

Planinski vestnik 7

glasilo Planinske zveze Slovenije

julij 1984

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

julij 1984

7

letnik LXXXIV izhaja od leta 1895

vsebina

dr. Matjaž Kmecl	Moje veselje je na gorah	289
Janez Šumrada	Angleška popotnika v slovenskem alpskem svetu leta 1828, I. del	291
Iztok Tomazin	Sedem dni	296
Vanja Matijevac	Divja gora (Salcantay)	301
Jože Četina	Zdravstvena problematika na trekingih in visokogorskih odpravah	304
Pavle Šegula	Gorske nesreče in alkohol	308
Marjan Salberger	Nesreče v gorah v letu 1983	313
Ratimir Stefanovič	Po 54 letih spat na Triglavu	315
	Srečelov na Polževem	320
Milan Robič	Triglavski turni smuk v organizaciji gornjesavskih PD	321
Peter Stiglic	Domači energetski viri, sredstva in znanja	323
	Društvene novice	325
	Varstvo narave	330
	Iz planinske literature	332
	Alpinistične novice	333
	Razgled po svetu	334
	Na kratko ...	336

Naslovna stran:

Seša Della Valle: Motiv z Julijcevo

uredniški odbor

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana — Glavni in odgovorni urednik: Marijan Krišelj, p. p. 44, 61109 Ljubljana. Uredniški odbor: ing. Tomaž Banovec, ing. Janez Bizjak (alpinizem), ing. Aleš Doberlet (fotografija), Stanko Hribar, dipl. oec. Božidar Levrič, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Nada Praprotnik (varstvo narave in okolja), Janez Pretnar, Franci Savenc (alpinizem), ing. Albert Sušnik (fotografija), ing. Pavle Šegula (tehnični urednik), Franc Vogelnik, dr. Tone Wraber (varstvo narave in okolja). Izdajateljski svet pri PZS: Božo Jordan (predsednik), Matjaž Černe, Viktor Pergar, Zoran Naprudnik, Stanko Klínar, Milan Členšak, Marijan Krišelj, Milan Naprudnik. Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, Ljubljana, p. p. 214 — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon (061) 312 553 — Planinski vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina je 1000 din, plačljiva tudi v dveh obrokih in sicer do 31. marca in do 30. septembra; za tujino 30 \$. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila; navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pisarne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Močkršič« v Ljubljani.

V noči od četrтка na petek, 9. in 10. 2. 1984, je po večjem delu Gorenjske divjal hud veter. Podiral je drevesa, kozolce in odkrival strehe. Planinska pota, ki so speljana po gozdovih, so zatrpana z drevesi. Mnogo markacij bo treba obnoviti. Na fotografiji podrt »pričevalec preteklosti«, ob nepoškodovanem, trdnem »betonskem« nasledniku (Zg. Bela pri Preddvoru)

Foto Dokumentacija PV

MOJE VESELJE JE NA GORAH*

(Govor dr. Matjaža Kmecla, predsednika republiškega komiteja za kulturo, na XIV. planinskem taboru ljubljanskih planinskih društev na Polževem, dne 27. maja 1984.)

Dragi planinski prijatelji!

Prvi slovenski planinski potopis je bil zelo kratek. 1809. leta ga je v steklenici vrh Triglava pustil kaplan Janez Dežman; v gorenjščini je na listek napisal: »Sem bil tok koražen... moje narveči veselje je na gorah.« Spis je bil kratek, vendar odličen: za dolgo ali kar za zmeraj je začrtal slovensko planinsko pot. V majski številki našega glasila Planinskega vestnika lahko preberemo, da se nas je od tistih časov nabralo že več kot 100 000 takšnih Janezov, ki jim je »narveči veselje na gorah«, v 174 planinskih društvih si s skupnimi močmi dajemo duška nad to ljubeznijo, 165 koč in zavetišč smo si že postavili, samo lani je bilo v njih obiska toliko, kolikor nas je vseh Slovencev skupaj, čez 7000 km steza in poti si oskrbujemo. To pa je gotovo izraz velike moči, ne samo fizične, tudi moralne; saj ni samo telo veliko, zdravo in močno — takšen je tudi duh!

Naj namreč obrača kdorkoli kakorkoli hoče — ne bi bilo tako, če slovensko planinstvo ne bi bilo že od svojih začetkov tudi globoko kulturno gibanje! Prvi slovenski gorniki so bili ljudje duha in širokih pogledov, kot se za planince spodobi! Med najzgodnejšimi

* Sem biu tok korashen, to mismize nai is viskik, tukej ostane, nokar ga un neusemi, narvezhi moje veselje je na gorah.

Joannes Dessmann, Kaplan na Jessenize, 8. avgusta 1809

(Glej knjigo Pet stoletij Triglava, dr. Julius Kugy, prevod Marjan Lipovšek, Založba Obzorja, Maribor, zbirka Domače in tuje gore, številka 9, str. 104 in pod opombo št. 105.)

prvopristopniki Triglava je bil tudi prvopristopnik slovenskega sodobnega pesništva Valentin Vodnik; drug naš pesnik iz tistih časov, Valentin Stanič, velja za velikega alpinista heroičnih časov, evropskega formata — tako velik in pomemben je bil, da nam ga skušajo kar naprej ukrasti. — Iz boja za svoje gore smo črpali narodno samozavest, ponos, oblikovali samolastno kulturno bit, pa tudi temeljne simbole obstanja — Triglav in Zlatoroga! Pri tem pa smo pravzaprav vztrajno gradili na tistem, kar je davno slovensko ljudsko izročilo iz osupljive modrosti in najtesnejšega stika s svojimi gorami izoblikovalo duhovnega. — Hacquet je v 18. stoletju zapisal, da so prebivalci Kranjske neizmerno navezani na svoje gore. »Pripravljeni bi bili dolgo trpeti vse mogoče zlo, celo lakoto, preden bi jih zapustili.« To Hacquetovo misel podpiše zagotovo vsakdo izmed nas! Naše gore so naša svoboda, so naše zmeraj osvobojeno ozemlje! Dramatično se je to potrjevalo v velikih zgodovinskih stiskah, kot je bil na primer naš veliki narodnoosvobodilni boj, intimno se nam kaže vsak dan posebej, ko se tja gor zatekamo iz vsakdanjih tegob: utrjevat prijateljstva, premišljevat življenje, dihat dišeč in zdravljen zrak, utrjevat telo in svojo kulturo. Frischaufu so grintovski pastirji, ki so že zdavnaj brez praktičnega razloga lazili na najvišje vrhove, naj jim je drobnica lja gor ušla ali ne, povedali, da je tam pač lepo! Torej jih je vodil estetski nagib, ki ga mi vsi dobro poznamo. Saj bi nas večina rekla, če bi nas vprašali, zakaj se matramo čez hrib in dol, da ne vemo natančno, da nam je pri tem — preprosto — lepo! Vodi nas želja po lepem — to pa je nekaj, čemur ni mogoče odreči plemenitosti — in smo spet pri kulturnem jedru planinstva!

Toda motili bi se, če bi mislili, da ta naša kulturna moč prihaja in se ohranja sama od sebe! Nič ne pride samo od sebe — samo kakšne slabe stvari! In zato vidim v tem našem zborovanju, ki so ga tako odlično zasnovali in organizirali litostrojski planinci, predvsem izraz skupne volje in odločenosti, da storimo vse, kar moremo, za nadaljnjo krepitev te pomembne duhovne, moralne osnove slovenskega planinstva. Seveda to ni poziv za vsesplošno planinsko pesnikovanje; to tudi ni vse, kar lahko kulturnega storimo. Kultura je zelo široka in vsakdo se je lahko udeležuje in jo lahko krepi:

tisti, ki ne odloži starega štedilnika sredi najlepšega gozda, saj pogled nanj zagotovo ni ne lep ne kulturn;

tisti, ki ne izorje ceste do vsakega drugega debelejšega drevesa, po možnosti prav tam, kjer že drži prijazna planinska pot, vse kar odrine, pa spusti kar po bregu v stoletno sramoto človeku in rano naravi;

tisti, ki ne splanira Zvoha v daleč vidno kamnito puščavo;

tisti, ki skrbno odnaša odpadke v nahrbtniku, da o znamenitih triglavskih smetarjih ne govorimo — ti so še posebno zaslužni in pohvale vredni, nam vsem za zgled;

tisti, ki niti v skrajni samoti in ko ga nihče ne vidi, ne trga in ne ruje za domača vrt zaščitenega cvetja;

in tudi tisti, ki malo manj kriči, pa če je še tako navdušen;

tisti, ki fotografira, namesto da bi odnašal;

seveda pa tudi tisti, ki je naročen na Planinski vestnik (zaenkrat je samo vsak dvajseti izmed velike planinske družine, kar zagotovo ni veliko, to boste priznali);

tisti, ki hodi na planinska predavanja, ki ga zanimajo filmi in knjige s to tematiko, ali pa Pavlovčeve, Mayerjeve, Novinčeve slike, ki v pevskem zboru poje Oj, Triglav, moj dom! in druge takšne! Nešteto je načinov in možnosti!

dr. Matjaž Kmecl
med govorom

Foto Dokumentacij. PV

Občinstvo med izvajanjem programa. Objavili so, da je bilo na taboru navzočih med 3000 in 4000 planincev

Foto Dokumentacija PV

Predvsem pa moramo imeti pred očmi, da smo za podobo, vsebino in moč svojega planinstva odgovorni prav vsi! Odprli smo vsakomur vrata vanj: vsi smo ena družina in gore so naša skupna last. Zdemokratizirali smo jih, kot zlepa ne kje drugje. Odrekli smo se izbranstvu in elitništvu, toda to še ne pomeni, da smo se tudi odrekli izbranemu ravnanju in obnašanju! Več ko nas je v srečnem gorskem svetu, bolj nevarni smo mu, bolj ranljiv postaja, prej ga lahko zamažemo, pokvarimo, zazidamo, pomendramo, iztrebimo, s tem pa izpraznimo vsega lepega, in za zmeraj zgubimo! Natančno tako, kot so davni trentarski pastirji Zlatorogovo kraljestvo. Za zmeraj: svoje osvobojeno ozemlje, pomemben del svoje samobitnosti, »narvoči veselje«, nekaj, za kar se spleča tvegati tudi veliko zlo in lakoto.

Zato bomo še poglobljali kulturne osnove planinstva, branili bomo svojega Zlatoroga z vsemi močmi, branili triglavske rože in neboglasnice, da ne bodo nikoli zginile — to bodi naša misel, naše geslo, naša volja, naše zaupanje!

Naj živi in naj se pogloblja slovensko planinstvo!

ANGLEŠKA POPOTNIKA V SLOVENSKEM ALPSKEM SVETU LETA 1828, I. DEL*

(Za *Planinski vestnik* prevedel in priredil Janez Šumrada)

4. maja 1828 sta prispela v Ljubljano s kočijo angleške izdelave, v katero so bili vpreženi poštni konji, dva popotna tujca. Starejši se je srečeval z Abrahamom, a bi mu zaradi daljše hude bolezni pripisali več let. Gosposka kočija in tujčeva oprava sta razodevali, da ima mož precej pod palcem, številni znanstveni instrumenti in skoraj sto strokovnih in leposlovnih knjig, ki jih je imel poleg lovskega in ribiškega pribora med svojo veliko prtljago, pa so dali slutiti raziskujočega duha široke in poglobljene izobrazbe. Anglež se je imenoval Sir Humphry Davy (1778—1829) in je bil tiste čase slaven znanstvenik širokega spektra udejstvovanja (odkritelj smejalnega plina in kalija, izumitelj rudarske varnostne svetilke, opraviljal je električne poskuse, raziskoval alkaličnost zemlje, zgozrevanje...) in naravni filozof. Že od začetka stoletja je bil član, zatem pa tudi predsednik angleške učene Kraljeve družbe (Royal Society) in v osebnih stikih z najpomembnejšimi učenjaki svojega časa (Ampère, Volta, Humboldt). Odkril je nadarjenost kasneje znamenitega fizika Michaela Faradaya in bdel nad njegovim razvojem. Davyjevo zdravje je zaradi preobremenjenosti, ki jo je prinašala njegova mnogostrana intelektualna dejavnost, propadalo že pred usodnim napadom apopleksije (možganske kapi) konec leta 1826, po kateri si ni nikoli več opomogel; novi napadi, zlasti intenzivni od februarja 1829 naprej, so tudi povzročili njegovo smrt, ki ga je doletela na povratku s potovanja po slovenskih deželah in Italiji v domovino, maja 1829 v Ženevi.

* Glej tudi Proteus, 1983, stran 1: Lavo Čermelj: Proteus, slovensko deklo in Humphry Davy.

Sir Humphry je bil v naših krajih prvič leta 1818, zatem pa ponovno 1827, ko je šel na pot v zdravniški oskrbi svojega brata Johna. Želja, da bi ponovno videl nedotaknjeno lepoto narave v avstrijskih gorah, še zlasti v slovenskih deželah, in prebil zimo v Italiji, kar bi naj po mnenju zdravnikov blagodejno vplivalo na njegovo zdravje, ga je konec marca 1828, slabega pol leta po vrnitvi iz Evrope, spet gnala na pot. Tokrat ga je spremljal sin njegovega dobrega, tedaj že mrtvega prijatelja, heidelberški študent medicine John J. Tobin. Davy ga je poprosil, naj mu dela družbo, ker bi mu utegnil pomagati ob morebitnem poslabšanju zdravja, pa tudi, ker je znal dobro nemško. Tobin je tudi lepo risal — na Slovenskem je npr. nastala vrsta njegovih risb krajev in podob iz narave, od katerih poznamo dve (Blejsko jezero in Trst), ki ju je objavil v svojem dnevniku. Davyju je bil za družabnika in tajnika obenem (večerno branje, pisanje po nareku, družabne igre).

Oba popotnika sta imela svoja dnevnikarja, kamor sta zapisovala popotne vtise. Davyjev je deloma objavljen, vendar se nameravamo vprašanja vpliva slovenske pokrajine na njegovo osebnost in leposlovno-filozofsko ter znanstveno delovanje lotiti na drugem mestu.¹ Tukaj podajamo v prevodu za slovenske planince zanimive odlomke iz dnevnika Johna Tobina, ki je izšel v začetku tridesetih let 19. stoletja in velja danes za precejšnjo knjižno redkost.² Na Slovenskem smo bili o njem obveščeni že slabih trideset let po natisu, vendar mu doslej nismo namenili večje pozornosti.³

Davy se je s svojim spremljevalcem Johnom Tobinom odpeljal iz Londona 29. marca 1828, prečkal Rokavski preliv in naglo prepotoval del tedanje Nizozemske (današnje Belgije) in jugozahodne Nemčije. 21. aprila sta pri Braunau prešla mejo med Bavarsko in Avstrijskim cesarstvom. Sprva sta bila namenjena v znano zdravilišče Bad Ischl, kjer naj bi se Sir Humphry podvrget zdravniški terapiji, toda v Gmundenu ob Traunseeju si je Davy 27. aprila premislil in sklenil nadaljevati pot v tristo milj oddaljeno Ljubljano (Laybach), saj je mislil, da lova na močvirske sloke, pri katerem je zelo užival, tam še ne bo konec. Zato sta jo iz Gmundena ubrala prek Ischla in Nizkih Tur v Judenburg, od tam pa na Koroško. Skozi Neumarkt in Breže (Friesach) sta dospela 2. maja v Celovec (Klagenfurth), od koder se jima je nudil pogled na »vrsto zelo visokih zasneženih Alp, ki so meja med to deželo (namreč Koroško op. J. Š.) in Kranjsko«. Celovec se je zdel Tobinu s svojimi širokimi in čistimi ulicami ter enim ali dvema lepima odprtima trgovca »zelo spodobno mesto«, tamkajšnja pošta pa je bila dober hotel. Ker sta hotela še tisti dan prevoziti Ljubelj, sta nadaljevala pot v Kožentavro (Kirschentheur), vendar sta kmalu pod Celovcem srečala neko kočijo, s katero so morali menjati konje. Postiljoni so imeli namreč dovoljenje menjati poštno konje s kočijami, ki so jih po poti srečevali, če so vedeli, da na naslednji poštni postaji spočilih ne bo več na razpolago. Zaradi zamenjave sta angleška potnika zgubila precej časa in sta bila prisiljena prespati v kožentavski poštni hiši, ki je bila »še dopustno udobna«.

Priprave 3. maja zjutraj so kazale, da bo potovanje prek Ljubelja naporno. V kočijo so namreč vpregli šest konjev, ki sta jih ravnala dva postiljona, za zaviranje so priložili tudi dve cokli.

»Na pot smo odšli ob sedmih in se po pol ure vožnje znašli ob vznožju Ljubelja (Löbel), oziroma, če sem natančnejši, ob vznožju manjše gore, ki leži pred Alpami (= Karavan-kami, op. J. Š.). Na njen vrh smo se povzpeli po odlični cesti, ki je na mnogih mestih vsekana v apnenčasto skalovje. Z vrha, že na precejšnji višini, smo si ogledovali cesto pod nami, ki je bila kakor čudovite terase, druga nad drugo, tako strmo pod našimi nogami, da se nam je zdelo očitno nevarno, če bi se želeli spustiti na najnižjo. Na kolesa smo pritrtili cokle in se spustili do zadnje terase, ki je plemenit in zelo visok lok prek zelo globoke grape. Pot smo nadaljevali po čudoviti dolini, obkroženi z veličastnim skalovjem, okronanim z raznovrstnimi gozdovi, nad katerimi smo zagledali bele snežne poljane. Končno smo dospeli do vznožja Ljubelja samega in se začeli vzpenjati, kar je trajalo skoraj štiri ure. Vseskozi odlična cesta, ki jo dobro vzdržujejo, se vije navzgor v nenehnih serpentinah prav do vrha, kjer je v trdno skalo vklesana odprtina, od koder se očem pravkar na vrh dosepelega popotnika nudi nadvse širen in veličasten razgled. Človeku se zdi, da vidi pod sabo prostrano ravan, toda ravnino sestavljajo v resnici vrhovi manjših gora, ki so vse lepo obrasle z gozdovi, bliže pa se na obeh straneh vleče dolga veriga skalnih Alp (= Karavank, op. J. Š.), katerih grabeni so prekriti s snežno odejo. Spodaj je videti cesto, ki se vijoč prebija skozi globoko dolino in izgub-

¹ O Humphryju Davyju prim. Dictionary of National Biography, Vol. XIV, London 1888, str. 187—193, ter novejšo biografijo, katero avtor je Sir Harold B. Hartley (izšla 1971 v zbirki Open University Set Book, S. R. Publishers). Od Davyjevih del omenimo le The Collected Work of Sir Humphry Davy ... Vols. I—IX, London 1839—1840, in Fragmentary Remains, Literary and Scientific, of Sir Humphry Davy ... with a Sketch of his Life and Selections from his Correspondence, London 1858.

² John J. Tobin, Journal of a Tour made in the Years 1828—1829, through Styria, Carniola, and Italy, whilst accompanying the late Sir Humphry Davy, London, W. S. Orr, 1832, 242 str. Uporabil smo izvod, ki ga hrani British Library v Londonu s sign. 1049, d. 37.

³ Blätter aus Krain 1861, str. 143 sl. Prim. še: G. K., Ponedeljski Slovenec VI/1933, št. 45 sl.; Viktor Steska, Sir Humphry Davy na Kranjskem v l. 1818—1828, Slovenec, letnik LIV, št. 262, 16. 11. 1926, str. 4. Prim. tudi Angelos Baš, O potopisih kot virih za etnologijo Slovencev v fevdalni dobi, v: Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvatske etnologije 1. Ljubljana 1982 (Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva 8), str. 114, op. 12.

lja v gozdovih. V teh Alpah jasno opažamo razporeditev vegetacije. Najprej se pojavlja bukev, ki je pravkar vzbrstela, posega pa do višine nekako 4000 čevljev (približno 1220 metrov, op. J. Š.). Sledijo črni bori in jelke, ki so s svojim temnim barvnim tonom prijetno razločujejo od niže ležečih listnatih gozdov. In spet nad temi je nizkoraslo vresje, ki meji na golo, razbrazdano skalovje ali na polja večnega snega.

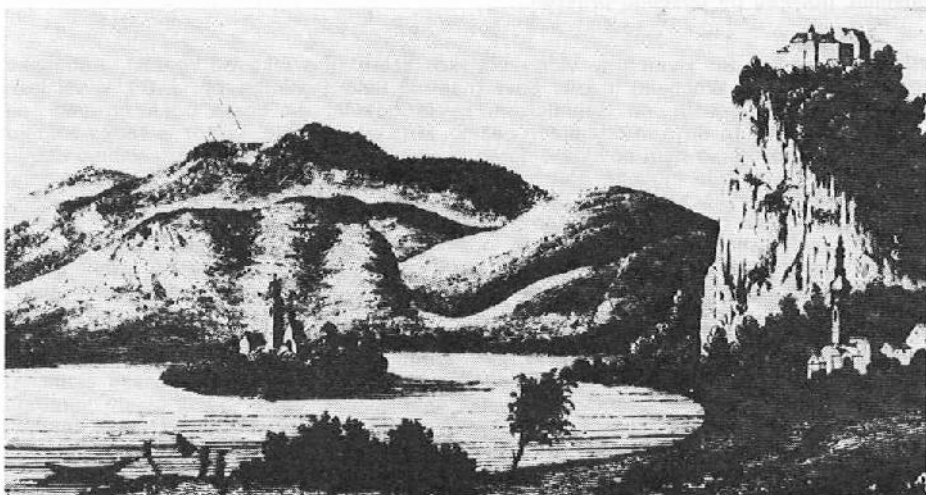
Na cesti sami je bilo le malo snega in to zgolj pod vrhom prelaza. Ko smo se pripeljali na vrh, smo izpregli tri dodatne konje, zavril zadnji kolesi in se pričeli spuščati. Cesta je tu precej bolj strma kot pri vzponu na oni strani, z vrha pa je prav tako videti cestne terase, ki se druga za drugo spuščajo do doline. Varno smo prišli na dno, čeprav smo se le s težavo izognili pijancu, ki je trdno speč ležal sredi cestišča. Zatem smo peljali ves čas nizdol po dolini do Trziča (Neumarkt) na Kranjskem; v to deželo smo namreč prišli na vrhu Ljubelja. Trzič je prva poštna postaja za Kožentavro. Dospeli smo nekako ob dveh, tako da smo za pot čez Ljubelj porabili sedem ur. To je majhen trg s čudovito lego v globeli, ki jo povsem obdajajo gore. Po obacu smo odšli naprej v Kranj (Krainfurth! — pravilno nemško ime je Krainburg, op. J. Š.), in precej veliko mesto ob reki Savi (river Save or Sau) ...

4. maj. Kranj (Krainfurth!) smo zapustili ob osmih in prispeli po prijetni, a kot navadno tihi vožnji, okrog poldneva v Ljubljano (Laybach). Nastanili smo se v Detelovi gostilni (?), Detella's inn, najbrž gostilna »Pri Deteljici« v Florijanski ulici 24), ki sicer ni prva v mestu, saj sta »Bidelmon« (The Savage, hotel Wilder Mann na današnjem Ciril-Metodovem trgu) in »Gostilna pri tržaškem mestu« (The City of Trieste, Gasthaus zur Stadt Triest, na križišču Trga francoske revolucije z Vegovo in Emonsko cesti; prim. o tem Staroslav, i. e. Ivan Vrhovnik, Gostilne v stari Ljubljani, Ljubljana 1926 ter Ljubljanske ulice, Ljubljana 1980 — op. J. Š.) boljše hotela in na prijetnejših krajih. Vendar je Sir Humphry izbral to gostilno zato, ker je bil — kot pravi — v tej hiši že pred desetimi leti, pa tudi leta 1827, ko je bil resno bolan in so mu nekateri člani gostilničarjeve družine izkazovali veliko pozornost.«

5.—17. maj. Davy je hodil običajno po ves dan na lov v okolico Ljubljane in prinašal prepelice in druge ptice, le redko močvirske sloke, po večerji pa za uro ali dve ribarit.

»Smo v srcu Kranjske in zdi se, kot bi bili že tudi na koncu Nemčije, saj so prebivalci večidel Srbi (Servians!), ki se po svojih navadah in običajih razlikujejo od severnih Nemcev vsaj toliko, kot po jeziku. Kmetje so hlapčevski v odnosih do svojih nadrejenih, surovi in neolikani do tujcev in do skrajnosti nevedni. Edini jezik, ki ga razumejo, je slovenski ali kranjski (Slovenian or Krainerisch), za katerega pravijo, da je zelo soroden ruščini. Povedali so mi, da so bili kmetje v zelo dobrih odnosih z ruskimi enotami, ki so bile v teh predelih Evrope, saj so se med seboj razumeli. Jezik ne zveni trdo ali neprijetno, če izvzamemo enega ali dva glasova, ki ju v večini evropskih jezikov

John J. Tobin, Blejsko jezero (1828)⁴

⁴ Tobinovo veduto Blejskega jezera je iz izvirnika pripravil za objavo kolega Z. Djordjevič, za kar mu prav lepa hvala.

ne srečamo. Tisti, ki razumejo nemško in kranjsko, mi poročajo, da poseduje slednji jezik prav takšen obseg in mejo kot prvi. Višji in srednji razredi večinoma govore nemški in pogosto italijanski, so vjudni in v občevanju prijateljski.

Čprav je mesto Ljubljana precej veliko in ima okoli 15 000 prebivalcev, ni v njem ničesar zanimivega. Reka Ljubljanica (river Laybach) počasen in običajno kalen tok, ki ni posebno širok, deli mesto na dvoje. Združuje ga štiri ali pet lesenih mostov, ki so široki in nekakšno nadaljevanje ulic, saj jih na obeh straneh zapirata vrsti trgovin, tako da se tisti, ki hodi po njih, ne zaveda, da prečka reko. Ulice so nasploh ozke in temačne, od cerkva, ki so številne, pa je prva škofijska cerkev. Na griču nad mestom so ostanki (Iremains) starodavne trdnjave, ki sedaj rabi le za zapore. Od tam se odpira lep in širok razgled na veliko ravan, ki jo na eni strani obrobja veriga visokih Koroških Alp (= Kamniških Alp, op. J. Š.), na drugi pa nižje gore, ki jih pokriva en sam brezmejen gozd, starodavni Hirkinjski gozd (Hyrclinian forest), ki se razprostira skoraj do meje s Turčijo (seveda je Tobin videl z ljubljanskega grajskega griča le sredogorje na notranjski strani — Ljubljanski vrh, Krim, Mokrc, Kurešček..., op. J. Š.). Blíže mesta so številna močvirja, kamor hodi Sir Humphry vsak dan na lov. V mestu je precejšen vojaški garnizon, častniki in vojaki pa so odlični možje, ki se jim njihove bele in svetlomodre uniforme dobro podajo.«

18. maj. Zjutraj so potniki zapustili Ljubljano in se namenili v Bad Ischl. Davy bi bil vsekakor rad ostal v Ljubljani dlje, da bi hodil na lov in ribarit, toda policija mu je namignila, da v času, ko imajo živali mlade, to ne bi bilo primerno.

»Po naši stari poti smo se peljali do Kranja (tokrat uporablja pravilno nemško ime Krainburg — op. J. Š.), kjer smo krenili v dolino Save (Sau-thal or Valley of the Save) in se ob njenih begovih peljali najprej do Žirovnice (Tobin uporablja ime »Saphnitz«, kar bi bila Žabnica, nem. Salfnitz, vendar ta leži na Sorškem polju med Škofjo Loko in Kranjem; mogoče je, da je krajevni imeni zaradi precejšnje podobnosti zamešal, op. J. Š.), majhne vasi z le nekaj hišami, kjer najbrž zelo redko vidijo tujce, saj poštna hiša ni bila oskrbljena ne z maslom in ne s sirom. Dolina med tem krajem in Jesenicami (Assling) postaja, čim više napredujemo, vse lepša in veličastnejša. Na eni strani so puste, gole skale, ki dvigajo svoje s snegom pokrite vrhove k oblakom. Tu in tam opazi begajoče oko ostanke katerega od starodavnih prelazov prek gora, ki so jih napravili Rimljani in po katerih so najbrž pogosto korakale Trajanove legije... Na drugem, levem robu doline, so gore nižje in kot bi se ponašale z lepoto in razkošjem svojih bukovih gozdov, skozi katerih listnato odejo je moč često videti sivo apnenčasto skalovje. Čista modra voda Save teče po sredi doline, z obeh strani pa se ji prelivajo številni manjši pritoki. Blizu Jesenic se opisana dvoikost ublaži, dolina se strne, skainati svet se pogosteje prepleta z gozdovi, nad njim, v daljavi, pa je moč odkriti zasnežene vrhove Triglav (Terglon) in Škrbine (Skerbina), dveh visokih gora na Bohinjskem. Jesenice so ljubka vasica ob Savi, skoraj povsem v objemu gozdov. Na levi je velika topilnica železa in tudi ostanki nesrečno narejenega verižnega mostu (chain bridge), ki je popustil ob prvem preizkusu. Poštna hiša, kjer smo se ustavili čez noč, je zelo dobra gostilna, gostitelj pa posebno prijazen.

19. maj. Ker želi Sir Humphrey videti Blejsko jezero (the lake of Veldes), Bohinjsko jezero (the lake of Wochain) in izvir Save (namreč Save Bohinjke, op. J. Š.), ki vsi leže vstran od glavne ceste, na Bohinjskem, se je odločil, da bomo odšli na eno ali dvodnevni izlet v to divjo in oddaljeno deželo, ki je del Avstrije, kamor le redko zaidejo tujci. Na Jesenicah so nam povedali, da so ceste na mnogih mestih v preslabem stanju in preozke, da bi bilo mogoče potovati v potovalni kočiji, zato je Sir Humphrey najel majhen koleselj (calèche) in odpeljali smo se. Savo smo prečkali po zelo dvomljivem mostu, narejenem iz lesa, in izjemno ozkem, ki ni imel nobene ograje, zgrajen pa je bil iz jelkovih debel, obdelanih v klade in zloženih druga poleg druge. Potem smo šli prek strme gore in se približno dve uri peljali po dolini, kjer so se ob straneh tako slikovito menjavala drevesa s skalami, da je težko reči, katera so več prispevala k lepoti pokrajine. Konec poti, ko smo se vozili navzdol, se nam je odprl pogled na Blejsko jezero. To jezero je mnogo manjše in povsem drugačno od Traunseeja, mnogim pa bi se morda zdelo lepše. Ob jezeru, pod hribom, leži vas Bled, nekaj hiš in cerkveni zvonik, ki moli iz drevja. Nad cerkvijo se iz voda jezera vzpenja velikanska skala, ki nosi na svojem vrhu star cesarski (v resnici škofovski — op. J. Š.) grad, do katerega pelje s kopne strani steza, ki se vlje navkreber skozi gozd. Sredi jezera je majhen otok, ki ga povsem prekriva drevje sijoče zelene barve, med drevesi in visoko nad njim pa vidimo cerkveni zvonik in strehe nekaj hiš. Jezero meri po dolgem med tremi in štirimi miljami (torej med 4800 in 6400 metri, op. J. Š.), po širini pa je precej manjše. Na obalah so lepe gore, pokrite s poljem, travniki in bukovimi gozdovi, za njimi pa se na desni pojavljajo zasneženi vrhovi Bohinjskih Alp. Peljali smo se skozi vas in ob jezeru ter zapeljali v prekrasno dolino Save Bohinjke (valley of the Wochain-Save),

majhnega, toda prelepo bistrega vodnega toka smaragdno zelene barve. Ustavili smo se, da je Sir Humphrey lahko nekaj časa ribaril, nato pa smo se zapeljali naprej do Bohinjske Bele (Wochein Villach), bedne vasice, kjer smo obedovali, kar je bil Sir Humphrey ulovil. V tem kraju nihče ne govori niti besede nemškega ali kakšnega drugega jezika, razen njihove slovenščine, tako da sem bil celo prisiljen uporabljati našega jesoniškega kočijaža za prevajalca. Po obedu smo nadaljevali vožnjo skozi čudovito dolino, ob bregovih Save Bohinjke, do Bohinjske Bistrice (Feistritz), velike vasi, ki povečini pripada baronu Z. (Zoisu, op. J. Š.) iz Ljubljane, ki je tudi lastnik zelo velikih fužin za pridobivanje železa in jekla v bližini vasi. V njegovem gradu ali podeželski hiši nas je zelo vljudno sprejel oskrbnik, za katerega nam je dal pismo gostilničar z Jesenic, ker je bil sam baron, s katerim je bil Sir Humphry osebno seznanjen in sem ga v njegovem imenu tudi obiskal, ko smo bili v Ljubljani, odsoten. Grad je star in v slabem stanju, a smo se v njem zelo udobno namestili in nekako zaspali kljub hrupu kladiv v fužinah, ki so obratovale vsa noč, okoliške hiše in tla pa so se zavoljo tega tako stresale, kot bi bil potres.

20. maj. Zgodaj zjutraj smo se namenili k Bohinjskemu jezeru. Ko smo se peljali vzdolž Save je postajala dežela vsako miljo vsebolj romantična in smo prišli do kraja, kjer se reka izteka iz jezera, se nam je zdelo, da je dosegla vrhunec divjega veličastja. Golo skalovje, visoko od štiri do šest tisoč čevljev (od 1200 do 1800 metrov, op. J. Š.) se dviga med oblake, ki skrivajo njegove visoke, s snegom pokrite kape. Najvišja med gorami, ki jih je videti s te strani jezera, je Škrbina (Skerbina; avtor dodaja pod črto opombo: Beseda pomeni v kranjščini gnil ali polomljen zob in jo uporabljajo za označevanje nazobčanih vrhov gore). Južno obrežje jezera, ob katerem teče cesta, je lepo gozdnato, tu pa tam se nenadoma dvigajo iz modrih voda plemenite črte svetlosivega skalovja, ki se prijetno odbija od temnih borovcev, ki kronajo njegove vrhove. Na severnem bregu so strmi travniki in hribi, nad katerimi kipijo orjaški kamniti zidovi, katere zagledamo, ko se približamo jezeru. Sir Humphrey se je s čolnom prepeljal prek jezera, da bi obiskal Savico (Savitza), izvir Save Bohinjke, visok slap, ki ga je videti z zahodne strani jezera kot bleščečo srebrno nit med sivim skalovjem. Po obali sem se peljal s kočijo, dokler je bilo mogoče, naprej pa peščil in dobil Sira Humphryja na koncu jezera. George mi je sledil s ponijem, ki ga je Sir Humphry zajezdil, ko je zapustil čoln. Kakšne tri milje smo šli po poljih, prek kamenja in skal in po suhih koritih gorskih hroudurnikov, dokler ni pot postala za ponija preslaba. Tedaj je Sir Humphry razjahal, se oprl name in hodili smo še približno miljo, čolnar pa nam je bil za vodnika, ko pridemo do krhklega lesenega mostu prek peneče se Save. Tu je Sir Humphry dejal, da ne gre naprej, ampak bo z Georgom, ki je vodil ponija, počakal name, dokler se ne vrnem od izvira. Z vodičem sva se začela vzpenjati, plezala sva prek skal in podrtih dreves, saj ni bilo nikakršnih sledov o kakšni stezi, nazadnje pa sva prišla do visokega, razpadajočega odra, ki je bil kakor mi je povedal vodič v tako dobri nemščini kot jo je zmoget, postavljen pred nekaj leti, da je imel nadvojvoda Janez lep razgled na slap. Ko sem se po majavi lestvi vzel na oder, sem se znašel prav pred slapom, ki se pojavl nekaj sto čevljev višje z obronkov ene od tistih ogromnih skalnih gora, ki smo jih bili videli z druge strani jezera, in pada z oglušujočim truščem v prepad nekje spodaj, kar z mesta, kjer sem stal, ni bilo videti. Vodiču sem dajal znake, da se želim spustiti k vznožju slapa, a mi je odkimaval, tako da se mi je zazdelo, da ni bil še nikoli tam in da si tudi ne želi iti; trušč je bil tako strahovit, da je bilo nemogoče, da bi slišal, kar je rekel. Ker sem želel, če bi bilo to le mogoče, do dna prepada, sem se odločil, da se bom zanesel le nase in sem se po nevarnem spustu prek mokrih in spolzkih skal znašel blizu bazena, v katerega se steka vodni steber. Slap mora biti visok blizu štiristo čevljev (približno 120 metrov — op. J. Š.), po prozornosti njegove ledenomrzle vode, ki prihaja na dan iz srede navpične skalne stene, kjer ni nobenih sledov rastlinja, le tu in tam poganja z razpoke zakrnela jelka, pa sklepam, da je morda odtok podzemnega jezera v notranjosti gorovja, ki ga napaja z vodo sneg s še višjih gorskih vrhov. Čeprav oblaki vodnih kapljic in pene pršijo kot nenehen droben dež, sem na hitro narisal prizor pred mano in se zatem vrnil k vodiču, ki sem ga bil zapustil pri odru. Povedal mi je, da se je bil spustil del poti in vpil za menoj, potem pa ga je postalo strah, da bi šel še naprej, pa tudi ob vznožju slapa ni bil še nikoli. V skali nad odrom je vklesan kratek latinski napis barona Z. (Zoisa, op. J. Š.) v čast nadvojvodi Janezu. Razgled s tega kraja proti jezeru je izjemno lep in slikovit, očem pa nudi precej drugačno sliko od tiste, ki smo jo uzrli z one strani jezera. Velikansko skalnato gorovje, iz katerega izvira Sava, se razteza na obeh straneh v širok in visok amfiteater, dokler polagoma ne izgubi svojega divje vzvišenega značaja in ga zamenjajo nižje gore z blažjimi, valovitejšimi oblikami, ki jih prelepo prekrivajo lepo zeleni bukovi gozdovi, kdaj pa kdaj prekinjeni s temnim borovjem in svetlejšimi črtami pustega apnenčastega skalovja. Globoko pod opazovalcem leži mirno jezero, z razčlenjenimi bregovi, ki so deloma gozdnati, nekaj pa jih prekrivajo polja in travniki, po katerih se, ko se je izvila iz svojih penečih se tokov v gozdovih pod Savico, previja Sava in trenutek zatem

izljuje svoje svetle vode v temneje obarvano jezero. Zapuščeni kočli nedaleč od jezera sta edina sledova človeških bivališč, saj leži vas Stara Fužina (Althammer), edino naselje v sosesčini jezera, prav na njegovi nasprotni strani in je s tega mesta ni mogoče videti. Ko sem se vrnil do mostička, sem videl, da je bil Sir Humphry že odšel, na jezerskem bregu pa mi je čolnar, ki ga je bil poprej prepeljal, povedal, da se je s kočijo odpeljal krog jezera v Staro Fužino. S čolnom sem se dal tudi sam prepeljati v vas in se sešel s Sirom Humphryjem takoj po njegovem prihodu.

Med vožnjo si je kakšne pol ure dal duška z ribolovom. Zdelo se mi je, da mu je moje pripovedovanje o Savici ugajalo, vendar je bil prav zadovoljen, ker se je poskusu odrekel, čeprav mu je bilo žal, da slapa ni videl. Rekel mi je, da je prepričan, da napora no bi prenesel. Stara Fužina je komaj kaj več od zbira delavnic za izdelavo železa in jekla in prebivališč delavcev, je pa prav tako last barona Z. (Zoisla, op. J. Š.). Kosila sva z upravniki obratov, ki so bili do naju zelo vljudni, potem pa smo se vrnili v Bohinjsko Bistrico, kamor smo prispeli šele tik pred mrakom, ker se je Sir Humphry pogosto ustavljal in ribaril.

(Dalje)

SEDEM DNI

IZTOK TOMAZIN

1. Samotna stena

Strah hipoma vznikne iz globin zelene pozabe, neznosna napetost pričakovanja lebdi nad amfiteatrom belih ostenij. Stopala nežno, a odločno predirajo krhko sneženo skorjo, koraki zamolklo donijo. Kloža se mi je že dvakrat odtrgala s srhljivim, votlim pokom in v strmini nad mano je zazijala dolga, ostra napoka. Celo pobočje je zadrhtelo in se premaknilo za ped ali dve, toliko, da sem skoraj izgubil ravnotežje. Potem je debela snežna odeja nenadoma obmirovala, morda le po srečnem naključju in od grozeče nevarnosti ostaja za zdaj le občutek in jasna zavest posledic. Borut čaka v zavetju in opazuje. Oživijo spomini na podobno zimsko jutro pred letom dni, ko naju je odnesel velik plaz.

Dolga, globoka sled reže prostrana snežišča, vije se pod najtežjo steno v Karavankah. Severna stena Vrtače je vkovana v led in na debelo poprhana s snegom, mnogo bolj kot stene Julijcev in Kamniških ob tem času. Skoraj vedno je tako, bela in hladna pozimi sameva. Tudi poleti, ko mrko belino zamenjajo živahni rdečkastorumeni odtenki skalnih odlomov in podorov, je le redko cilj alpinistov. Redki so, ki bi jih mikala zahrbtna krušljivost in obilne vsakodnevne pošiljke padajočega kamenja.

Rahlo razočaranje nad iztekajočo se zimo in dolgoletna želja sta naju prignala pod steno. Močan veter se igra s snegom in živci, slapovi prhklega snega padajo čez previse in se razposajeno vrtinčijo skozi globine prepadov. Dolge snežne zastave plahutajo z grebena in hrumenje vetra, ki obira ostre robove stebrov, se staplja z zamolklim šumenjem plazov.

Lotiva se najtežje smeri v steni, stare znanke minulega poletja, ki pa je sedaj tuja in nedostopna. Nadaljujeva zgodnje ure letošnjega najtežjega zimskega dneva. Najprej se lahko sprehodiva na prednjih zobeh derez po ledeni strmini vstopne prečnice. Potem sledi navpična zajeda, za njo poledenele plošče na koncu drugega raztežaja, kjer ostanem skoraj nemočen brez derez, in puščam krvave sledove, ki sem jih dobil od udarcev cepina in kladiva. Tako gre naprej ves dan, vse višje in težje. Derež ne snameva več, škrtajo v ledu in skali. Goli prsti grabijo in odkopavajo drobne, zasnežene oprimke, siloviti udarci ledenomrzlega vetra odnašajo dragoceno toploto in hočejo odtrgati na steno prižeti telesi. Večer pride kot vedno potuhnjeno in mnogo prežgodaj, tekma s temo in mrazom se stopnjuje. Višek doseže v najtežjem raztežaju prek treh previsov. Z močjo obupanca se zavihtim čez prvega, kljub derezam prosto preplezam kopno gladko prečnico zgornje pete stopnje, kjer se poleti pleza samo na trenje, v zadnji strehici pa mi zmanjkuje moči, v roki me grabi krč, oklepam se zadnjega klina, ki se močno povesi in počasi leze iz razpoke. Zaprepaden vzdih se izgubi v bučanju vetra, težak nahrbtnik še bolj pritiska in čaka, da poletiva v globino. Prednji zob dereze pa se nenadoma zagodži v tanko razpoko, presunljivo zaškrtla in vzbudi upanje, ki pomaga odrevenelim prstom zdržati. Po dolgem boju je najhujše mimo, tema in olaj-

šanje me pospremita v blažjo strmino, zakričim na vse grlo, za trenutek preglasim celo veter in pokličem soplezalca.

Dolga zimska noč brez spanca je sila živahna. Brez puhaste opreme za bivak sva. Premočena drgetava in se presedava na neudobni polički, ki sva jo skopala v snežno strmino. Plaziči naju hudobno zasipavajo, sneg se nabira med nama in steno in naju potiska v globino. Veter se neusmiljeno zaganja v poledenelo bivak vrečo in prsti zmrzujejo v mokrih gozjerjih. Noč postaja ena tistih, ki se jih bom v prihodnosti z odporom spominjal predvsem zaradi ledenega mraza, ki od vsepovsod silil v preslabo obleženo utrujeno telo, ki se kot nož zajeda v hrbtnico in odganja vse, kar bi lahko bilo prijetno.

Kazalca na uri sta spet mnogo počasnejša od želje po jutru in svetlobi. Spanec je neuslišana prošnja, teža vedno znova lega na veke, toda strupeni mrz je močnejši. Droben plamenček prižge zavest, da bova jutri prišla na vrh in sestopila na južno in vzhodno stran gore, kjer se počutim kot doma tudi v najtežjih okoliščinah.

2. Musala

Na vrhu najvišje gore Balkana iščemo skromno potešitev ob nesojenem vzponu na Ararat. Pomladni sneg še vedno beli bolgarske gore, mokre granitne stene temne izstopajo in vabijo. Po lepoti ne dosegajo domačih, toda lepe so, saj gore ne morejo biti drugačne.

Počasi, z užitkom, pa tudi s rastočo nestrpnostjo postavljam zmaja. Tovariši pomagajo, slikajo, uživajo in čakajo. Belomodri desetmetrski ptič je kmalu postavljen, s kljunom se dotika tal in se lahko ziblje v neugodnem vetru. Danes si ne pustim nobene izbire — poleteti moram, tako ukazuje želja, ki je pod Araratom zaradi birokracije in vojske ostala neizpolnjena. Vreme je sicer lepo, pogoji pa zelo slabi. Takoj po štartu bo treba ostro zaviti in preleteti prepadno škrbino, kjer bo šlo za metre, potem bom moral ves čas leteti na južni, zavetrni strani grebena v močnih vrtincih severnega vetra.

Čakanje boljših pogojev je nesmiselno, zato se že v prvem trenutku potrebne popolne zbravnosti odločim. Gozjerji zatopotajo po strmem kamnitem pobočju, po nekaj korakih hitrega teka se sprva tik nad tlemi z veliko hitrostjo zapeljem v prepad, takoj za tem že zavijam. Oster, nazobčan greben in stena pod škrbino mi zamigljata pred očmi, ko ju precej nizko preletim, potem pa se krila zarežejo v zrak nad globoko krnico pod južnimi ostenji. Minile so prve težke, toda ne najtežje sekunde dvanajstminutnega boja, v katerega se je sprevrgel toliko želeni polet. Nevidni zračni vrtinci neusmiljeno premetavajo zmaja. Omahuje vstran, vzpenja se in strmoglavlja kot razposajen ptič. Za oddaljene opazovalce komaj opazno dogajanje pomeni zama skrajne napore v popolni zbravnosti in zavesti vseh možnih posledic. Mnogo prehitro izgubljam višino, stene nad krnico me preraščajo, sneg in skale so vse bližje. V nemirnem letu padam proti tlom. Trpko spoznamo, da mi ne bo uspelo prileteti do doline, neprijetno kljuva v zavesti. Kanec upanja vseeno tli, kljub močnim udarcem zračnih tokov in zato še vedno letim proti nedosegljivim travnikom v dolini. Čakam in si želim nemogoče — termični steber, v katerem bi pridobil na višini.

Upanje traja predolgo, zato zamudim zadnjo priložnost za ugoden pristanek na zasneženem dnu krnice. Pod seboj imam le še strmo globel deročega ledeniškega potoka in še nižje pragozd velikih smrek. Doline ne vidim več. Prepozno spoznam napako in mrzlično iščem mesto za prisilni pristanek. Postaja mi jasno, da bo šlo zares kot le malokdaj. Strma pobočja so prekrita z ruševjem in skalami. Majhne jase sredi brezupne strmine se razveselim, kot da bi ugledal letališče. V mirnem ozračju bi jo lahko zadel in se izvlekel z lažjim padcem.

Spuščam se v ostrih zavojih in se pripravljam na dolet. Sikanju zraka se pridruži bučanje razpenjenega potoka. Sredi zadnjega odločilnega zavoja pa mi nenaden sunek zračnega vrtinca zasučje zmaja kot igračko, krilo omahne in natančni manever doleta se sesuje kot hišica iz kart. Preostane mi samo še ena možnost — za vsako ceno moram zmaja izravnati in čimbolj zmanjšati hitrost pred udarcem v pobočje. Ob skrajnih naporih se mi prvo v zadnjem trenutku posreči, hitrost leta pa se kljub obupnemu poskusu močno poveča in kot kamen treščim v zeleno zaveso strmega pobočja. Bele ploskve skalovja mi zaplešejo pred očmi in prekrijejo pogled. Neznosen trušč lomljenja vej in cevi spremlja zadnji prizor, ko se vse tri cevi krmilnega trikotnika zlomijo kot suhe veje, ostri, razcefrani robovi kovine pa mi švignejo tik ob obrazu, nato me zagrne tema.

Zavest se kmalu povrne. Z glavo navzdol visim na polomljenem zčaju sredi polomljene-ga ruševja. Spet zaprem oči in negiben nekaj dolgih trenutkov nočem videti razdejanja in velike skale pol metra pod seboj. Petdeset centimetrov, ki bi pomenili konec z razbito glavo in zlomljenim tilnikom. Nočem še videti skoraj neprehodne goščave orjaškega ruševja vsenaokrog. Nočen čutili zahrbtnih zračnih tokov, ki se vrtinčijo vse do tal in stresajo veje in zmaja, ki presunljivo škrlplje. Prebujam se iz otopelosti, ki je ostala po hudi borbi v zraku in sladke zamaknenosti tihega veselja ob preživetju.

S težavo se rešim glavne cevi in jo hvaležno gledam. Zdržala je silen udarec. Če bi se zlomila, bi pri največji hitrosti z glavo udaril v skalo. V tišino, ki polni ušesa in prebujajočo se zavest počasi prodira šumenje bližnjega potoka in glasni razburjeni klici prijatelja, ki me išče.

Ta trenutek bi lahko bil nekje v zraku nad gorenjskimi hribi, moral bi braniti lanskoletni naslov državnega prvaka na domači Kriški gori... Ta trenutek bi lahko bil nekje sredi kraljestva strmih sten in čudovitega apnenca, skupaj z mnogimi prijatelji in tovariši v kanjonu Paklenice... Toda sedaj ležim potolčen ob polomljenem zmaju sredi strmega pobočja soteske pod najvišjo goro Balkana. Vseeno sem neskončno zadovoljen, poletel sem z vrha in sem preživel. Bogatejši sem za veliko doživetje in za nove načrte.

3. Stenar

Vrnitev v drage Julijce po več kot enomesečni odsotnosti je majhen praznik. Spet je lepo, kot sem si v daljnem Pamiru med razmišljanjem o domačih gorah vedno želel. Vsega lepega je dovolj — hitre, toda zanimive hoje skozi temo pod steno, ko tiho in hladno jutro komaj daje slutiti nastajanje vročega poznopoletnega dneva. Doživetje sončnega vzhoda v šesti stopnji prvega raztežaja, ko se prepletata napor in užitek. Nekaj težkih trenutkov v krušljivem previsu zgornje meje šeste stopnje sto metrov višje, trenutkov, ki hip zatem, ko mesto preplezam, že postanejo lep spomin na napore, toda elegantne gibe sproščenege plezanja vse manjših težav do roba stene.

Na vrhu Stenarja naju zmoti tarnanje štempiljarja, ki toži nad neuporabno blazinico, zaradi katere si ne more pritisniti štemplja v knjižico. Suho blazinico poliva s čajem, vendar brez uspeha. Ojoj, zaman je prisopihal iz doline sem gor. Ves je zaposlen s svojo težavico, kot da ne more videti čudovitega razgleda, razcefranih oblakov, ki silijo preko grebenov; megle, ki se peni v globokih dolinah, Triglavske stene, ki se onstran Vrat mehko riše skozi prosojno meglico. K vragu pošljem vse štempiljke in knjižice. Meni so danes edini dokaz, da sem kot prvi prosto preplezal Ancljev steber, potolčeni prsti, prisotnost soplezalke in zadovoljstvo ob izpolnjeni želji.

Oddahneva si, ko možak sestopi in ostaneva sama na gori. Ura je šele poldne, dovolj je časa, da hitro sestopiva in preplezava še Zajedo spominov ali pa se sončiva do večera. Komaj, komaj zmaga lenoba in sestop se zavleče. Šele, ko sonce zaide se izpod Rušja nameniva v dolino in tema naju dohiti v Vratih. Tam ji povem, da greva jutri v Sfingo ali v Crno steno. Presenečenje je hitro mimo in kmalu me prepriča, da si bolj želi preplezati Sfingo, da je Crna stena mokra in pretežka in tako naprej. To pomeni, da me čaka jutri preizkušnja, v kateri se po vrnitvi iz visokih gora Sovjetske zveze, še ne čutim vsajmer dorašel. Že lani sem si obljubil, da bo naslednje srečanje s Sfingo minilo v prostem plezanju.

4. Sfinga

Velika rogata glava se ostro riše na mlečnem dopoldanskem nebu, začudeno gleda navzdol, pozdravlja in preseneča. Negibno strmimo drug v drugega in šele, ko se premakneva, izgine. Razkopani sledovi v pesku Amfiteatra so vse, kar ostane od samotnega kozoroga. Tiho, hitro se nama je umaknil in že je skoraj pozabljen, ko strmiva v prepadno zidovje Sfinge na nasprotni strani.

Kot ponavadi minejo prvi raztežaji v nekakšnem prebujanju, ogrevanju. Gibanje postaja vse bolj sproščeno, napetost pa raste v pričakovanju težke preizkušnje. Hitro priplezava na vrh podstavka, in tu se začne zares. Raztežaj lepe šeste stopnje v posevni poči je zahteven uvod v najtežji del stene, gladko, previsno zaporo z mnogimi svedrovci, ki se zdi nepreplezljiva v prostem plezanju. Na stojšču se še ne morem znebiti bojzani, da sem se tokrat lotil prevelikega zalogaja, zavedam pa se, da bom moral, ne glede na izid poskusa, dati vse od sebe, saj bo le tedaj razočaranje ob morebitnem neuspehu manjše.

Že prvi gib nad stojščem je zelo naporen, težavnost se hitro stopnjuje. Davno delo Narave, danes zame predvsem neverjetno srečno naključje, je poskrbelo, da so redki majhni oprimki, veliki le za konicno prsta ali še manj, posejani tako, da s popolno zbranostjo počasi, vendar tekoče preplezam desetmetrsko previsno ploščo. V čudoviti, napeti igri skladnosti moči in ravnotežja, se dvigam centimeter za centimetrom in čas teče v dolgih minutah. Vsak nepremišljen premik ali tresljaj telesa, trenutek slabosti ali hipna utrujenost, bi pomenili padec. Drobna svetla ušesa svedrovcev ostajajo neuporabljena pod menoj; mesto največjih dvomov sem preplezal prosto. Za veselje pa je mnogo prezgodaj. Najtežje šele prihaja. Tanka previsna poč, preozka za prste, me namučil skoraj do onemoglosti, preden s konicami prstov otipam oprimek nad previsom

in se z zadnjimi močmi zavilhtim čezenj. Nad njim so kot ogledalo gladke plošče, kjer se težavam pridruži še trenje vrvi. Izplezam preveč utrujen, da bi se že lahko zavedal, da je pod menoj eden najlepših raztežajev sedme stopnje, kar sem jih preplezal v naših gorah. Udobna travnata polca je prva nagrada za trud. Na njej dolgo sedim, počivam in varujem Erno. Ko je nekje sredi raztežaja, se prično razlegati grde besede na račun težav in neumneža, ki vodi pripravnice v tako težke smeri. Glasen samogovor pa je vedno bližje in vem, da ni res, ko pravi, da ne bo šlo. Najbrž je prva pripravnica v Sfingi, poleg tega prenaša zajeten nahrbtnik, da lahko neobremenjen plezam prosto in vodim navezo.

V raztežaju ob treh strehah me pričinja skrbeti, da ne bo nekje čisto na koncu mesto, ki ga prosto ne bom zmogel zaradi utrujenosti ali težav, in bodo zato vsi dosedanji napori in upanja zaman. Vse do zadnjih metrov se ne morem znebiti zoprnega občutka in res se proti koncu zajede, poleg neprijetnega trenja mnogokrat vpete vrvi, pojavi še previssek, ki diši po sedmi stopnji. Novih moči mi vlije zavest, da je najbrž zadnja težja ovira in zmorem ga v prvem poizkusu. Gladko ploščo z zadnjim svedrovcem v naslednjem raztežaju preletim, kot bi hodil po lestvi. Do vrha je sedaj le še lep kamin, ki poleg užitka priključno prijetne spomine na ostro skalo Velebita.

Na robu stene naju spet pričaka toplo popoldansko sonce in mehke trave. Olajšanje za razbolele, pomrznjene prste, ki si še niso opomogli od mraza in pretesnih čevljev v višinah Pamira. Veselje ob uspehu, zadovoljstvo v zavesti, da je za danes konec naporov in napetosti, da se spet lahko prepustim uživanju in opazovanju vsega lepega. Izpolnil sem še eno željo, kot prvi sem prosto preplezal Sfingo.

5. Paklenica: Dan naporov

Pozno jesenski dnevi v dragem kanjonu so vedno znova težko pričakovano sročanje s čudovitimi oblikami ostrega apnenca, s težkim, a nadvse lepim plezanjem v slikovitem okolju, sredi posebnega vzdušja, ki je značilno samo za Paklenico. Tukaj sem že in šele devetnajstič in spet doživljam prelepe dneve obujanja spominov, nastajanje novih, drugačnih, poravnavo prijetnih in zahtevnih računov, odkrivanje novega v starih znancih.

Smer Funkcija je že nekaj let med osrednjimi problemi prostega plezanja v kanjonu. Ena redkih je kljubovala vsem resnim poskusom in je ostala brez proste ponovitve. Zadnje pomlad med prvomajskim laborom so spet poskušale odlično pripravljene naveze. Mnoge težke smeri so bili tedaj prvič preplezali prosto. Previsna, petintrideset metrov dolga prečnica v Funkciji pa je spet zavrnila vse poskuse. Sam sem že dvakrat poskušal, nazadnje zgodaj spomladi tik pred odhodom v Turčijo, ko so misli že hitele na vzhod, k nesojenemu poletu z Ararata. Takrat sem se v prvih metrih poskusov tako utrudil, da sem pozneje še z lestvico komaj izplezal iz naporne prečnice, ki je zahtevna tudi v tehničnem plezanju. Samo velika želja, preplezati smer prosto, je bila žal premalo.

Tokrat imava s Srečom resne namene, dobro sva pripravljena in za seboj imava poletje, polno težkih vzponov. Po dveh dneh zahtevnega plezanja v sosednjih smereh sva ravno prav razpoložena, roke pa niso še preveč potolčene, zato se odločiva poskusiti v Funkciji.

V polmraku oblačnega jutra hitro priplezava na izpostavljen pomol pod prečnico. Predstava se pričinja. Skoraj do onemoglosti visiva na premajhnih, navzdol nagnjenih oprimkih, prsti zakrvavijo na ostrih skalnih bodicah v počti, kri se pomeša z belim prahom magnezije in noge zdrsavajo v previsni plošči brez stopov. Vsi napori pa so zaman. Poč naju zavrača, padca pa ob slabih klinih nočeva tvegati. Zadnje upanje nama ponudi gladka previsna stena tik ob počti, kjer so že poskušali predhodniki. Oprimkov sprva tam ni videti, šele z natančnim pregledom odkrijem nekaj prav majhnih, večinoma milimetrskih, vendar zelo ostrih robov. S stojišča splezam nekoliko desno in navzdol, nato po dolgem razmišljanju in zbranosti poskusim. Previs močno potiska telo navzven, oprimki so majhni in zelo daleč narazen, silovit pritisk hoče polomiti prste in vsak najmanjši gib se zdi, da je na meji trenutnih sposobnosti. Telo se mukoma trga iz objema težnosti, občutek skrajne napetosti se ugnezdi v mišicah, roke in prsti so že otrdeli od napora, ko spet dosežem poč. Ker mi zmanjkuje moči, jo vso prihranim za plezanje in ne vpenjam več vrvi v kline za varovanje. Sredi prečnice si moram na ozki polički urediti stojišče. Na vrsti je Srečo, vendar se izkaže, da je prečnica za drugega v navezi zelo neprijetna zaradi slabega varovanja. Po nekaj neuspešnih poskusih jezno zagradi za klin in nadaljuje tehnično plezanje. Škoda, lepše bi mi bilo, če bi smer oba preplezala prosto, vendar se Srečo zakolne, da bo še poskusil naslednjo sezono. Druga polovica prečnice je podobna prvi, le za malenkost je lažja, toda še bolj naporna. Več je visenja na rokah, ki počasi odpovedujejo pokorščino. Na koncu sem z močmi, ko mi uspe na pogled zelo smešno, a učinkovito počivanje. Glavo, ramo in stopalo leve noge nekako stlačim v vdolbino pod previsom, ostali deli telesa visijo

prosto v zraku. V tem smešnem položaju prihranim nekaj moči in z njenimi zadnjimi ostanki se privlečem preko zadnjega previsa v položno ploščo. Sprehod po izpostavljeni polici v naslednjem raztežaju je le zatišje pred novimi težavami. Gladek steber, ki se mu večina plezalcev izogne desno po lažjih prehodih, pokaže zobe. Sredi najtežjega mesta s stisnjenimi zobmi potlačim konice obeh najmanjših prstov v luknjico z ostrimi robovi, potem pa se ne upam pognati navzgor, saj vem, da bi si ob padcu zlomil oba prsta, ker ju ne bi mogel pravočasno izvleči. Iz puste sivine, ki se spušča nad kanjon, padajo prve hladne kaplje, vedno več jih je in zaženejo preplah. Nekako zmotovilim izredno težavno mesto zgornje sedme stopnje. Nad njim so težave manjše, nikjer več ne presegajo šeste stopnje, toda skala je že mokra in dežuje vedno močneje.

Do roba stene naju ločijo še dolgi, ozki in globoki kamini, ki so glavna značilnost smeri. V dežju postajajo mokri, mastni, gnusni. Kolena, komolci in zadnja plat postanejo glavni pripomočki za napredovanje, jeza najpomembnejše gonilo. Hlače na kolnih zacvetijo kot spomladanske rože in kletvice postanejo glasnejše od sopihanja. Počasi gvozdiva proti vrhu in zadovoljstvo nad iztekajočim se uspešnim vzponom premaguje jezo ob težavah zaradi mokre, mastne skale. Vse bolj se zavedam srečnega naključja. Če bi pričelo deževati le nekaj minut prej, bi mi prosta ponovitev dobesedno odplavala po vodi, saj bi težkega stebrička in prečnice v dežju nikdar ne preplezal prosto.

Privezan sedim ob starem drevesu na robu stene, moker, strgan in utrujen. Vseeno veselo povzemam vrv in kmalu sva dva. Krepak stisk utrujenih rok naju pospremi v Aniča Luko. V močnem nallivu pricapljava v zavetje srebrnega šotorčka, ki pridno pušča vse gostejše kaplje.

6. Paklenica: Dan užitkov

Lenoba in želja po plezanju sta danes ravno v pravem razmerju. Ostal sem brez soplezalca. Srečo si je poškodoval prst in odšel je domov. Precej pozno vstanem, s težavo se izkopljem iz spalne vreče in še ves zaspan se iz tabora odpravim v spodnji del kanjona. Prvi metri lepe smeri me dokončno prebudijo. Poln poleta se poganjam kvišku po znanih prehodih in pot me curkoma obliva. Na vrhu se obrnem in po sosednji smeri zdirjam navzdol. In potem po drugi spet navzgor v brezmejnem užitku skladnih gibov. Nič ni preteško, noben oprimek ali stop premajhen, vsi so dovolj veliki in lepi. Deževni oblaki samo grozijo. Dan je mračen, vendar prijazen. Temne mokre lise na gladkem apnencu hitro izginjajo. Močno narasli potok razposajeno šumi v globini in hiti proti morju. Okrog poldneva je čas za počasen sprehod v tabor, za dolge pogovore z mimodočimi in za prijetno kosilo. Želodec je poln čokolade in hrane iz konzerv, zato se spet prebudi pritajena lenoba in pripravim se na popoldansko poležavanje v šotoru, med knjigami. Spet si zaželim, da bi deževalo, saj bi si le tako prihranil očitke vesti zaradi neizkoriščenega popoldneva. Nenadoma pa se dvignem iz spalne vreče, planem iz šotora in brez razmišljanja odhitim pod steno. Za vzpodbudo izberem eno najlepših smeri navzgor, po drugi sestopam.

Namesto pričakovanega lenarjenja v taboru spet uživam v potepanju po smereh Aniča Kuka in Čuka. Plezanje prekinjajo prijetna, dragocena srečanja s mnogimi tovariši in znanci. Prijetna so, ker pomenijo počitek in sproščen pogovor; dragocena, ker se z večino le malokrat srečamo, čeprav preživljamo v gorah pomemben del življenja. Vedno si imamo veliko povedati, vprašati, a mnoge besede ostanejo neizgovorjene, premalo je časa in priložnosti. Čakajo na naslednje srečanje, morda že jutri, morda čez leto ali več.

Senca večera neslišno in počasi zagrinjajo nebo nad Velebitom. Tema vstaja iz dna kanjona in preganja svetlobo. Vedno višje in višje se umikajo zadnji ostanki dneva. Zadovoljen posedam sredi melišča ob Stubu in opazujem zadnje naveze, ki hitijo proti vrhu. Ko jih gledam, spet zmaga želja po plezanju. Danes zadnjič si nataknem galoške in zaplezam v smer Karabore. Nekoliko mokra je še, vseeno pa se hitro vzpenjam. Pazim na vsak najmanjši gib telesa zato, da lahko uživam ob vsakem oprimku, da mi je vsaka razpoka v veselje, čeprav je mokra. Smer je ena najlepših in škoda bi bilo zamuditi, kar ponuja. V trenutku nepazljivosti sredi zadnjega raztežaja se grdo urežem v prst in zazija globoka rana. Do vrha nato puščam rdeče sledove na sivi skali, hitro splezam še po sestopni smeri pod steno, z mislijo, da mi je bil to zadnji letošnji vzpon v Paklenici. Pozno zvečer se nekateri vračamo domov, čakati težko pričakovano zimo, polno želja in načrtov.

7. Čisto navaden dan

Čisto navaden dan je bil. Eden od stopetinsedemdesetih dni, ki sem jih letos preživel v gorah ali v zraku nad njimi. Dan, ko se ni zgodilo nič nenavadnega. Nisem plezal šeste, sedme ali osme stopnje, nisem hlastal za redkim zrakom na veliki višini, nisem lebdel v zraku med gorami in oblaki. Tudi nisem zmrzoval in ril po zasneženih, polede-

nelih stenah, ne smučal po strmih vesinah. Nisem se z velikim veseljem loteval dejanj, ki jih mnogi obsojajo kot zelo tvegana in pozabljajo, da je njih lepota mnogo pomembnejša od nevarnosti, da je oboje vredno vsega in nevarnost ni le neprijetna cena, pač pa tudi plačilo. Ni bilo iskanja meja, ki jih ni in jih tudi nočem najti.

Samo šel sem na goro, počasi hodil proti vrhu, ki mi danes ni bil cilj, preplezal sem nekaj lahkih smeri iz navade in potrebe. Na vrhu sem ležal in bral knjigo in razmišljal ali pa morda nisem počel ničesar. In zvečer, ko sta prišla tema in mraz, sem se odpravil v dolino. Nerad in vendar zadovoljen, prevzet in potešen kot vedno. Bogat, kot se vedno vračam z gora.

1. 26. in 27. 2. 1983: Severozahodni steber Vrtače, I. zimski vzpon, ocena V + A₁/IV—V, višina 560 m, 16 ur plezanja, soplezalec Borut Bergant.
2. 29. 4. 1983: Musala 2925 m (Bolgarija), 2. polet z zmajem z najvišje gore Balkana.
3. 20. 8. 1983: Ancijev steber v Stenarju, prva prosta ponovitev, ocena VI +/V—VI, višina 400 m, soplezalka Erna Pančur.
4. 21. 8. 1983: Smer Kunaver-Drašler v Slingi v Triglavu, prva prosta ponovitev, ocena VII +/VI—VII, višina 270 m, soplezalka Erna Pančur.
5. Paklenica: 26. 11. 1983: Smer U. Girometta-Funkcija v Aniča Kuku v Paklenici, prva prosta ponovitev, ocena VIII/VI—VII +, višina 300 m, soplezalec Srečo Rehberger.
6. Paklenica: 28. 11. 1983: dan v stenah Aniča Kuka in Čuka v kanjonu Paklenice.
7. Jesenski dan nekje v Karavankah.

DIVJA GORA (SALCANTAY)*

VANJA MATIJEVEC

Cunjaste megle ovijajo vrh nad našim šotoriščem. Vsenaokrog je vlažen somrak, ki nas kljub zgodnji popoldanski uri tišči v šotore. Ležeč prislušujemo turobnim zvokom, ki jih sprošča veter v ledenih ostenjih nad nami. Tu in tam prekine enolično zavijanje vetra krik gorskih prepelc, ki se spretlavajo po travnatih morenah, ko iščejo borno hrano. Čas za razmišljanje in za kovanje načrtov. Nova smer v južni steni Salcantaya — da ali ne!? Zanj govoriti, da bi bila pač nova in da bi potekala v res lepi direktni liniji na vrh. Prava direttissima. Proti njej je nekaj razlogov, ki imajo svojo težo. Prvi je prav gotovo dvojna ledena pregrada odlomov v steni, iz katerih se lomijo ledeni plazovi, ki pometajo po grapah v steni. Sicer se mi zdi, da so možnosti po skalnih rebrih do prvega odloma še »dovolj« varne, od tu pa do vrha, kjer je drugi odlom, bo pač igra na srečo. Stena se po bližnjem ogledu izkaže kot lahko plezanje v skali in ne preveč strmo v ledu; skupaj vzeto, nič posebnega. Če združim grozečo nevarnost podorov in lahko plezanje, bi nova smer sicer imela svojo težo, vendar le v objektivnih nevarnostih, kar pa zame ni tisto, s čimer se neka smer lahko pohvali. Sem sem prišel plezat nekaj težkega in ne nekaj nevarnega. »Vendar, nova smer je le nova smer!« vrta v meni.

Počasi zlezem iz šotora. Tu in tam se skozi meglene cunje prikaže delček sonca. Pretegnem se. Od ležanja me že vse boli. S pogledom iščem zamišljeno smer v steni. Lado in Čopk sta šla na ogled k vstopu v smer in če bo vtis ugoden, bomo kljub vsem »proti« — vstopili. Tako je, če te tišči kompleks prvenstva! Korak namenim proti kuhinji, ko visoko v steni zagrmí. »Opa, tale bo pa malo močnejši, kot so bili dosedanji!« si mislim. Kar sem videl podorov doslej, nobeden ni dosegel kakih resnejših razmer. Ozrem se v steno. Vrh je ovit v meglo, ki se hitro spušča po zgornjih snežiščih. Ko doseže spodnjo pregrado snežnih odlomov, treščí v steni še enkrat. Plaz! To sploh ni megla, to je podor, ki je zajel celo steno. Dve drobni postavi na vso moč hitita proti robu morene. Čez ves skalni del stene pod ledenim odlomom divja bel valjar, iz katerega švigajo bliski kot iz nevihtnega oblaka. Poleg ledu drvi zdaj po steni tudi kamenje, ki proizvajata to bliskanje, ko se razbija ob granitnih ploščah. S pogledom iščem v steni varnih kotov, toda vse je ovito v padajoče mase. Še dolgo potem, ko čelni oblak doseže dno in moreno, se po steni vsipljejo plazovi, ki ne puste nedotaknjene niti koščka, kamor bi lahko postavil nogo. Tam, tik pod vrhom, pa visi na novo nalomljena pregrada zelenomodrega ledu! Odvrnem pogled. Plezanje v tem delu stene bi bila prava ruska ruleta s petimi naboji. Brez mene, tovariši! Odločitev je lahka in misli se že obračajo v južni greben, v smer, ki so jo preplezali Japonci leta 1976 v 60 dneh. Čas, ki so ga porabili, da so priplezali na vrh, govori o velikih težavah. Sicer pa so za andske grebene težave nekaj normalnega. Če človek samo pogleda neverjetne zgradbe

* Odprava »Peru — Salcantay '83 AO Rašica«. Glej tudi PV 1-84, str. 14.

iz ledu, ki se šopirijo po teh grebenih vsem zakonom težnosti navkljub, kar hitro dobi predstavo, kaj ga v takem kaosu lahko čaka. Ko se Lado in Čopk vrneta, smo si kaj hitro edini. Odločimo se za težko plezarijo v Južnem grebenu, kjer bomo imeli za nasprotnika le plezalske težave in svoje slabosti, ne pa tudi nepredvidljivo spremljevalko hazarderjev na srečo, na katero bi morali obilno staviti v steni.

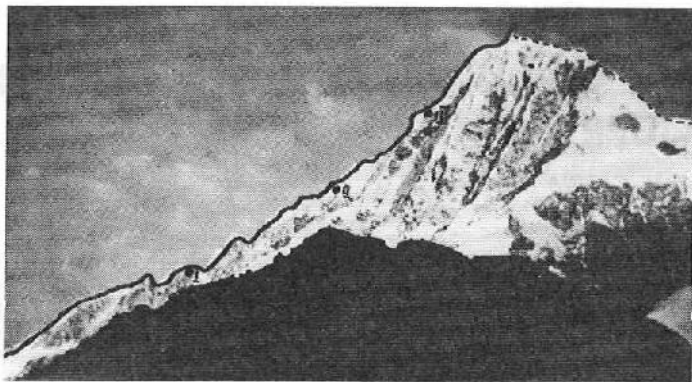
Oprema je hitro pripravljena, hrane vzamemo s seboj čim manj, da bomo hitreje plezali. Pred nami je dolga ekvatorska noč. Dvanajst ur valjanja po trdem ležišču v šotoru. Še dobro, da imam s seboj knjige. Berem, berem, in ko se zalotim, da že tretjič berem isti stavek, upihnem svočo. Jutro je jasno. S tuljenjem spravim na noge vse v bazi in čez dobro uro smo že na poti. Novaka gresta v vzhodni greben, mi štirje (Lado, Tine, Čopk in jaz) pa v južnega. Tako je ves plezalski del ekspedicije naenkrat v akciji.

Z ledenika, ravnega kot miza, se poženemo po ledenih vesinah proti grebenu. Plezamo nenavezani, saj teren še ne zahteva varovanja. Padec bi se verjetno končal neprijetno, vendar toliko že poznamo svoje sposobnosti, da možnost padca kar izključimo. Nekaj malega težav je pri prečkanju robnih zevl, ki si slede kar druga za drugo. Prehodi preko njih so povezani z nekaj metri težkega plezanja, ki zahteva vso zbranost. Okrog poldneva dosežemo grebensko rez, nad nami pa je tisočmetrski greben, vpet v modrozelen led. Navežemo se. Hitimo, kolikor se da, vendar nas čas neurodno lovi. Z nočjo dosežemo po številnih sem ter tja in gor in dol udobno polico, čez katero je visela velika ledena opast. Hitro se pripravimo za bivač. Zadovoljni smo s prvim dnevom, čeprav nam pogled ne odkriva, da bi se že kaj pridra dvignili. To pride v naslednjih dneh, se tolažimo, ko počasi tonemo v sen.

6. 8. — V obraz mi posije prvi žarek vzhajajočega sonca! »Čudovita noč je bila,« si mislim med pretegovanjem. In jutro! Komaj se izkoplješ iz spalne vreče, že te sonce ščiplje s prijetno ščemečim, toplim ščegetom. Joj, kako to prija! Potlej pa spet navzgor. Gor, gor, samo gor! Vse lepo in prav, a v tem grebenu ne. Tu gre desno pa levo pa gor pa malo spet dol pa levo pa gor pa desno pa dol pa gor pa... Teren je, milo rečeno, čuden. Skale so na debelo zasnežene, led je ponekod gnil, drugje pa trd kot steklo. Plezamo skozi snežne luknje, med ledenimi svečami, čez skalne previse, divje prečnice. Vsaka naveza si po svoje utira pot, kjer se ji zdi, da bo lažje. Tam, kjer si se izognil težki prečnici v skali, jo dobiš po nosu v ledenem previsu nad njo. Če si obšel previs, prečiš po ledenih svečah nad globino in čakaš, kdaj bo vse skupaj zgrmelo navzdol. Tik pred nočjo se z Ladom zavlečeva v ledeno luknjo, kjer nameravamo bivakirati. Čopk in Tine sta kak raztežaj pod nama na grebenski rezi, kjer sta si pripravila bivač. Skozi ozek prehod odkrije Lado v notranjosti ledu pravo dvorano in noč bova prebila v več sobnem stanovanju iz ledu, kjer so tla posuta z najfinejšim peskom. Odkritje naju tako prevzame, da si ob kuhanju čaja (iz koke) prižgeva vsak svojo John Player Special; naj mi bo oproščeno za naslednje odprave.

Tokrat me ne zbudi sonce, vendar naju obsije takoj, ko zapustiva svoj veličastni brlog. Ker sva že prejšnji dan napela vrvi v naslednjem raztežaju, sva kar hitro na včerajšnji najvišji točki in spet se začne igrati, ki jo poznamo že od včeraj. Težave se povečujejo. Vrag grebenski je vse težji, višje ko prihajamo! Prečnice pijejo živce. Majavi bloki, primrzneni v led, nas spravljajo v obup. Težkega plezanja v skali in ledu noče in noče biti konec. Po zasneženih ploščah, kjer moraš izkopati vsak oprimek, rinemo proti robu, za katerim je nova grapa in za njo nov rob in za njo je že tri dni in še ni videti konca. Lado pleza nekje nad menoj za robom. Vrv le počasi polzi skozi roke. Topo buljim v zmrzle rokavice, ki kar same ravnajo vrv. »Koliko je še vrvi?« slišim Lada čisto blizu na desni. Ko se ozrem, ga zagledam deset metrov proč skozi luknjo v razu. Za to razdaljo je bila potrebna cela vrv — dvajset metrov gor in prav toliko dol. No, to je bila kot kaže zadnja potegavščina, ki nam jo je pripravil greben. Od tu vodi žleb na rob grebena, ki je lepo zabljen. Po dveh raztežajih trdega ledu smo pod navpično zaporo, ki brani prehod na greben. Ko že misliš, da si zunaj, ti jo stena zagode. Kam zdaj? Nazaj in naokrog ne bo šlo, v desno za rob tudi ne. Ostane torej samo navzgor! Zaletim se v prvi skok. Po petih metrih sem prepričan, da bom vsak hip odletel. Led je trd in se kolje, nahrbtnik težak, hoče me odtrgati od navpičnega ledenega zrcala. Roke se mi kar vidno daljšajo. Zadnji hip dosežem rahlo manj strm led, kjer se lahko nekoliko pristonim k steni. Klin in vponka! Tako, zdaj je že mnogo bolje. Ozrem se za nadaljevanjem. Nad mano je navpičen žleb, v spodnjem delu ga krasí nekakšen previsen odprt kamin. Z nahrbtnikom ne bo šlo, zato ga obesim na klin. Ga bomo že spravili čez, da le jaz pridem gor! Začnem plezati. Tik pod previsni del zabijem klin, da padec ne bi bil predolg. V previsnem kaminu me pošteno daje, a popusti mi ne upam. Meter za metrom pridobivam in končno treščim s cepinom v manj strm led. Rjul bi od veselja, če ne bi imel grla čisto stisnjena od strahu, ki sem ga užil v zadnjih trenutkih plezanja na meji padca. Preden nadaljujem, gre v led še en klin. Prečnica za rob in spet igra na srečo, še malo po žlebu navzgor in v luknjo. Stojišče! Že dolgo, preden ga zagledam, slišim Čopka preklinjati in ko spraviva na stojišče še nahrbtnik, družno kolneva v zadnje minute dneva. Še raztežaj, zabeljen s previsom, nas loči od grebena, kjer slutimo konec težav. Čopček se odpravi naprej, da bi še pred nočjo dosegel greben ali vsaj primeren prostor za bivakiranje. Previs mu da nekaj opraviti, potem pa mu

Salcantay —
Japonska smer
I, II, III
— mesta bivakov
Foto Duli Doljak

spet hitro steče. »Greiben, ravnina!« slišimo tuljenje iz porajajoče se teme. Drug za drugim smo na vrsti. Trda noč je, ko tudi sam plezam čez zadnji ledeni previs na oblo glavo v grebenu. Vrh je na dosegu roke, obsijan z mesečino.

Medtem ko Tine kuha na zadnji bombici zadnji čaj, se spravimo kopat bivak.

6. 8. — Jutro! Sonce nas poščegeta skozi razpete bivak vreče, ki smo jih obesili čez vhod v luknjo. Hitro smo pokonci. Še požirek mrzlega čaja — plina je zmanjkalo — in gremo naprej. Že po prvih korakih preklinjam kot furman. Rijem po snegu do bokov, vsak korak je najprej odkopavanje, nato teptanje in spet vdiranje do bokov. Pa še strmina prispeva svoje in sploh ne morem nikamor naprej. V duhu že vidim četrti bivak tu tik pod vrhom tega norega grebena. Meljem, rijem, preklinjam in končno se izkopljem na malo trši rob. Zdaj se vdira samo še do kolen, hvala bogu! In zdaj le še do gležnjev! Kar stekel bi! Spet sem poln optimizma. Da ni vse tako lepo, poskrbe naslednji raztežaji, ko se zopet vdiramo do kolen in čez.

Pred nami je še zadnji grebenski stolp, nato pa je pot proti vrhu odprta. Sonce stoji že skoro navpično nad našimi glavami, ko se bližamo cilju, in nato zavihra zastavica na vrhu. Južni greben Salcantaya v treh dneh in pol. Fantastični občutki me obvladujejo kljub meglam, ki se kot vsako popoldne tudi danes že zbirajo. Vem, da bo najkasneje v dveh urah pričelo po malem snežiti, tako kot vsak dan, odkar smo v grebenu, vendar me to ne skrbi kaj prida. Na vrhu smo in v dolino vodijo sledi, ki sta jih pustila prijatelja, ko sta preplezala vzhodni greben. In vsi, vseh šest, je stopilo na ta vrh! Kaj hočem še več? Nič, le da se še srečno spravimo do doline, kar pa ne bi smelo biti prehudo. Vzhodni greben ni posebej težak in vodile nas bodo sledi. Vso opremo spravimo v nahrbtnike, v roke vzamemo samo cepine in navežemo se na kratko, nato pa v dolino. Že po nekaj metrih nas ovlijejo megle. Mirno korakamo, dokler se greben ne prevesi v strmino. Sledi vodijo na levo navzdol. Kar za njimi. Tamle spodaj se iz megle že vidi plato. Kjer se najbrž sledi nadaljujejo. Spuščam se korak za korakom. Še malo, pa bom na ravnem. Ne! Pod seboj ugledam robno zev, več kot dvajset metrov je njene zgornje ustnice, na robu katere stojim, dvignjena nad ravnimi deli platoja. Prekleta varljiva megla! Čisto malo je manjkalo, pa bi zgrmel v globino in za seboj potegnil tudi prijatelja. Naprej gor! In zdaj iščimo sledi. Dokler jih ne najdemo, ali se megla ne razkadi, ne moremo nikamor. Plezam poševno navzgor, ko se mi zazdi, kot da stopam v nekakšne stare stopinje. Obrnem se po domnevnih stopinjah navzdol in po sto metrih prečnice naletim na razločno sled. Hura! Zdaj smo spet dobri! Hitro se spuščamo, minemo megleni strop in najdemo prehod preko skalnega dela, opremljenega z vrvmi. Mimo bivaka, kjer sta bivakirala prijatelja, hitimo proti dolini, ki se noče in noče približati. Noč je vse bliže in ko dosežemo sedelce nad razbitim ledenikom, se znoči. Bivakirati še četrtič, tokrat brez hrane in pijače, v mokrih spalnih vrečah? Ne! Gremo dalje, morda nam uspe najti prehode čez ledenik pod nami. Ogleдал sem si ga malo že za dne in upam, da bo šlo. Navežemo se skupaj, da bi bilo laže izvleči vsakega, ki bi padel v razpoko. Tipajoče iščem prehode proti odrešujoči moreni. Luč zadene na plazni stožec, ki so ga ustvarili plazovi. Vem, da je nad nami ogromen ledeniški podor in da nas vsak blok, ki se odtrga, lahko zbršne, vendar si te misli preženem iz glave. Najhitrejša je pot navzdol po stožcu; tu ni razpok. V pol ure smo na ravnem delu ledenika. Zdaj že vem, da nas je ledenik izpustil in tam na sedlu Palcay se prižiga lučka, ki pomeni, da nas nekdo čaka; to pomeni hrano in pijačo in plin za kuhanje. Uro kasneje si podamo roke z Dulljem, ki nam nato dolgo v noč kuha in hodi po vodo. Zjutraj ležimo v dolini pod sedlom med žuborečimi potočki, se nastavljamo soncu in pljemo, pljemo... V bazo se primajemo pozno popoldne v snežnem metežu in proslava je usodna za liter viskija in nekaj cigar...

ZDRAVSTVENA PROBLEMATIKA NA TREKINGIH IN VISOKOGORSKIH ODPRAVAH

JOŽE ČETINA

Trekingi so zadnja leta, posebno pri premožnejših slojih na Zahodu, postali priljubljen način spoznavanja težje dostopnih gorstev na našem planetu. Te vrste turizem se je zelo razmahnil in je postal dostopen ljudem z različnimi okusi, psihofizičnimi sposobnostmi in seveda ne nazadnje tudi različno globokim žepom. Tako dandanes razumemo besedo »treking« kot zelo širok izbor oblik skupinskega popotovanja, od popotovanja po dobro nadelanih poteh do plezanja v skal in ledu.

Tako nekateri predlagajo, da bi trekinge razdelili v:

- trekinge z običajno gorsko hojo,
- trekinge, ki vključujejo tudi vzpone na srednje zahtevne vrhove in
- ekspedicije za vrhunske alpiniste.

Drugi razvrščajo trekinge po težavnostnih stopnjah in pri tem uporabljajo nekakšno skalo; spet drugi, podjetnejši, pa trekinge še do 4000 m višine ponujajo kot lahka gorska popotovanja, ki naj bi ustrezala izletom po Pohorju itd.

Zdravstveni problemi, ki se na tem področju pojavljajo, so lahko bolj številni, kot pa navadno mislimo, in se priprave pri resno zastavljenem trekingu začno že mesece prej, včasih pa se zaključijo šele mesece po končanem trekingu.

Možne naloge za zdravnika so te:

- izbira udeležencev po zdravstvenih kriterijih,
- nasveti in navodila udeležencem ob pripravah,
- opazovanja udeležencev na pripravljanih — kondicijskih pohodih v domovini,
- zdravstvena oskrba ob prihodu na področje trekinga in ob odhodu po končanem trekingu,
- zdravstvena pomoč domačinom,
- poznejše laboratorijske, rentgenske, klinične in druge kontrole udeležencev.

Ob vseh teh dolžnostih je nujno tudi vprašanje, ali je vsak zdravnik z diplomo medicinske fakultete in morda še z diplomo katerekoli specializacije primeren za naloge, ki jih ta problematika zastavlja. Načelno moramo odgovoriti pritrdilno, vendar mora temeljito obvladati še dodatno znanje s področja alpinske, višinske, tropske, urgentne, športne in preventivne medicine. Vsega tega pa se zdravnik ne nauči niti pred diplomo niti po njej, ampak si mora to znanje in izkušnje sam pridobiti.

Po pomembnosti sledi tej ugotovitvi — pravilno izbrana in sistemizirana medicinska oprema. Tudi najbolj izkušen zdravnik ob nesreči ali bolezni, pa naj ugotovi še tako točno diagnozo, ne pomeni veliko, če nima ustrezne opreme. To pri prometnih ali delovnih nesrečah ni vedno usodno, ker imamo na voljo hitra transportna sredstva in so bolnišnice bolj ali manj v bližini. Usodno pa je to lahko v Himalaji ali v Andih, ko so okoliščine v vseh pogledih lahko bistveno drugačne.

Pri trekingih v gorskih področjih zunaj Alp zdravnik v praksi sicer navadno nima opravka z zapletenimi diagnostičnimi problemi, ki bi zahtevali dolgotrajen študij; opravka ima največkrat z diagnostično razmeroma enostavnimi, toda specifičnimi obolenji oz. poškodbami, ki so v vsakdanjem življenju sicer redke, na trekingih pa pogostne in terjajo izkušnost, hitro odločanje in ukrepanje. Naj navedemo nekaj primerov: višinska bolezen, višinski pljučni in možganski edem, izčrpanost, omrzline, podhladitev, poškodbe zaradi delovanja ultravijoličastih žarkov, črevesne in druge infekcije, pa vse do banalnih poškodb, žuljev itd. Tako lahko izkušen vodja trekinga z dobro sanitetsko opremo pomaga več kot dober, a na tem področju neizkušen zdravnik.

Zato bo od zahtev, ki jih terja treking, odvisno, ali bodo organizatorji vključili tudi zdravnika; potem, kakšen bo ta zdravnik, kakšne bodo njegove izkušnje na tem področju pa tudi kakšne pravice in dolžnosti bo imel. Ponekod v svetu že zahtevajo posebej šolane — specializirane — zdravnike, ki naj bi jim bila zdravstvena oskrba na trekingih glavno ali celo edino področje dela.

Večina organizatorjev, ki si finančno lahko privoščijo oddaljena gorska področja, rada obiskuje predvsem predele Azije in Južne Amerike z nadmorsko višino 4000 m in več. V teh primerih je morda prav višina najbolj značilna. Probleme, ki jih povzroča višina, bo moral poznati vsak udeleženec trekinga. Za težave, ki jih občutimo v višinah nad 4000 m, je več vzrokov. Na prvem mestu je seveda nižji atmosferski pritisk kisika, sledi suh zrak, ki ob fizičnih naporih poveča izgubo telesnih tekočin, s tem v zvezi

dostikrat paradokсно pomanjkanje občutka za žejo v večjih višinah, ko sledi izsušitev (dehidracija) organizma; dalje, povečan je vpliv ultravioletnega žarčenja, velike so temperaturne razlike, (predvsem vpliv zelo nizkih temperatur), bolj ali manj enolična prehrana, včasih kronična neprespanost, stalna izpostavljenost stresom in še razni drugi, manj značilni vzroki.

Na prvem mestu je, kot smo rekli, znižan parcialni pritisk kisika v ozračju. Če vzamemo za izhodišče njegov pritisk ob morsk gladini, potem znaša v višini 5500 m pritisk kisika komaj še 50 %, v višini 8848 m (Mt. Everest) pa le še 32 % izhodiščne vrednosti. V tej višini se pretaka po arterijah alpinista, če ne vdihuje kisika iz jeklenke, praktično že venozna kri, z drugimi besedami, tudi z zdravjem nabit in klen alpinist je v tej višini kakor hud, dekompenziran srčni bolnik, ki mu srce in pljuča ne morejo več oskrbeti krvi s kisikom. Izdatna aklimatizacija Evropejca takšno stanje le nekoliko omili (Inke in Šerpe imajo drugačne anatomsko-fiziološke karakteristike).

Prvi mehanizem aklimatizacije je hiperventilacija; le-ta, tako menijo nekateri avtorji, se začne ravno pri aklimatiziranih že po 1000 m nadmorske višine, pri neaklimatiziranih pa šele pri 3600 m. V mislih imamo seveda čisto hiperventilacijo sicer mirujočega organizma. V normalnih okoliščinah človek z globino in frekvenco dihanja uravnava normalno količino kisika in ogljikovega dvokisa v krvi. Hiperventilacija pa v višinah zaradi pomanjkanja kisika in tkivih obstaja tudi today, ko človek miruje, zato pride posebno v tej fazi do čezmernega pada ogljikovega dvokisa v krvi in tkivih, to je do alkalizacije tkiv. To pa povzroča z nekaterimi spremeljajočimi spremembami drugih biokemičnih vrednosti v krvi, pa tudi v možganski tekočini, še razne druge motnje. Tako verjetno tudi znan, neprijeten glavobol, pogosto nad zatiljem, ki se, vsaj v začetni fazi aklimatizacije, javlja najpogosteje v poznih nočnih ali zgodnjih jutranjih urah med nočnim počitkom.

Mehanizem aklimatizacije, ki sledi počasneje, je tvorba novih rdečih krvnih zrnec in s tem porast hematokrita, to je goste ali korpuskularne frakcije krvi. Hematokrit je pri normalnem zdravem človeku okoli 45-odstoten in pri aklimatizaciji med 4000-8000 m v nekako 25 dneh doseže vrednosti do 60 %. Tako naj bi hematokrit tudi na višini Mt. Everesta pri aklimatiziranem in pravilno rehidriranem organizmu ne presegele 55-60 %. Višje vrednosti, tudi nad 70 %, ki so jih zabeležili, grede večinoma na račun dehidracije, ki v teh višinah zaradi mnogih vzrokov ni redka (suh zrak, nizke povprečne temperature, hudi fizični napor, otežena priprava tekočin za pitje, paradokсно pomanjkanje občutka žeje, vidno in nevidno znojenje, izguba vode s hiperventilacijo, ki lahko znaša tudi 5-8 l na dan, morebitne prebavne motnje itd.). Dodatna izguba telesnih tekočin torej ob porastu števila rdečih krvnih zrnec zaradi aklimatizacije močno zveča viskoznost (gostoto) krvi in otežuje njeno sposobnost cirkuliranja predvsem v majhnih arterijah in kapilarah in s tem dobro preskrbo tkiv s kisikom. Ne nazadnje je to dejstvo usodno pomembno tudi pri podhladitvi, predvsem pa pri perifernih omrzlinah. Iz tega sledi, da je pravilno nadomeščanje izgubljenih tekočin predvsem v velikih višinah (nad 4000 m) načelo, ki ga mora poznati in upoštevati vsak alpinist in udeleženeec trekinga. Priporočljivo je, naj pijemo najmanj toliko tekočin, da bo urina vsaj za liter oziroma liter in pol dnevno. Praktično je to okoli liter tekočine na uro hoje.

Pomudimo se še pri znakih, ki jih v organizmu lahko sprožijo okoliščine, na katere naletimo v velikih višinah.

Po tem, kako močno se ti znaki kažejo, razlikujemo:

— normalno aklimatizacijo;

— zmerne ali močnejše izražene motnje: slabost, bruhanje, glavobol, suh kašelj, dihalna stiska, strah, nespečnost, nekritičnost, razburjenost, subfebrilnost, periferne otekline, ki se pogosteje javljajo pri ženskah itd.

Vsi ti znaki so pogosto močnejši ponoči, ko počivamo.

Opisane simptome lahko imenujemo kar — »višinska bolezen«; le-ta se, po neki precej obsežni statistiki, v svojih tipičnih oblikah javlja približno v 4 %. Če se tem znakom bolezní ne pridružijo še komplikacije, navadno sama od sebe mine in sicer po 4-5 dneh. To je tudi doba, ki zadostuje, da se prilagodimo višini okoli 4000 m. Posebnih zdravil ni, večinoma zadostujejo tako imenovana simptomatska zdravila (sredstva proti bolečinam, kašlju, zadostno uživanje tekočin ipd.), v hujših primerih pa je potreben sestop za nekaj sto metrov nižje.

— Príde pa lahko tudi do hujših oblik višinske bolezní oziroma do komplikacij. Manj nevarne so drobne krvavitve v raznih organih, zelo pogosto v očesni mrežnici, ki jih včasih niti ne opazimo in minejo brez posledic. Nevarni komplikaciji pa sta višinski pljučni in višinski možganski edem. Vzroki za nastanek višinskega pljučnega edema niso jasni. Vsekakor je znižan pritisk kisika eden od njih. Ni še pojasnjeno, kako pride do te komplikacije, to je do zalitja pljuč s tkivno tekočino pri organizmu, ki je skoraj praviloma bolj ali manj izsušen, kot je to v velikih višinah pogosten pojav. Pri bolnikih z VPE pa lahko vedno ugotovimo tudi precejšnjo izsušenost. Eden od razlogov so lahko tkivne okvare oziroma okvare celičnih membran, ki nastanejo zaradi pomanjkanja kisika. Ta komplikacija se pojavi lahko nenadoma, največkrat v višinah nad 3000 m in statistično na n. razlike v starosti, spolu, rasi, pa tudi ne v fizični kondiciji prizadetih. Razni avtorji

poudarjajo, da so oboleli celo izkušeni in dobro trenirani alpinisti in gorski vodniki. Prve težave se pojavijo večinoma med spanjem, ali pa tedaj, ko vlada fen. Težave so: težko, hropeče dihanje, krčevit kašelj, rumenkasto-rdečkast izpljuvek, bruhanje, pekoče bolečine v prsnem košu, pogosteje po desni strani, dušenje, razbijanje srca, clanoza, vročina; pa tudi psihične spremembe: nekritičnost, disimulacija, apatičnost in druge motnje zavesti. Neredko se temu pridruži tudi možganski višinski edem, ki pa se lahko pojavi tudi sam zase. V obeh primerih je to lahko zelo nevarna, tudi smrtna komplikacija. Znaki so podobni kot pri bolezenskih stanjih s povišanim pritiskom v lobanji: motnje v orientaciji, v govoru, hoji, kaotično vedenje, omotičnost, močan glavobol, nekritičnost, motnje zavesti, bruhanje, krči, globoka nezavest, smrt.

V širok okvir pojma »višinska bolezen« šttejemo tudi razne psihosomske motnje, ki jih nekateri imenujejo kar »višinska astenija«. To so: hujšanje, nevrastenični znaki, dražljivost, psihoze, topost, motnje govora, drhtenje, pareze, pešanje spomina, razni tiki (prisilni gibi), neorientiranost, počasno mišljenje, nekritičnost, fantaziranje, pa tudi motnje zavesti, koma in smrt.

Vzroki za te pojave so spet isti: pomanjkanje kisika in znane in neznanе spremembe, ki jih to pomanjkanje v tkivih in organih povzroča, in pa še vse druge že našteje okolščine, ki jim je človek izpostavljen v velikih višinah.

Kakšna je prva pomoč pri teh bolezenskih znakih?

Posebnega zdravila proti raznim oblikam višinske bolezni ni, zato tudi zdravnik nima bistveno večjih možnosti kot laik-reševalec. Pri lažjih oblikah višinske bolezni zadostuje mirovanje in simptomatsko zdravljenje. Zelo učinkovit je spust za nekaj sto metrov nižje, ali prenočevanje nekaj sto metrov nižje od najvišje točke dnevene etape. V hujših primerih — tu mislimo predvsem na pljučni in možganski edem — pa je potrebno zdravljenje s kisikom, tudi intubacija, vsekakor pa spust za nekaj sto metrov nižje. Obe obliki edema, še posebno možganski, pa sta tudi za izkušenega zdravnika v navadno neugodnih okoliščinah, lahko zelo trd oreh in je smrtnost že pri VPE okoli 24 %, pri možganskem edemu pa znatno višja.

Zanimivo novost, ki so jo prikazali v Innsbrucku novembra 1980, predstavlja hiperbarična vreča. Izdeluje jo nemška firma Arlon K. G. Becker. V to vrečo hermetično zapremo bolnika z višinsko boleznijo in tlak v njej v nekaj minutah povečamo tudi do razlike 0,3 atm., kar bi ustrezalo spustu od 7000 na 3000 metrov. Bolnik, podobno kot potapljač, s posebnim sistemom vdihuje zrak iz notranje atmosfere, izdihuje pa ga navzven. Izdihani zrak s črpalko sproti nadomeščamo, pritisk v vreči pa nam kaže žepni višino-mer (Thommen), ki je v žepku na notranji strani vreče za posebnim prozornim okencem. Zložena vreča tehta 6 kg, njena cena pa je (bila leta 1980) 1200 DM.

Morda bi ob zaključku, ko govorimo o delovanju višine na človeški organizem, ne bilo odveč nekaj nasvetov za boljšo aklimatizacijo.

— Tudi pri najboljši aklimatizaciji se v višinah nad 5600 m ne bomo mogli izogniti nevarnostim za psihosomatsko zdravje, zato naj bazna taborišča ne bi bila nikoli nad to višino.

— Motnje zaradi pomanjkljive aklimatizacije se praviloma pojavljajo nad 3500 m, zato se je za okrevanje zaradi teh motenj potrebno spustiti pod to višino!

— Vse morebitne druge bolezni (bronhitis, prebavne motnje itd.) je treba pozdraviti preden gremo nad to višino.

— Potrebna je postopna aklimatizacija nad 3500 m, če se bomo v teh višinah zadrževali več kot 36 ur. Načrtovati je treba po dve noči za vsakih 500 višinskih metrov.

— Mesto prenočevanja naj nikoli ne bo najvišja točka dnevene etape, temveč vedno nekaj nižja.

— Naslednjo etapo načrtujemo le, če je psihofizično počutje dobro. Pri bolezenskih pojavih ali zmanjšanju psihofizičnih zmognosti je potreben sestop že pred nastopom noči; zagotovimo potrebno število dni počitka.

— Ne smemo prekoračiti tako imenovanega anaerobnega praga. Prisiljen počitek, ker je zmanjkalo sapa, je svarilni znak.

— Zavedati se moramo, da lahko zaradi motene aklimatizacije oboli prav vsak. Pogosto prav mladi, trenirani, alpinistično izkušeni gorniki, ki se preveč zanašajo na svoje »izjemne« sposobnosti.

— Prejšnje neprobematične aklimatizacije ne zagotavljajo, da bo tudi tokrat vse v redu, in narobe,

— višinska bolezen, ki smo jo preboleli pri prejšnjih vzponih, ne pomeni nujno, da bodo tudi tokrat nastopile težave.

— Učinki aklimatizacije po zaključeni turi minejo po 6—8 tednih; za ponovno turo je po tem času aklimatizacija spet potrebna.

— Moramo poznati zgodnje znake višinske bolezni, in pravočasno ukrepati.

— Z zdravniške plati je priporočljivo imeti s seboj jeklenke s kisikom (vsaj 2000 litrov).

— Ni znanih zdravil, ki bi lajšala aklimatizacijo.

— Ni sredstva za preventivo proti višinski bolezni, razen zadostnega dovajanja tekočin (4—6 l na dan, ali liter na uro hoje, ali toliko, da je dnevna količina urina do litra in pol).

— Noben zdravniški pregled ne bo vnaprej ugotovil sposobnosti za bivanje v višinah. Izključiti pa moramo obolenja srca, krvnega obtoka in dihal, ki zmanjšujejo fizične sposobnosti.

— Potrebno je odlično znanje plezalne tehnike v snegu in ledu, močna volja in vzdržljivost brez precenjevanja samega sebe; potrebna je psihična pripravljenost zdržati težave, pomanjkanje, bolečine, lakoto, žejo, mraz, samoto in pa veliko smisla za tovarništvo.

In še nekaj nasvetov za ekstremne višine:

— Toleranca za višino ima svojo zgornjo mejo oziroma čim večja je višina, tem bolj je toleranca časovno omejena. Tako imenovana smrtna cona se začne pri 7500 m.

— Tudi pri optimalni aklimatizaciji psihofizična sposobnost z višino upada.

— Postopna aklimatizacija in taktika stalnih vzponov in spustov s počitki v baznem taborišču vse do smrtne cone, ohranja kondicijo.

— Nadvse skrbno nadomeščanje izgubljenih tekočin in soli (rehidracija).

— Posebna pozornost pri najmanjših bolezenskih znakih.

— Nobenih izčrpavajočih obremenitev, vedno zadostne rezerve energije tudi za umik ali za reševalno akcijo.

— Po aklimatizaciji v najvišjem taborišču naskok na vrh v vsakem vremenu. V najvišjem taborišču ne smemo čakati na lepo vreme ali celo počivati več dni.

— V smrtni coni smemo ostati največ 36 ur.

— Nobenih poživil, v skrajnem primeru le pri sestopu, če gre res za življenje.

— Ne izsiljevati uspeha za vsako ceno.

— Zadnja etapa naj ne bo višja od 800 m.

— Nobene ekspedicije ali trekinga nad 5000 m brez izkušenega in dobro opremljenega zdravnika!

Važno poglavje višinske patologije predstavljajo tudi posledice delovanja nizkih temperatur na organizem. To so lokalne omrzline in splošne podhladitve.*

Sindrom višinske bolezni in pa okvare zaradi nizkih temperatur imata nekatere značilne slične točke. Ena od teh je tekočinsko-elektrolitno ravnovesje v organizmu. Pri enem in drugem sindromu ima namreč velik pomen izsušitev organizma, tj. večja izguba tekočin in soli, kot je nadomeščanje. Dehidracija, ki je, kot smo že povedali, v višinah zaradi mnogih razlogov pogostna, pospešuje nastanek omrzlin, pa tudi pri obolenem z znaki višinske bolezni bomo vedno našli izrazito dehidracijo. Iz tega sledi, da igra izredno važno vlogo pravilno nadomeščanje tekočin in soli, v širšem smislu pa pravilna prehrana nasploh, tako v preventivi višinske bolezni, kot tudi pri nastajanju okvar zaradi delovanja nizkih temperatur.

Brez dvoma je višinski sindrom v raznih oblikah in izraženostih najbolj značilen za višine nad 3500 m, zato smo ga obširneje obravnavali. Nekoliko manj tipične za višine so poškodbe zaradi mraza, ki seveda lahko nastanejo tudi na višinah, na katere smo navajeni doma, ali pa celo v nižinah. Razveseljivo je, da poškodbe zaradi nizke temperature v zadnjih desetletjih stalno upadajo. Razlog za to je morda boljša oprema, bolj pripravljene in krajše ekspedicije, boljša kondicija itd.

Na trekingih in odpravah pa lahko pride še do obolenj in poškodb, ki niso vezana na veliko višino, se pa zaradi mnogo razlogov tam pogosteje pojavljajo in imajo zaradi posebnih okoliščin večji, lahko pa tudi usodnejši pomen. To so razne nesreče, padci s stene, v ledeniške razpoke, zasutja pod plazovi, poškodbe zaradi padajočega kamenja itd. Tu gre dostikrat za resne in hude poškodbe, kjer je strokovno zdravljenje lahko zelo zapleteno in je razumljivo, da je v specifičnih okoliščinah trekingov in še bolj odprav, smrtnost pri teh nesrečah izredno visoka, kar potrjujejo tudi statistike. Tudi nenevarne poškodbe lahko pomenijo za poškodovanca in za celotno odpravo velik problem in obremenitev.

Naslednjo skupino predstavljajo razna druga obolenja: pljučnice, bronhitis, želodčno-črevesne infekcije, ki so po statistikah najpogostejše med 2500 in 4000 m, druga akcidentalna trebušna obolenja (slepč), izčrpanost, snežna slepota, sončne opekline, razne očesne bolezni, predvsem vnetja. Znanj so celo primeri zlatenice, hude oblike koprivnice, vnetja ušes, srčni infarkt, možganska kap, kot redkost tudi otroška paraliza, utopitve in — izginotja brez sledu.

Organizacija trekingov in visokogorskih odprav je tudi z medicinskega stališča zelo resna zadeva. Računati je treba z relativno visoko stopnjo obolevnosti in poškodb (po nekaterih statistikah tudi do 24%). Patologija je delno specifična, vezana na visoke nadmorske višine z vsemi spremljajočimi faktorji, delno pa manj specifična, vendar glede na posebne okoliščine prav tako resna in upoštevanja vredna. Če se na vse te možnosti ne pripravimo temeljito in se zanašamo na mladost, zdravje, kondicijo, podjetnost in morda še na srečo v preteklosti, potem neodgovorno tvegamo. Jasno je, da se odprava ali treking ne začneta šele tedaj, ko se odpravimo na pot, temveč že

* Podrobneje govori o tem članek, ki je izšel v Alpinističnih razgledih 19/84: Medicinski vidiki reševanja izpod snežnih plazov, str. 48.

mного prej. Že mnogo prej pa se morajo začeti tudi zdravstvene priprave. To pa pomeni:

— delo z udeleženci:

poznati moramo njihovo zdravstveno stanje, psihofizično kondicijo, opraviti moramo določene preventivne posege (zdravljenje vnetnih žarišč, karioznih zob itd.), pri tem pa se moramo zavedati, da lahko na samem trekingu ali odpravi kljub temu doživimo največja presenečenja. Ni namreč preventivnega pregleda, ki bi nam vnaprej zagotavljal, da udeleženec na pohodu ne bo postal zdravstveni problem.

— Oprema:

pri sestavljanju medicinske opreme moramo upoštevati vso možno visokogorsko patologijo, predvsem pa dejstvo, da bomo večinoma sami ob morda težkem bolniku ali poškodovancu, daleč od primerne bolniške ustanove. Pogosto bomo morali pomagati tudi domačinom, celo sosednjim odpravam. Kljub temu pa oprema ne sme biti preveliko in nepregledno breme.

— Zdravnik:

statistično visoko število možnih obolenj in poškodb na trekingih in visokogorskih odpravah predvsem nad 5000 m višine dopušča sklep, da mora tako odpravo obvezno spremljati zdravnik in sicer ne katerikoli, ki ima pač diplomo medicinske fakultete, temveč zdravnik, ki je usposobljen in izkušen in pozna problematiko, s katero se ukvarja visokogorska, športna, tropska medicina itd. Biti pa mora tudi aktiven športnik in gornik z najvišjo možno kondicijo, ker ni izključeno, da bo moral kdaj zatajiti tudi svoje težave in pomagati drugim, ker okolica to od njega upravičeno pričakuje. In na koncu: ob današnjih možnostih, izkušnjah, strokovnih ugotovitvah in statističnih dejstvih, pri organizaciji odprav in trekingov ne sme biti več prostora za nepremišljeno, improvizirano in tvegano hazardiranje.

GORSKE NESREČE IN ALKOHOL

PAVLE ŠEGULA

Analiza gorskih nesreč, nič manj pa pomenki o teh nesrečah, se pogosto ustavijo pri vprašanju: Koliko nesreč se primeri zaradi uživanja alkoholnih pijač? Bi več zmernosti in treznosti pomagalo zmanjšati število mrtvih in poškodovanih planincev, turnih smučarjev?

V planinskih krogih, pa tudi nasploh, se pri nas s tem vprašanjem doslej načrtno še nismo ukvarjali. Nihče še ni raziskoval, koliko nesreč v gorah se je zgodilo zaradi vinjenosti. Medtem, ko je ugotavljanje treznosti voznika v prometni nesreči postalo samoumeven del postopka, si reševalci v gorah s tem praviloma ne belljo glave. Poglavitno jim je, da pomagajo ponesrečencu, kolikor že kaj ugotavljajo, raziščejo povod za nesrečo, tehnične okoliščine, ne posegajo pa globlje v vzroke, ki bi utegnili biti osnovni pogoj, da se je nesreča sploh primerila. Uživanje alkohola med planinci in smučarji buri duhove v številnih alpskih deželah, posebej v sosednji Avstriji. Tam že dolga leta ugotavljajo, da so posledice nesreč (smrt, invalidnost, izostanek z dela in stroški zdravljenja) povezane z velikansko gospodarsko škodo, ki znaša letno najmanj 500 000 000 šilingov samo na smučiščih. Prizadevajo si dognati, kolikšen je v tej škodi delež alkohola in se trudijo, da bi ga kar najbolj zmanjšali, v ugotovljenih primerih pa stroške delno ali v celoti naprtili v breme povzročitelja. Dr. Franz Berghold, zdravnik Zveze avstrijskih gorskih in smučarskih vodnikov, je za srečanje Varnost v gorah, v Kaprunu, jeseni 1982, pripravil razpravo »Alkohol und Unfall im alpinen Raum« (Alkohol in nesreče v gorskem svetu). Iz te z njegovim privoljenjem v skrajšani in prirejeni obliki povzemam nekatere podatke, ki utegnejo biti zanimivi tudi za nas, bodisi kot stvarna dejstva, bodisi kot spodbuda, da vprašanje alkoholizma v gorah raziščemo tudi sami in ustrezno ukrepamo.

1. Vpliv alkohola na človeški organizem

O posledicah uživanja alkohola pogosto slišimo in beremo. Človek bi menil, da o tem ni vredno več govoriti češ, da je vse že davno in vsem znano.

Zanimall se bomo za kratkoročne posledice pitja, torej za tiste posledice pitja, ki se odražajo neposredno v nesrečah na smučiščih in v gorskih nesrečah.

Uživanje alkohola je v majhni količini za zdrave ljudi neškodljivo, še zlasti, če je samo občasno in ne pogosto. Deluje celo spodbudno, dramí k veselju in dobremu razpoloženju. Večja količina duši razsodnost pivca, ga omami, povzroča zastrupitev, nezavest in celo smrt.

Ko zaužijemo alkohol, ga nekako 20% preide v krvni obtok že iz želodca. Po približno štirih minutah se znajde v vseh organih. Znano je, da se to godi hitreje, če uživamo tople alkoholne pijače in počasneje, če je pijača hladna ali zaužita na poln želodec. Z alkoholom v krvi že kmalu otopi kritičnost. Popusti sposobnost razsojanja, zmanjša se zmožnost usklajevanja gibov in mišljenja, osredotočenja, podaljša se reakcijski čas. Ob varljivem občutku, »da nam je toplo«, se v resnici ohlajamo. Zmanjša se mišična zmogljivost, kar je posebej izrazito pri mladih ljudeh. Zadeva postane kritična, kadar mora vinjen človek daljši čas premagovati telesni napor, posebej še, če mu manjka vaje in hrane v obliki ogljikovih hidratov. Uživanje alkohola ugonablja telesno energijo in tako nastopi predčasna utrujenost in izčrpanost. Zmanjša se vidno polje in sposobnost zaznavanja zvoka, poslabša se tudi sposobnost oči za prilagajanje na spremembo svetlosti.

Popuščanje zavor, v čemer večina ljudi vidi samo (kratkotrajno) povečanje dobre volje in veselosti, privede do lahkomišelnosti in nenadzorovanega obnašanja. To lahko na smučeh in v gorskih strminah povzroči hude posledice. Raziskave, ki so jih opravili v Nemški demokratični republiki z vinjenimi osebami za krmilom in na delovnem mestu, kažejo naravnost nepojmljivo, nepredstavljivo povečanje pripravljenosti na tveganje (Risikobereitschaft) in s tem ustrezno povečano možnost nesreče, kar sledi iz spodnje tabele:

Količina alkohola v krvi (tisočink)	Povečanje nevarnosti
0,5	pribl. 2-krat
0,8	pribl. 4-krat
1,0	pribl. 7-krat
1,2	9-krat—12-krat
1,3	11-krat—15-krat
1,4	13-krat—20-krat
1,5	pribl. 36-krat

Ob teh osupljivih podatkih si zlahka predstavljamo, kako zelo se zaradi alkohola spremeni obnašanje smučarja ali planinca. In prva reakcija treznega laika bo seveda vprašanje, koliko alkohola mora zaužiti, da bo količina alkohola v krvi dosegla ali presegla navedene kritične vrednosti.

Izhodišče je razmerje čiste teže zaužitega alkohola in teže pivca. Iz praktičnih razlogov jemljejo kot izhodišče za ocenjevanje števila alkoholikov v deželi 60 g čistega alkohola na osebo in dan. Za naše razmišljanje pomeni ta podatek 0,8 promila alkohola v krvi osebe, teže 75 kg. Do tega pride tako, da popije 2 l piva, lahko pa tudi 1,5 l mošta, $\frac{3}{4}$ l vina ali 2 dl žganja.

Ta oseba opita z navedenimi količinami te ali one pijače, bo sprejemala napačne odločitve, počenjala vsakovrstne neumnosti in junaštva, se lotevala stvari, ki bi ji sicer ne prišle niti na misel.

Gre seveda tudi za pametno presojo, za sposobnost ukrepanja v težkih okoliščinah ob morebitnem drsu in padcu, če zaidemo ali če je treba pomagati sopotniku.

V kritičnih razmerah se bo trezen človek obnašal drugače kot vinjena oseba. Ko si bo skušal pomagati, mu bodo odlično rabili refleksi. Slednji bodo pa, nasprotno, pod vplivom alkohola bolj ali manj upočasnjeni, če ne bodo celo izostali. Padeč, drsenje, bo povsem pasiven, to pa ima lahko hude posledice.

Neugodne posledice alkohola se zanesljivo pojavijo že tedaj, ko ga je v krvi prizadetega vsaj 0,3 do 0,5 tisočinke. Manj vajeni začutijo alkohol že po prvem požirku, v krvi pa ostane še po daljšem spanju. Da se ga organizem znebi, je urica ali dve spanja po prekrokaní noči odločno premalo in prav nič pametno ne bo, če bomo tako mačkasti začeli zahtevno turo.

Človek bi ne bil to, kar je, če si ne bi na vse načine prizadeval najti načine, da bi lahko združil pивske užitke in varnost. Obstaja nešteto teorij o tem, kako se lahko

izognemo nezaželeni vinjenosti in drugim posledicam pitja. Če pijemo na poln želodec, se konica alkohola v krvi samo za nekaj časa odmakne. Če bomo vinjenost preganjali s kavo, se utegne zgoditi, da bo raven alkohola v krvi celo narasla. Tudi po bruhanju se količina alkohola v krvi še razmeroma naglo dviga in kadar menimo, da bomo alkohol izcedili s pospešenim znojenjem, vedimo, da bo vpliv tega prizadevanja neznaten! Spričo tega so navodila, kot uživanje sardin v olju, mrzlo mleko, vroča kava, kislo zelje, jabolka, namerno bruhanje in še katero, nesmiselna in so dokazano brez učinka.

2. Nesreče zavoljo vpliva alkohola

Dr. F. Berghold poroča, da je podatke za svojo študijo iskal pri trinštiridesetih osebah, večinoma zdravnikih in reševalcih, ki imajo opravka z nesrečami na smučiščih in v gorah v Švici, ZRN, Franciji, Italiji, Veliki Britaniji, ZDA, Kanadi in Avstriji. Kaže, da so se problema resneje lotili v Švici, ZR Nemčiji in Avstriji. Drugod ni slišati o resnejšem delu, študijah. Priznavajo pa, da uživanje alkohola povečuje tveganje in možnost nesreče.

Matter (Davos, Švica) pravi, da študija, ki sta jo leta 1976 opravila Biener in Geiger s sodelavci, ni pokazala omembe vrednega vpliva alkohola na število nesreč med smučarji. Zato so raziskave prenehale. Po mnenju strokovnega odbora za alkoholizem (Lausanne) pa se število vinjenih smučarjev veča.

Če smemo verjeti nemški reviji »Skimagazin«, je GRS Bayrischzell leta 1980 med oskrbljenimi ponesrečenimi smučarji spravila na varno vsaj tretjino takih, ki so ga »imeli pod kapo«. Nasprotno pa Ascherl in naš znanec iz IKAR dr. G. Neureuther iz bolnišnice v Garmisch-Partenkirchnu ugotavljata, da je v letih 1980 in 1981 le 9 do 10% smučarjev sploh pokusilo alkohol. Le tisočina vseh je bila v stanju, ki bi onemogočilo varno vožnjo za volanom.

Clark (London, Velika Britanija) opaza naraščajočo navezanost na alkohol med člani alpinističnih odprav. Ti si privoščijo pijačo v dnevih počitka in z željo po sprostitvi. Bowmann (ZDA) ne pozna hujših nesreč, ki bi jim botrovala opojne pijače. Navaja pa, da so nadzorniki organizacije Ski-Patrol-System dolžni poskrbeti, da na smučarskih progah ni pijanih smučarjev. Menda so slednji zelo redki, več imajo opravka z uživalci mamil.

V Avstriji si zelo prizadevajo, da bi stvarjem prišli do konca, zato so tudi podatki nekoliko bolj izčrpní. Dežela sodi po številu alkoholikov na osmo mesto v svetovni lestvici, zato se ne čudimo, če se samo 2% moških in 11% žensk med hojo v gorah odreče alkoholu. Znano je, da vsaj 41% smučarjev redno pije, ko so na smučiščih. Med planinci in planinskimi popotniki pa je uživalcev alkohola celo 75%. Kaže, da je pitje v Avstriji (kot pri nas!) postalo že prava folklor, saj brez posebnih raziskav lahko rečemo, da je res redek planinec, ki »ga ne dene na zob vsaj za pokušino«; če ne drugače pa vsaj zato, da bi ustregel prigovarjanju sopotnikov.

Kirurgja Beck in Frick (Feldkirchen) ugotavljata, da je četrtnina vseh ponesrečenih smučarjev, ki morajo ostati na zdravljenju v bolnišnici, med nesrečo morala biti pošteno vinjena (več od 0,8 promila).

Russe (Innsbruck) trdi, da se lepo število pijanih smučarjev, ki se ponesrečijo na smučiščih v okolici Innsbrucka, iztrezni šele v bolnišnici.

Raziskave v bolnišnici Schwarzach kažejo, da je bilo 23,2% ponesrečenih smučarjev, ki so morali ostati v bolnišnici več dni, vinjena. Kar 9,9% le-teh je imela v krvi čez 0,8 promila alkohola.

Od 1977 do 1982 so avstrijski časopisi priobčili številne članke o nesrečah v gorah in na smučiščih. Med temi je 112 prispevkov, ki obravnavajo 34 oseb, ponesrečenih pod vplivom alkohola. Od teh jih je bilo 19 na smučarskih progah, 15 pa na podvigih v gorah. Take nesreče so terjale 14 mrtvih, 9 hudo in 6 laže poškodovanih, pet jih ni bilo poškodovanih.

Zanimivo je, da se je 86% omenjenih nesreč pripetilo zvečer, ko je nastopil mrak. Med 19 smučarskimi in 15 gorskimi nesrečami je bilo 16 oziroma 12 nesreč potem, ko so prizadeti zapustili kočo, oziroma med povratkom v dolino; podatki so zgovorni in komentar ni potreben. Pogosto se zgodi, da vinjeni smučarji, izgube smuči, da pijani tavajo v snežnem brezpotju, se izgube, obnemorejo, se podhlade ali padejo v prepade. Včasih pride do poškodb zaradi obračunov med pijanimi smučarji in planinci.

Zelo poučni so podatki avstrijske planinske žandarmerije za obdobje 1976—1982. Gre za 74 primerov, ko so utemeljeno sumili, da so prizadeti vinjeni. Kar 24 primerov je bilo take narave, da so vložili prijavo na tožilstvo. Pregled zajema 92 ponesrečenih: 92,4% moških in 7,6% žensk, od tega 30 smučarjev in 62 planincev oziroma planink. Mrtvih je bilo 30, 10 je bilo huje in 22 laže poškodovanih. Sreča je bila naklonjena tridesetim; ti niso bili poškodovani.

Vrsta nesreče	Ponesrečenih
Izgubljeni	35
Padec	31
Zaspali zaradi pijanosti	17
Najdeni pijani v kočah	8
Uživali zdravila	2
Trčenje na smučišču	1
Plaz	1
Drugi vzroki	2

In še vzrok smrti:

Vzrok nesreče	Mrtvih	%
Padec	20	66,66
Splošna ohladitev	7	22,33
Izčrpanost	2	6,66
Plaz	1	3,33

3. Razprava in izhodišča za zaključke

Dr. Franz Berghold v razpravi opozarja na delno nepopolnost podatkov, ki so dostikrat tudi subjektivno obarvani. Kljub temu pa to gradivo dopušča ta ali oni zaključek.

Poglavitna je ugotovitev, da je vinjenost v Vzhodnih Alpah očitno pomemben dejavnik. Kaže, da sta smučanje in planinstvo neločljivo povezana z uživanjem kuhanega vina, piva, vina, žganja in raznih, močno z alkoholom začinjenih »čajev«. Večina nesreč se pripeti med sestopom oziroma spustom, navadno v mraku in temi, ko je čas povratka. Alkohol uživajo največ v kočah, bifejih, planinskih gostiščih in podobno. Skoro polovica ponesrečencev najprej zaide s proge oziroma s poti ter kasneje strmoglavi. Neverjetno mnogo smučarjev v vinjenosti zaspri, potem ko se je poprej še znebila smuči ali jih preprosto izgubila. Zanimivo je, da vinjeni smučarji povzročijo le malo trčenj. Veliko je moških, starih okrog 35 let (92,4 %).

Več od polovice prizadetih se ponesreči v zimskih mesecih: smrt zadene le tretjino. Pust in počitnice zaradi varčevanja z gorivi imata pri tem gotovo svoj delež.

Mnogo bolj tragično se končajo nesreče vinjenih planincev. Posebno izdaten je delež nesreč maja in junija, 66 % teh se konča s smrtjo ponesrečencev. Dve tretjini vseh mrtvih strmoglavi, četrtnina premine zaradi podhladitve.

V obdobju poletnih romanj je nesreč vinjenih planincev s smrtnim izidom dvakrat več kot v zimskem času. Zanimivo je, da med temi ni niti enega samega planinca, ki bi se zaradi alkohola smrtno ponesrečil v visokogorju.

Marsikaj bi lahko na tem mestu povedali o nesrečah pri nas, vendar to raje pustimo tistemu, ki bo stvar obdelal načrtno in po vseh pravilih, ki jih tako delo zahteva. Primerov mu zagotovo ne bo zmanjkalo, pa naj brska po dolinskih kočah ali na Kredarici. Pred alkoholom pri nas niti visokogorje ni obvarovano, res pa je za tisoč in več metrov nižje od najvišjih predelov Alp.

Kaj lahko porečemo k podatkom, s katerimi smo se pravkar seznanili?

Avtor študije Alkohol in nesreče v gorskem svetu je previden in pravi, da opravljena opazovanja še ne dopuščajo kakih obvezujočih mnenj. Biti moramo skrajno zmerni in zadržani, na moč previdni!

Alkohol, ki ga pospravijo smučarji, najbrž nima bistvenega vpliva na smučarske nesreče, zato pa ne bi smeli zanemariti drugih dejavnikov, kot so premajhna telesna zdržljivost, nenaspanost in preutrujenost, pomanjkljivo ogrevanje pred vožnjo, prevelika hitrost, napačno nastavljene vezi, slabo znanje smučanja, nesramnost in brezobzirnost na smučišču. Trditev, da število nesreč zaradi vinjenosti na smučiščih v Avstriji narašča, ni utemeljena oziroma dokazana.

Vse kaže, da je prekomerno pitje pred sestopom v dolino bolj usodno za planince in obiskovalce planinskih koč. Ta zaključek dopušča podatek o velikem deležu mrtvih v letnih mesecih.

Kljub vsemu ne kaže problema dramtizirati; tudi ne smemo omalovaževati vloge alkohola v planinskih nesrečah. Analiza vsakega posameznega primera, ki mu je nedvomno botroval alkohol, zgovorno prikazuje resnost človekove navezanosti na to pijačo. Ni dvoma, da je v ta razmišljanja treba zajeti tudi tveganja in stroške reševalcev oziroma stroške reševalnih akcij, ki niso majhni.

4. Predlogi za našo rabo

Tuji zgledi, zaključki in razmere so nedvomno poučni in koristni. Ne moremo in ne smemo jih pa v celoti, nekritično in nepremišljeno prenašati v naše okolje. Lahko so odlično vodilo, so opora pri naših lastnih raziskavah, zgled za dramljenje raziskovalne žilice pri tistih naših ljudeh, ki bi mogli tudi sami prispevati kaj več v odkrivanju stanja pri nas, pri iskanju izhoda iz te slepe ulice.

Menim, da bi planinska, podobno pa tudi smučarska organizacija, v okviru svojih posebnih razmer, morala poskrbeti za naslednje ukrepe:

Ugotoviti možnost za raziskavo tega pojava:

— izbrati metodo za izvedbo analize,

Stvaren prikaz in ocena tega pojava:

— zbiranje in ovrednotenje dosegljivih podatkov o nesrečah v preteklosti,

— uvedba ukrepov za spremljanje in sprotno vrednotenje nesreč v gorskem svetu (na smučiščih).

Ukrepi v planinski organizaciji in gospodarstvu:

— ukiniti ali bistveno omejiti točenje alkoholnih pijač v planinskih postojankah in vseh vrstah gostinskih objektov v gorskem svetu (ob smučiščih),

— vzgajati organizirane planince in zlasti planinsko mladino v treznem duhu, da na pot v gore ne bodo jemali alkoholnih pijač,

— zaračunavati stroške poizvedovalnih, iskalnih in reševalnih akcij, ko gre za vinjene osebe.

Pripis: Priredba prispevka dr. F. Bergholda je nastala zaradi potrebe in želje, da tudi v planinskih krogih prekinemo neplodno ugotavljanje, da bi bilo treba nekaj storiti. Predavanje dr. F. Bergholda v zborniku »Kaprunskih pogovorov« za leto 1982 je pokazalo, da se s tem ukvarjajo tudi sosodje, in avtor mi je na vprašanje, če smem uporabiti njegove materiale in delo, z veliko naklonjenostjo dal svoje soglasje, za kar se mu na tem mestu lepo zahvaljujem.

HOJA IN PLEZANJE PRED STO LETI

Gornik zabija dolg klin kar s kamnom. Če natančno pogledate sliko, boste videli, da je gorniku slikar pozabil »podaljšati« vrv do svojega prijatelja, ki bi ga v tem primeru moral varovati. Sicer pa, zabijanje klinov s kladivom je težka stvar, še težja s kamnom. Koliko bi jih razbili, če bi se lotil te »stare« tehnike. Kaj pa, če v steni ni bilo na voljo dovolj trdnega kamna?

NESREČE V GORAH V LETU 1983

(Analiza in ugotovitve)

MARJAN SALBERGER

Iz poročil o gorskih nesrečah v letu 1983 ugotavljamo, da je bilo 69 nesreč, v katerih je bilo poškodovanih 77 oseb, od tega je bilo 28 primerov s smrtnim izidom. V istem času je GRS izvedla še 24 proizvodovalnih in iskalnih akcij, v katerih je bilo vpletenih 30 oseb.

Za primerjavo smo vzeli podatke različnih časovnih obdobj, kar kaže celovitejšo podobo gorskih nesreč v letu 1983. Oglejmo si v ta namen spodnjo razpredelnico.

Leto Obdobje	Akcije			Posledice nesreč			Skupaj
	reševalne	polzvedovalne	skupaj	mrtvi	poškodovani	nepoškodovani	
1979	49	23	72	21	36	54	111
1980	65	18	83	21	53	10	84
1981	44	14	58	19	44	30	93
1982	64	9	73	17	54	39	110
1983	69	24	93	28	49	30	107
5 let	291	86	379	106	236	163	505
od 1959 do 1968 10 let	655	93	748	106	566	186	858

Ugotavljamo znaten porast števila gorskih nesreč s smrtnim izidom. V zadnjih petih letih izstopa še posebej zadnje leto, saj je — glede na povprečje tega obdobja — število smrtnih žrtev kar za 32% večje. V primerjavi z desetletnim obdobjem 1959—1968 pa je število smrtnih primerov v obdobju 1979—1983 porastlo celo za 100%.

Za doslednejšo analizo nesreč v gorskem svetu so bistvenega pomena vzroki in težavnost poškodb, ki so jih utrpeli ponesrečenci pa tudi drugi dejavniki, ki so posredno ali neposredno vplivali na nastanek nesreče. Nedvomno je zelo težko, v nekaterih primerih pa sploh nemogoče, priti do podatkov, ki bi razkril pravi vzrok nesreče. Zato se moramo oprijeti vseh možnosti, da bi se čim bolj približali stvarnemu vzroku. Večinoma so ugotovljeni vzroki preveč splošni. Vzrok je v tem, da ne vemo za pravi povod, ki tiči v ozadju vzroka. Tako za vzrok napogosteje navajajo zdrsa, vendar pa večinoma ne vemo za pravi povod, namreč, zakaj je prišlo do zdrsa. To je lahko slaba ali neprimerna obutev, pomanjkljiva ali nepravilna uporaba opreme, lahko pa tiči povod tudi v človeku (trenutno razpoloženje, precenjevanje lastnih sposobnosti, nepravilna tehnika hoje, pomanjkanje izkušenj, alkohol in podobno) pa še v drugih dejavnikih, ki lahko botrujejo takim nesrečam.

Tak primer je bila nesreča 26. junija 1983, ko sta se dva planinca vračala z Jalovca. Na zavarovani poti čez steno Goličice se je Katja Lozej na snežišču verjetno zapletla z drezami in je zdrsela po snegu. Njen mož, Angelo Lozej, jo je skušal ujeti, pri tem ga je potegnila za seboj in oba sta drsela pribl. 150 m, sprva po snežišču, nato po melišču in po skalah. Obležala sta mrtva.

To je tipičen primer spleta dogodkov, ob katerem je prišlo do zdrsa. Osnovni vzrok je nepravilna hoja z drezami in pomanjkljiva oprema — bila sta brez cepinov. Padec oziroma zdrs žene je bil povod za zdrs soproga, morda pa je vzrok tudi utrujenost, saj sta bila oba že precej v letih.

Padajoče kamenje je v resnici lahko vzrok za poškodbo, vendar ga mora nekdo sprožiti. To je lahko žival, vrv, veter, sneg, voda ali človek. Menim, da je ta podatek izredno pomemben, če želimo ugotoviti vzrok nesreče.

Dne 17. avgusta 1983 se je taka nesreča primerila na poti čez Plamenice. Kamen je zadel mlado planinko v glavo ter povzročil, da je padla čez steno in obležala s smrtnimi poškodbami.

Očividec je povedal, da se je tik pred nesrečo na robu stene nad njimi pojavil kozorog, potem pa se je začelo valiti kamenje.

Dne 22. avgusta 1983 je strela približno 300 m pred kočo na Doliču hudo poškodovala planinko. Sodeč po pripovedovanju je ponesrečenka menda dvignila roko (pomahala je v pozdrav) in tako povzročila usodno razelektritev.

Z navedenimi zgledi hočem povedati, da je ob vsakem osnovnem vzroku nedvomno še splet drugih elementov, ki vplivajo, da se pripeti nesreča. Nedvomno so ti dodatni dejavniki bistveno važnejši in nujno potrebni za analizo neke nesreče.

Težavnost poškodb, ki so jih utrpeli ponesrečeni planinci, alpinisti in drugi, je v osnovni tabeli razvrščena v tri kategorije. Dodatno sta v tabeli prikazani še dve: izčrpanost in bolezen.

Poškodbe	1983		1982		1980		1959—1968	
	oseb	%	oseb	%	oseb	%	oseb	%
smrtne	28	36,36	17	23,61	21	28,38	106	15,77
težje	25	32,47	32	44,44	23	31,09	309	45,98
lažje	10	12,99	14	19,44	11	14,86	156	23,22
izčrpanost	7	9,09	4	5,56	13	17,56	55	8,18
bolezen	7	9,09	5	6,95	6	8,11	46	6,85
Skupaj	77	100,00	72	100,00	74	100,00	672	100,00
brez poškodb	30		39		10		186	

Ti podatki povedo, da se gorske nesreče pretežno končajo z zelo hudimi posledicami. To je eden glavnih razlogov, zakaj si po svojih najboljših močeh in tako vztrajno prizadevamo, da bi analizirali vse gorske nesreče, rezultate teh analiz pa uporabili za preprečevanje nesreč.

Leto 1983 je značilno po izredno visokem številu mrtvih. Podoba se bistveno ne spremeni, če odštejemo tiste smrtne nesreče, ki niso izrazito gorske, saj je 25 mrtvih še vedno visoko nad dosedanjim povprečjem.

Med mrtvimi ni petih alpinistov, ki so se smrtno ponesrečili v tujih górstvih. Tudi te nesreče zaslužijo skrbno analizo, če hočemo znižati število nesreč, zlasti tistih s smrtnim izidom.

Posebno pozornost moramo posvetiti primerjavi z desetletnim obdobjem, v katerem beležimo povprečno 10 smrtnih žrtev na leto. V zadnjih petih letih se je to povprečje podvojilo. Kaj je vzrok za tako velik porast, je izredno težko ugotoviti. Poznamo niz negativnih razlogov, ki nesreče spodbujajo in obenem pozitivne razloge, ki nesreče preprečujejo.

Vsekakor kaže ponovno opozoriti na nekatera osnovna pravila in navade, ki bi jih morali dosledneje upoštevati, če hočemo znižati število nesreč v gorah.

Vedno bolj angažirano in napeto vsakdanje življenje nas sili k sproščanju v gorskem svetu, vendar si teh sprostitvev ne smemo privoščiti za vsako ceno. Bili moramo zmerni in se lotovati le tur, ki jih zmoremo, seveda s primerno opremo ter znanjem. Praktične izkušnje in navseti bolj izkušenih nam pri tem lahko samo koristijo.

Vse pogosteje srečujemo v gorah planince (pa tudi alpiniste) v lahki obutvi, četudi bi ti morali vedeti, da taka obutev za hojo v gorah ne more zamenjati pravih gorskih čevljev. V taki obutvi je možnost zdrsa predvsem na snegu mnogo večja. Tudi noge v njih niso zadosti stabilne, kar občutimo predvsem v hoji navzdol, ko smo več ali manj že utrujeni. Pogosto je pomanjkljiva tudi druga osebna oprema in je tako povod za nesrečo zlasti na daljših turah; navsezadnje se bomo že tudi v gorah kmalu srečevali z naturisti. Sicer pa smo v vročih dneh tudi v gorah lahko lahko oblečeni, vendar le s pogojem, da nosimo v nahrbtniku vsa potrebna osebna in zaščitna oblačila. Tako nas tudi zimske razmere, ki so v gorah lahko sredi vročega poletja, ne bodo mogle presenetiti in nam škodovati!

Pomanjkljiva osebna oprema, bodisi zaščitna, bodisi tehnična, sta pogosto vzrok za nastanek neposrednega povoda za nesrečo. Zakaj?

Nedvomno gre do te pomanjkljivosti v veliki meri in predvsem v alpinizmu na račun hlastanja za časovnimi rekordi, to pa zato, ker jih z normalno opremo tudi ob sicer normalnih drugih pogojih ni mogoče doseči ali celo preseči.

»Rana ura, zlata ura« je lep in star pregovor, ki je še kako pomemben, včasih celo odločilen za pohode v gorskem svetu. Niz elementov govori v njegov prid tudi tedaj, ko govorimo o vzrokih za nastanek nesreč.

Vse preveč je nesreč tudi zaradi tega, ker se na račun varnosti nismo sposobni odgovadati turi, jo prekiniti in se odreči zastavljenemu cilju zaradi razmer, ki so nastale tek pred načrtovano turo ali tedaj, ko smo že bili na poti. Če takih razmer ne upoštevamo, lahko to zelo hitro sproži nesrečo, ki je praviloma ne moremo predvideti, v izrednih razmerah in posebnih okoliščinah pa je možnosti za njen nastanek mnogo, mnogo več, kot v normalnih razmerah.

Posebno poglavje so organizirani masovni pohodi. Ti terjajo veliko mero razumnosti ob upoštevanju pravil o vodenju v gorskem svetu, še posebno tedaj, ko vladajo v gorah posebne, izredne razmere.

Organizatorji se morajo zavedati velike odgovornosti ter pri tem v celoti upoštevati odločitve tistih, s katerimi so se dogovorili, naj skrbe za varnost pohodnikov. Sodeč po izkušnjah iz preteklosti temu ni vedno tako.

Zgolj slučajnostim, čeprav nesrečnim, se imamo zahvaliti, da v preteklosti ni prišlo do katastrofe. Tu ne more obveljati reklo, da se učimo ob napakah. Za vsako ceno, tudi za ceno odpovedi prireditve moramo upoštevati odločitve tistih, ki imajo na skrbi varnost pohoda. Če tega ne bomo spoštovali, nas bo nekega dne in šele, ko bo prepozno, strelnila večja katastrofa.

O ugotovljenih neposrednih vzrokih, zaradi katerih so se dogajale nesreče leta 1983 ter v bližnji in že nekoliko bolj oddaljeni preteklosti, govori tabela. Menim, da ni potrebno še posebej razlagati teh podatkov, saj so namenjeni predvsem tistim, ki se ukvarjajo s preventivno dejavnostjo in vzgojo v planinstvu. Če jih bomo pravilno uporabljali v korist vseh obiskovalcev gora, sem prepričan, da uspeh ne bo izostal.

Pa še nekaj besed o poizvedovalnih in iskalnih akcijah!

Tudi tu beležimo znaten porast, ki gre predvsem na račun tistih, ki se obnašajo neodgovorno, lahko bi rekli celo skrajno neodgovorno. Staršem in svojcem povzročajo nepotrebne skrbi, GRS pa odvečno in nepotrebno delo. Vse več je primerov, ko planinci ob odhodu v planine sploh ne povedo, kam so namenjeni. Ne manjka pa se tudi ljudi, ki doma povedo, kam gredo, po odhodu pa se premislijo in gredo povsem drugam, kot so bili namenjeni.

Najbolj pogosto pa se dogaja, da neodgovorni planinci in tudi alpinisti prekoračijo čas, ki so ga ob odhodu napovedali za vrnitev. Svojci sprožijo akcijo GRS, domnevni ponesrečenci pa se veselijo življenja daleč od kraja, kjer jih iščejo reševalci in si v potu svojega obraza prizadevajo pomagati sočloveku.

Referati: Zdravstvena problematika na trekingih in visokogorskih odpravah, Gorske nesreče in alkohol ter Nesreče v gorah v letu 1983 so bili prebrani na Posvetovanju Gore in varnost, ki ga je organizirala Komisija za GRS pri PZS 19. 5. 1984 v Poljčah.

PO 54 LETIH SPET NA TRIGLAVU

RATIMIR STEFANOVIČ, MONTREAL, KANADA

Končno se mi je izpolnila dolgoletna želja: 2. julija lani, tedaj mi je bilo 72 let, som bil spet na Triglavu. Zadnjikrat sem bil na njegovem vrhu pred 26 leti, 54 let pa je minilo, ko sem prvokrat zrl prostranstva naše domovine z njegovega vrha. To je bilo 1929, ko sem bil še dijak...

In ta pot je pod mojimi nogami že dvanajstič...

Vem, da za slovenske planince to ni nič, celo ne v mojih letih, saj se kdaj pa kdaj oglasi v planinskih kočah pod Triglavom tudi kakšen 80-letnik. So pa tudi posamezniki, ki so videli vrh Triglava tudi po stokrat in več. Pa kaj pomeni torej to, da sem se sam v svojem 72. letu povzpeli na vrh — dvanajstič?

Že desetletja živim daleč od svoje domovine. Bil sem v črni Afriki, kjer sem izgubil stik z gorami, pa tudi planinsko kondicijo. Tako je bila misel, da bi videl vrh Triglava — le pobožna želja...

Kolikor so se odmikala leta, toliko bolj je sililo vame tisto — MORAM, pa če vsaj enkrat pred smrtjo, na vrh Triglava.

Z bratoma Avšič (avtor v sredini) na Kredarici, 1931

(Iz albuma R. Stefanovića)

V Zg. Krmi — Jaka Avšič prevlaja avtorja po padcu na Bohinjskih vratcih, 1931.

(Iz albuma R. Stefanovića)

Bal sem se, da ne bi imel za ta podvig dovolj moči. Prijatelji so mi pot odsvetovali, tudi zdravnik je bil takega mnenja, toda vse je bilo manj glasno kot moja notranja želja, ki je vedno bolj »butala« v moj MORAM.

Nekaj pa sem vendarle moral ob vsem tem žrtvovati. Tokrat nisem mogel začeti poti na Triglav iz Vrat. Nisem torej mogel po Tominškovi, ki jo imam najrajši prav zavoljo tega, ker po njej najhitreje premagaš strmino. Moral sem tokrat izbrati najkrajšo pot. Pot prek Pokljuke, z Rudnega polja. Sicer sem na tihem upal, da bom šel skozi Kot, po poti, ki sem jo minil leta 1929, ko sem prvokrat obiskal triglavske kraljestvo. Pa za to nisem našel družbe, sam pa na tako pot nisem upal.

Iz Kranjske gore, kjer sem bil lani na počitnicah, me je pripeljal do Rudnega polja prijatelj. Vreme ni bilo obetavno, ko sem se sam začel vzpenjati skozi gozd proti Vodnikovemu domu. Kmalu nisem bil sam. S Konjščice so me začeli pozdravljati kravji zvonci, ob poti pa so me spremljale cele kolonije žlahtnih planinskih cvetic. Na Jezercih pa sem našel celo sneg.

Ko sem se vzpenjal na Studorski preval, sem srečal skupino mladih. Bili so to udeleženci planinske šole na Uskovnici. Bili so na Velikem Draškem vrhu in so se vračali. Na pobočjih Tosca me je že ujel dež. Triglav je v oblakih in ne preostane mi drugega, da nadaljujem pot do Vodnikovega doma. Ko sem prišel do doma, sem bil že povsem moker. Sreča, da je bilo dovolj prostora. Seveda, bil je petek in množice se bodo začele zgrinjati sem šele jutri.

Če bi bil mlajši, bi jo mahnil naprej do Planike, tako pa sem moral ostati v Vodnikovem domu.

Ta dom poznam že izpred vojne. Zdaj je lepši in je dobro opremljen. Tokrat se mu pozna še zima. Zidane sobe so še vlažne in tako se v mali lesenih sobici v podstrešju kar dobro počutim. Veter premeteva oknice in se poigrava z vsakim kosom lesenega opaža na zunanjih zidovih Doma.

Jutro začne velika skupina. Prihrumela je skozi kočjo in odhitela naravnost na vrh Triglava.

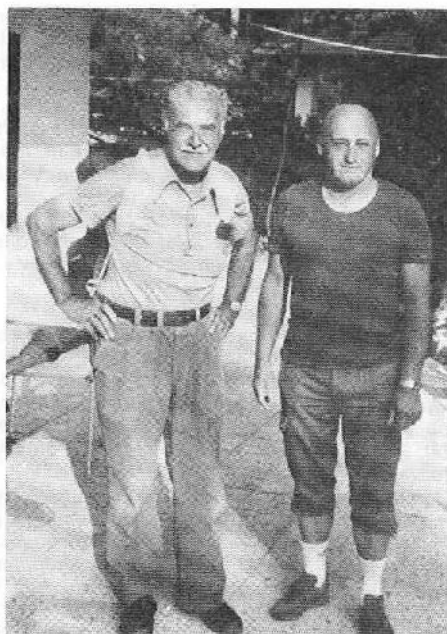
Hribarice se kopljejo v soncu, prav tako Kanjavec, le vrh Triglava je še vedno v magli in v oblakih. Velo polje čepi globoko pod domom in namesto mnogih pastirskih staj danes stoji velika zidana zadržna stavba.

Nekako ob osmih sem se poslovil od doma. Hodim počasi. Večkrat postojim in fotografiram. Na Konjskem sedlu se odločim za serpentine, ki drže do Planike. Pozdravijo me polja modrega svišča. Pobočje je modro od teh cvetov.

Spet na vrhu Triglava, julij 1983

(Iz albuma R. Stefanovića)

Avtor z Vidom Mesaričem po vrnitvi s Triglava, julij 1983

(Iz albuma R. Stefanovića)

V kamenju najdem kolonije mošnjaka in grobeljnika. Očitno je akcija za varstvo gorske narave učinkovita, kajti nikdar nisem pred vojno srečal ob poti na Triglav tako bogate planinske flore kot tokrat. Le murk nisem našel. Eno in edino sem videl včeraj na pobočju Tosca, ko sem šel proti Vodnikovemu domu.

Planika. Polna je nahrbtnikov, pa brez ljudi. Vsi so na vrhu Triglava. Triglav pa je še v megli; megla se je potegnila tudi do prvega snega, ki se je stegoval v strmino prav blizu Planike. Ne morem čakati boljšega vremena. Šel sem torej tudi jaz na vrh. Sam. Prešel sem snežišče in že sem bil v ostenju alega Triglava. Nenadoma zaslišim, kako pada kamenje. Stisnil sem se k steni in — kamen je odrčal le meter od mene v globino. Pravzaprav ni čudno, da doživiš tak kamniti krst. Gori je množica ljudi, so kolone in lahko se zgodi, da ta ali oni nerodno sproži kamen, da poleti potem v dolino in išče na svoji poti morda premalo previdne glave.

Dobil sem vtis, da je obisk Triglava postal v Sloveniji narodna dolžnost. Na Triglav hodijo kot na romanje, in to ne zgolj planinci. Menim, da je to lepo.

Vlečem se skozi gosto meglo po grebenu med Mallm In Velikim Triglavom. Presenečajo me nove in nove spominske plošče mladim žrtvam strele. Je to zavoljo tega, ker je Triglav ves v železju in številni biskovalci ne čakajo na to, da bi se morda vreme uredilo in bi šele potem šli na vrh?

Pod vrhom me je ujela skupina studentov Visoke šole za telesno kulturo iz Ljubljane. Vodil jo je Vid Mesarič. Z njimi sem bil na vrhu in to v megli in brez razgleda. Kovinska skrinjica s knjigo je pritrjena v skalo, metalni žig pa je privezan z verigo. Kje je že čas, ko smo prihajali s Kredarice na križpotje na Malem Triglavu puščali nahrbtnike, da bi jih imeli na povratku pri roki, ki smo odhajali do Planike? Tempora mutantur.

Mladi študenti me nekako čudno ogledujejo. Kaj pravzaprav dela ta starec na vrhu Triglava. Neka študentka me je prosila, če se lahko fotografira z menoj poleg Aljaževega stolpa. Bil sem kot čudo na vrhu ali pa kot znamenitost...

Z isto skupino sem se vrnil na Kredarico. Želel sem videti novi dom, ki so ga pravkar dograjevali. Razumem potrebo, da Kredarica poveča zmogljivosti. Tudi pred vojno se je redno dogajalo, da planinci, ki so prihajali pod večer, niso več dobili udobne postelje za spanje. Lepo je, da so ohranili tudi stari dom, saj je učinkovito vklopljen v novega. Menim, da je to velik uspeh projektantov. Kljub temu pa mi je stara Kredarica bila mnogo bliže, bila je bolj planinska.

Vid Mesarič je s študenti odšel v Vrata, sam pa sem odšel do Planike. Steza pod Malim Triglavom je še v globokem snegu. Kljub temu se nisem odločil, da bi šel po »spodnji poti«, saj mi je Mesarič posodil cepin. S kolegom, študentom, me je po vrvi spustil na snežišče in naprej mi je bila pot odprta. Žal je ta stran polna smeti. Odpadki, ki so nastali pri gradnji novega doma, so se na tej strmini znašli in se ustavljajo šele daleč tam spodaj v veliki luknji. Morda pa bodo vse to očistili, ko bo gradnja zaključena. Počasi sem obšel Triglavski Vogel in Mali Triglav. Megla ni več, vrh Triglava je že v soncu, na grebenu med Malim in Velikim Triglavom pa vidim kolone ljudi, ki se pomikajo proti vrhu.

Če bi bil mlajši, bi šel zdaj, tako kot sem to počenjal nekdanj, spet nazaj na vrh. Pa nimam več tiste moči. Zdaj sedim na soncu pred Planiko, z vrhom v očeh in se spominjam nekdanjih svojih gorskih vzponov ...

* * *

Leta 1929 sem bil še dijak. Brat je bil v koloniji »Počitniške zveze« v Škotji Loki in tedaj sem prišel naravnost iz Beograda, da bi obiskal Triglav. V načrtu sem imel, da bi šel skozi Vrata, pa sem v Mojstrani srečal sopotnika, ki je bil namenjen na Triglav skozi Kot. Šel sem z njim. Tistikrat še nisem vsega zapisoval, kot sem to delal pozneje, pa zato zdaj ne vem več, kdo bi ta moj sopotnik, ki me je uvedel v carstvo Triglava, bil; ime mu je bilo Vladimir, to vem, študiral je matematiko na ljubljanski univerzi, tudi to vem, drugega pa nič.

Pod Rjavino, takoj ko sva prešla Debeli Kamen, me je obšla kriza. Vladimir je vzel moj mali nahrbtnik in mi potrpežljivo pomagal skozi Pekel. V Staničevi koči sva se okrepila in sva potem brez težav prišla na Kredarico. Uredila sva si prostor, čeprav je bil Dom nabito poln. Prostor sva našla na skupnem ložišču. Zjutraj sva, skupaj z dvema soto-varišema s skupnega ložišča, to sta bila Stanislav Janhuba iz Trsta in pa dijak Ivan Zupanc iz Bohinjske Bele, odšla na vrh, da bi v ranem jutru videla Visoke Ture pa Grossglockner in pa seveda vse naše gore.

Ko smo se vrnili na Kredarico, smo uspeli pregovoriti Ludvilka Čopa, železničarskega uradnika z Jesenic, ki je bil tedaj ostal na Kredarici, naj gre vendarle na vrh. In tako smo se ponovno vzpenjali po poti na vrh Velikega Triglava. Upali smo, da bomo tokrat videli tudi morje pa se nam ta želja tistikrat ni izpolnila.

Vladimir je potem sestopil v Vrata, mi pa smo šli do Triglavskih jezer, prenočili smo v Koči pri Sedmerih jezerih in se naslednje jutro spustili prek Komarče v Bohinj. Sam sem, neizkušen, napravil neumnost. Okopal sem se v Triglavskem jezeru in sem dobil take krče, da sem le mukoma prišel v dolino, v Bohinj.

* * *

Tudi vzpona v letu 1931 se dobro spominjam. Spet sem prišel v Slovenijo sam. Šel sem skozi Vrata do Aljaževega doma in od tam naprej čez Prag na Kredarico. Tam sem srečal Franca in Jaka Avšiča. Z njima sem potem odšel na vrh in se vrnil do Vodnikove kočice. Tam smo srečali Franca Šesta, oskrbnika Triglavske doma, ki je na ledjih prenašal svojega malega sina na Kredarico. Pozneje nas je ta deček s harmoniko spremljal ob odhodu s Kredarice v dolino.

Z Vodnikove kočice smo odšli v Krmo. Med potjo se mi je čevelj ujel med skale, padel sem po strmini ter si poškodoval roko. Previl mi jo je Jaka Avšič in tako sem z bolno roko prepešačil vso Krmo prav do Mojstrane, in tedaj ni bilo planinske kočice v Krmi ... Na Jesenicah so ugotovili, da imam izpah in so mi jo dali v mavec. Tako vkljen sem odšel na Golico in prek Medjega do la na Stol; odtod pa sem sestopil v Žirovnico.

* * *

1938. leta sem popeljal na Triglav svojo mlado ženo. Po letu dni zakona. Bila je dotlej vajena le nižjih srbskih gora, zdaj pa se je srečala z Alpami.

Sveže jutro je bilo, ko smo odhajali proti Triglavu po dolini Vrat. Na Triglavske pode smo prišli po Tominškovi poti. Da bi dobili prenočišče, smo zavili na Staničevo. Naslednje jutro pa smo v soncu prišli na Kredarico, ko nas je Šestov sin pozdravil s harmoniko. Žena je hrabro štela kline na poti na Triglav in šele, ko smo prišli v današnje Planiko, so ji popustili živci. Zaprla se je v sobo, zagrnila vse zavese in tako ostala nekaj ur, dokler se ni povsem umirila. Naslednjega jutra smo, spet v lepem vremenu, odšli proti Sedmerim jezerom, prespali na Planini na Kraju in se prek Komne spustili v Bohinj.

* * *

Prvikrat po vojni sem bil na Triglavu leta 1947. Osem let nisem bil v gorah. V tem obdobju je minila tudi vojna z vsemi grozotami in trpljenjem.

V Sloveniji sem bil službeno in zgodilo se je, da sem imel prosto soboto in nedeljo. Bil sem in Ljubljani. Odpeljal sem se na Gorenjsko, brez načrta seveda. Deževalo je in

meglenu je bilo, ko sem prišel v Mojstrano. Tam sem v gostilni skozi okno ogledoval vreme. Deževalo je, kot bi lilo iz škafa. Brž ko je malce ponehalo, sem odšel najprej do Peričnika; prav nič nisem bil po planinsko opremljen. Ko pa sem prišel do slapa, sem se na hitro odločil — in šel sem do Aljaževega doma. Kljub dežju. Rad bi bil v bližini Triglava.

V domu je bilo nabito polno planincev. Zaradi slabega vremena so se vračali domov. Med njimi sem videl tudi Miha Potočnika z družino. Tik pred večerom so se nenadoma megle razkropile. Izginili so oblaki in Severna se je pokazala v vsej svoji lepoti in veličastju. Takoj sem se odločil. Čeprav slabo opremljen, sem odhitel po Tominškovi na Kredarico. Še pred mrakom sem bil na Kredarici, navdušen, da sem se tako odločil. Zjutraj sem se že vzpenjal ob lepem vremenu na vrh. Vračal pa sem se prek Velega polja, Uskovnice v Bohinj.

* * *

1957. leta sem z družino taboril v Bovcu.

Z najstarejšim sinom, tedaj je bil maturant, sem odšel na Mangrt. Nekaj dni pozneje pa tudi na Triglav. Odšla sva na Vršič, odkoder sva se začela vzpenjati na Prisojnik skozi Okno, odtod pa na Razor. Prespala sva v Pogačnikovem domu. Še sedaj se spominjam Pogačnika, ko sem ga srečaval na planinskih sejah v Beogradu in sva se dobro poznala. Bil je velik up povojne planinske organizacije in vsi smo bili tedaj prizadeti ob njegovi nesreči.

Jutro naju je razočaralo. Bilo je megleno, oblačno in deževalo je. Z bratoma Pipan, z njima smo se srečali v domu, sva odšla najprej na Bavški Gamsovec, potem pa smo se spustili do Luknje. Ona dva sta odšla do Aljaževega doma, sin in jaz pa sva odšla po Bambergovi torej prek Plamenic na Triglav.

Tam, kjer je pot najbolj izpostavljena, naju je ujela nevihta. Začelo je tudi močno deževati in treskati.

V Brilejevem vodniku sem prebral, da je nekdanja italijanska kasarna (Morbegno) pretvorjena v planinski dom »Za Planjo«. Pa sva bila razočarana. Po štirih urah utrudljive hoje po dežju, med grmenjem, v megli, so pred nama kot prikazni zrastle iz tal stene opuščene kasarne. Nikjer zavetišča, nikjer suhega prostorčka. Tudi ognja nisva mogla užgati, toliko je bilo vlage. Skozi meglo, brez markacij, sva odtavala do Doliča. Stara planinska kočja (ki jo je pozneje uničil plaz) je bila polna nekakšnih angleških študentov. Midva pa, mokra kot sva bila, nisva uspela priti niti do jedilnice. Slabe volje sva odšla do Planike. Tam so nama planinke iz Ptuja posodile svoje trenirke in bilo je vse v redu.

Zjutraj pa se je spet pokazalo sonce. Odšla sva na vrh, potem pa preko Doliča in čez Hribarice na Prehodavce, se odtod povzpela in na Vršac in Kanjavec in se nato spustila v Log v Trenti in odšla od tam v Bovec.

Bil je to moj najtežji vzpon na Triglav.

* * *

In spet sem tu s svojimi spomini. Na Triglavu.

Noč sem prebil v Planiki. Bila je polna planincev. Zjutraj sem odšel do Doliča in od tam naprej po mulatjeri v Trento. Cepin, ki mi ga je Mesarič posodil, mi je vseskozi bil dober pomočnik, kajti pod Rjavo glavo je bilo tistikrat še mnogo snega.

Mulatjera je že precej zdelana, mnoga mesta so že zasuta in je, skratka, ta pot zelo slabo vzdržovana, če sploh je. Na nekem kamenju, kjer se je rdečila markacija, je sameval mrtev gamsji mladič ... Kdo ve, zakaj je poginil.

Iz Loga sem se v Kranjsko goro odpeljal z avtobusom. Čakal me je Vid Mesarič. Prišel je po svoj cepin.

Tako se mi je dolgoletna želja izpolnila. Porabil sem povsod nekaj več časa kot piše na kašiputih. Pa mi ni žal. Nasprotno. Dobil sem pogum in še bi šel, če bi se mi ponudila priložnost. Šel bi po težji poti kot pa je tista z Rudnega polja.

* Zapis o avtorju:

Ratimir Stefanović (roj. 1912. leta v Beogradu) je član Srbskega planinskega društva že od leta 1924, ko je potem več kot 40 let bil aktiven planinec. Pred vojno je bil sekretar Srbskega planinskega društva v Beogradu, večkrat tudi delegat na kongresih Planinske zveze Jugoslavije. V Srbskem planinskem društvu je bil do vojne član uprave in vodja društvene fotografske sekcije. Diplomiral je v Beogradu in sicer za ing. agronomije in se specializiral za prehransko industrijo. Po vojni je bil aktiven v planinski organizaciji v Bosni, potem v Beogradu, kot načelnik v PD Avala in je bil član uprave PZS (Planinske zveze Srbije).

Pred vojno je markiral Korab, po vojni pa gore v Srbiji in v Bosni. Od leta 1963 je deloval kot ekspert ZN v raznih državah, predvsem pa v Afriki, na Bližnjem vzhodu. Zdaj živi v Kanadi.

Poleg strokovnih knjig in publikacij je pred vojno in po njej napisal nekaj planinskih knjig in brošur: Zapisi z naših gora (Zapisi iz naših planin, 1951), Cilj Mount Everest, 1953, z zgodovino svetovnega alpinizma, Kolarčeva narodna univerza pa mu je objavila leta 1955 knjižico Bitka za Himalajo (Borba za Himalaje) z zgodovino osvajanja himalajskih vrhov, do Hillaryjovega vzpona na Mount Everest.

SREČELOV NA POLŽEVEM

Letoŕnje »Polževo« ali z drugimi besedami — 14. srečanje ljubljanskih planinskih druŕtev, je minilo v veselem planinskem razpoloženju, saj je na pobočju nad hotelom mrgolelo planincev, pisanih noŕ in starostnih »prerezov«. Celo vreme se je držalo in tej množici ni poslalo deŕja, kot je tiste nedelje — 27. maja — storilo na drugih hribskih po slovenski deŕeli. Polževskih planincev torej deŕ ni močil. Zmočeni pa so bili drugače, pa ne prehudo. Kot se spodobi pač, kljub temu pa bi našli tudi v tem pogledu »profile vseh prerezov«. Je pač tako, da je slovenska deŕelica majhna, »urŕahov« za veselje pa je veliko, tudi če gre za srečanje planincev; tudi v tem primeru se najde čas in prostor za tolaŕilo duŕe. Za to pa je bilo na Polževem res dobro poskrbljeno. Bilo je piŕčancev, bili so odojki, pleskavice, klobasice, čevapčiči, skratka same domače jedi. Bilo je stojnic, s katerih so ponujali vse tekoče in bilo je na srečo tudi — ljudi. Niso se sicer »trli«, ker je na Polževem prostora dovolj, sem in tja se je bilo pa treba zdrenjati. Morda tja do pulta, s katerega so razdeljevali dobilke bogatega srečelova. Srečk za tako srečo je bilo cela vreče. Rok, ki so segale vanje tudi, saj je bil glavni dobitek — moped in pa ljubek kozliček. Premagalo je tudi naju, predsednika republiškega komiteja za kulturo dr. Matjaŕa Kmecla in mene — urednika Planinskega vestnika. Ne zamerite, da sem izpisal oba »titla« do kraja. To je bilo potrebno zavoljo tegale: Oba sva se ojunčila za majhen strošek — kupila sva vsak po dve srečki, jaz Gorenjec z veliko ŕeljo, da bi zadel vsaj kozlička, Matjaŕ pa najbrŕ s skrito ŕeljo, da bi se domov odpeljal z mopedom. Sreča se nama je nasmehnila, pač tako kot imava sicer srečo — oba sva dobila po en listek, na katerem je bila skrbno izpisana ŕtevilka. Matjaŕ je imel ŕtevilko pet, jaz pa 493. Seveda, spodobi se, da predsednik dobi kaj boljšega, kaj takega čisto spočetka, da je kar najbliŕe glavnemu dobitku, če ŕe ni glavni dobitek. Zame je pa tudi ŕtevilka 493 predstavljala srečo.

Torej k pultu. Najprej Matjaŕ. Moŕ za pultom ga je obdaroval z zadetkom ŕtevilka pet — s kolekcijo Planinskih vestnikov in imenitno zobno pasto. In zdaj je bila moja ŕtevilka na vrsti. Zadelek — kolekcija Planinskih vestnikov in imenitna zobna pasta za kadilce. Jaz sem dobil zraven ŕe »knedel« v grlo od prijetnega presenečenja, Matjaŕ pa je med navzoče razdelil ljubek nasmešek. No, potem pa ni bilo veselja ne konca ne kraja.

Trajalo je ŕe do poznega popoldneva, ko je odkorakala v dolino ŕe Krjavljeva koza — brez kozlička in ko je oddrdral med množico tisti rdeči moped, ki nama je dal poguma, da sva uspela sodelovati za razcvet slovenskega planinstva tudi na tako imeniten način.

OBIŕČIMO POT XIV. DIVIZIJE

Dne 25. maja letos so slovenski borci in planinci v okviru spominske proslave na Graŕki gori, slovesno odprli planinsko pot XIV. divizije. Omenjeno pot so osnovala PD okraja Celje ŕe leta 1958 (dogovor na Slemenu nad ŕoŕtanjem), prvič jo je markiralo PD Celje, ob ŕtiridesetletnici prihoda ŕtirinajste na ŕtajersko jo je obnovilo 15 PD ob poti. Ta druŕstva jo bodo vzdrŕevala tudi v prihodnje.

Osnovni namen poti XIV. divizije je, da planincem in drugim ljubiteljem narave pribliŕa predele od Sotle do Raduhe vključno Kozjansko-planinsko področje in ob tem obudi spomin tudi na legendarni pohod na ŕtajersko v začetku leta 1944. Na poti od Sedlarjevega ob Sotli do Rastk pri Ljubnem v Gornji Savinjski dolini je 30 kontrolnih točk. Vrŕni red obiska je poljuben; pot ni časovno omejena. Najviŕše se vzpne v vrhu Komna (1695 m). Po poti XIV. divizije lahko udeleŕenci hodijo v kateremkoli letnem času, seveda ustrezno opremljeni. V normalnih razmerah je pot mogoče prehoditi v ŕestih dneh. Vsa pot je označena z osnovno slovensko planinsko markacijo, na razpotjih in kriŕiŕih z drugimi potmi pa je dodana ŕe oznaka XIV. Ob sami poti je več gostišč in tudi objektov, kjer je moŕno po potrebi prenočiti: Bohor, Lisca, Svetlna, Paški Kozjak, Razbor, Sleme, Smrekovec.

S pomočjo PZS sta ŕe izŕla Vodnik po planinski poti XIV. divizije (65 strani teksta in 19 kart), in dnevnik. Mogoče ju je kupiti pri odboru za pot XIV. divizije pri PD Celje, (Stanetova 18, 63000 Celje) za ceno 150 din, oz. 30 din. Vodnik so pripravili Bojan ŕkrk, Milan Guček, Boŕo Jordan, Adi Vrečar, Gustav Grobelnik ob sodelovanju 19 planincev iz PD ob poti. Zemljevide pa je pripravil Geodetski zavod SRS, kartografski oddelek.

TRIGLAVSKI TURNI SMUK V ORGANIZACIJI GORNJESAVSKIH PD

MILAN ROBIČ, PD MARTULJEK

Člani PD gornjesavske doline so 20. maja 1984 izvedli 15. množični spust v Krmo. Priprave na prireditve so bile v zadnjih dneh res živahne. Mojstrančani so poskrbeli, da so bile ceste prevozne, fantje in dekleta s Koroške Bele in Javornika so odprli Kovinarsko kočo in utrlji gaz do Staničevega doma pod Triglavom. Drugi so jim sledili — večinoma v sobotnih jutranjih urah. Spremenljivo vreme jih je oviralo, ko so težko otovorjeni sopihali proti Rjavini, kjer jih je sprejel močan veter, ki je marsikoga na grebenu treščil v sneg.

Naporno pot so bili v topli koči ob prijetni družbi hitro pozabili; posamezniki in cele skupine so se napatili še na Kredarico, da bi videli to pridobitev slovenskih planincev pozimi in bi se sami prepričali, da lahko v njej prenoče tudi — zunaj sezone. Mnogi, ki so prespali na Kredarici, pa so prišli na obisk v Staničev dom. Promet med kočama je ponehal šele v večernih urah, ko so tema, veter in megla postali edini gospodarji pobočij nad triglavskim ledenikom.

Zjutraj se je ozračje umirilo in ko so odprli polkna, jih je pozdravilo jarko sonce. Posamič ali v skupinah so se po označeni progi spuščali v dolino. Ker je šlo kar prehitro, so se ustavljali, sončili, razgledovali in zraven modrovali — o sročih z vremenom. Veselili so se čudovitih pobočij, ki so sicer dostopna samo dobro opremljenim turnim smučarjem, in sklenili, da ob petnajstletnici nekaj podatkov objavijo v Planinskem vestniku. Ideja za turni smuk se je porodila udeležencem triglavske Titove štafete 1968. leta, ko so si po uspešni predaji Štafete zaželeli še kakšno podobno doživetje, ki bi bilo dostopno širšemu občinstvu. Najzaslužnejši za prvo in za vse dosedanje izvedbe tega smuka je neumorni organizator Janez Krušič, ki je za to navdušil ljudi iz PD od Koroške Bele do Martuljka. Krstna izvedba je bila leta 1969 s 56 udeleženci. Prireditve je postajala vse bolj priljubljena, udeležba pa vse številnejša; v zadnjih letih pa se je število ustalilo med 200 do 270 udeleženci — pač odvisno od vremena. Tolikšen obisk je za slovenske razmere izjemen.

Priiložnostni žlg in simbol

Foto Robič

Veselo na pot

Foto Robič

Ob turnem smuku za tri dni odpremo dve kočī, da lahko oddaljeni obiskovalci v njih prenoče in se tako odpočijejo, saj so napori veliki. Nadelana pot dopušča planincem, da gredo brez posebne turnosmučarske opreme v triglavsko pogorje all celo na zasneženī vrh Triglava. Staničev dom nudi toplo zavetje in okrepičilo, kar oboje bistveno zmanjšuje težo prtljage v nahrbtniku. Oznake poti in spusta omogočajo celo neveščim novincem, da so v gibanju samostojni, so pa na voljo tudi dežurne reševalne ekipe. Doživetje dopolnjuje družabni večer in podelitev priznanj najzvestejšim udeležencem. Doslej je že 29 obiskovalcev za desetkratno udeležbo prejelo lične diplome — ročno delo slikarja Franceta Krajčerja in velike zlate značke z motivom smučarja na triglavskem pobočju; podelili pa so tudi že prvo srebrno plaketo za 15. udeležbo.

Natančna evidenca ugotavlja, da je število pristašev iz oddaljenih krajev iz leta v leto manjše, medtem ko so občani Jesenic letos prvič po številu preseglī obisk iz Ljubljane z okolico. Vzrok je morda v omejitvah porabe goriva in v naraščajočem razkoraku med prejemi in izdatki povprečnega slovenskega planinca.

Zanimiva je tudi starostna struktura. Letošnja povprečje je bilo 34 let in je enako lanskemu, vendar je porazdelitev po starosti bolj homogena kot minula leta. Mladine od 15—24 let je bilo tokrat samo 14%, starejših od 50 let pa le 2,4%, medtem ko so med najzvestejšimi pristaši praviloma ljudje starejši od 40 let.

HOJA IN PLEZANJE PRED STO LETI

Gornika sta prišla do mesta, kjer sta se morala spustiti. Tudi to sliko je treba natančno opazovati. Mož ima vrvo ovito le okoli leve noge in morda še čez desno stopalo, sicer bi se vrvo prosto izgubljala v globini. Trenje, ki ga predstavlja tak način, naj bi zadoščalo, da se je manever srečno končal. Tako so se torej spuščali po vrvi, preden je Dülfer (Hans, alpinist in glasbenik, roj. 1892 v Dortmundu, padel 15. 6. 1915 pri Arrasu v Franciji) »pogruntal«
bolj varno metodo, ki jo danes poznamo pod imenom »dülferjev sedež«.

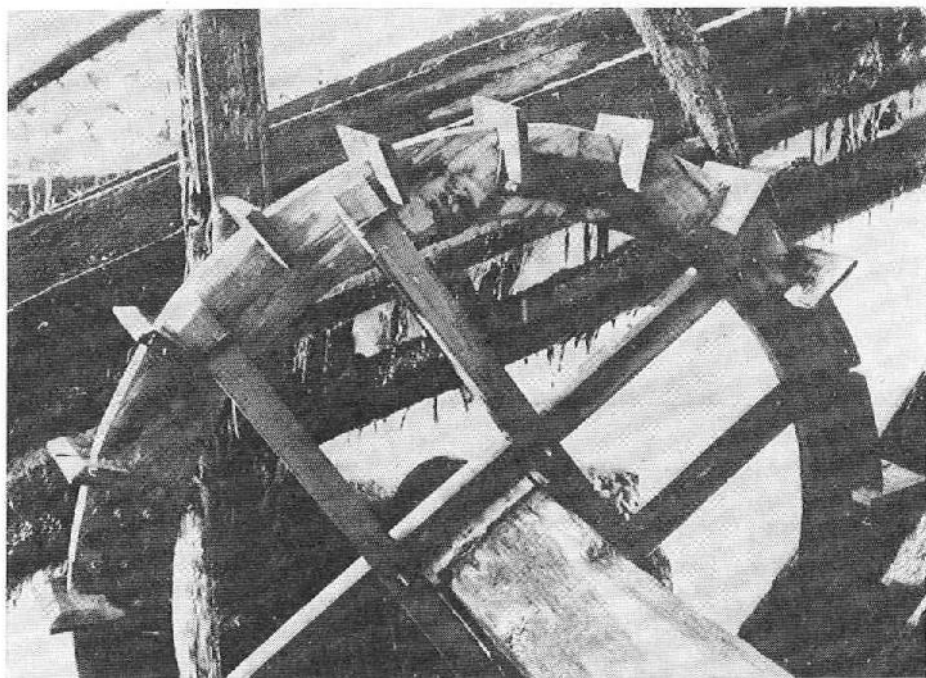
DOMAČI ENERGETSKI VIRI, SREDSTVA IN ZNANJA

PETER ŠTIGLIC

Izboljšanje gospodarskega in energetskega položaja je mogoče doseči le, če se bomo tudi planinci čimprej usmerili v kar najbolj smotrno izkoriščanje domačih naravnih energetskih virov, sredstev in znanj. Doslej je bilo pri nas na tem področju storjenega zelo malo, saj nas je cenovna politika vzpodbujala raje v razsipništvo in nesmotrno trošenje energije.

Pred desetletji smo imeli ob gorskih potokih v Sloveniji več kot 4000 mlinov in žag. Opuščanje le-teh pa se je pokazalo za zelo škodljivo. Ne samo, da vodna energija ni bila izkoriščena, občutno se je povečala tudi erozija tal, poslabšala se je kultiviranost in obljudenost gorskih predelov ter njihova izkoriščenost za razvoj živinoreje in turizma. Posledice te nepremišljene gospodarske politike so še posebno neugodne v narodno obrambnem pogledu, ker je bilo prebivalstvo na obmejnem področju zelo razredčeno. Če bi velikanska sredstva za proizvodnjo silno drage energije (NE Krško!) vložili v domače izvore energije, bi imeli danes boljši energetski, gospodarski, ekološki in varnostni položaj. Centralizirani energetski sistem z velikimi energetskimi objekti, je v elementarnih nesrečah, med morebitno vojno itd. najbolj usodno ranljiv. Odpove v celoti in povsem prav v najbolj kočljivih trenutkih. Vse to se novejšim samostojnim sistemom z malimi energetskimi objekti ne more pripetiti.

Zavoljo splošne lagodnosti smo torej prišli v neugodni energetski položaj, zato gospodarska komisija pri PZS poziva vsa slovenska planinska društva, da na svojem območju raziščejo in ugotovijo vse naravne možnosti za izkoriščanje energetskih virov. Za to akcijo bi morali zainteresirati krajevne skupnosti, podjetja, organizacije vodnega gospodarstva in gozdarstva ter organizacije teritorialne obrambe.

Tega mlinskega kolesa zdaj ni več. Tudi mlina in žage ni več. To kolo je gnalo stope v Fikovem mlinu na Visokem pri Kranju. Zdaj tam tudi vode ni več. V njeni strugi, tej vodi so domačini rekli Rapa, stoji zdaj moderna hiša. Tako kot s tem mlinskim kolesom in z rakami se je zgodilo še s šestimi mlini in žagami, ki so z dolž Rape (mlinski potok reke Kokre) mleli žito in žagali les: Tu so bili Breznosov mlin, Mohorjev, Narobatov, Kapov, Krčov, Zormanov in zadnji Fikov.

Foto Dokumentacija PV

Gospodarska komisija priporoča — na osnovi doslej zbranih informacij — da se PD neposredno povežejo s proizvajalci energetske opreme ter z organizacijami in posamezniki, ki imajo že nekaj konkretnih izkušenj pri načrtovanju in gradnji takšnih objektov.

1. Vodni viri — male in mini hidrocentrale

Za zdaj je dala najbolj kompletno ponudbo PAP, TOZD Inženiring, Celovška cesta 6, Ljubljana (tel.: 554 444), direktor Mojmir Križaj, dipl. ing. str. ali glavni projektant Brane Gospodjinački, dipl. ing. str.). Pripravljeni so se vključiti v gradnjo MHE v katerikoli fazi, od nasvetov do izdelave tehnične dokumentacije, izdelave ali posredovanja opreme in del, montaže, vezave in spuščanja v obratovanje s servisom. Nudijo tudi pomoč pri pridobivanju dovoljenj, določanju lokacije objekta, tipa, števila agregatov, izbor opreme, zvezo MHE z javnim omrežjem, izračunajo stroške in ekonomičnost objekta itd. Naslednjo možnost daje na voljo zasebni proizvajalec mikro HE, Kozina z Vrhovc pri Ljubljani. Pripravljen je sprejeti naročilo za agregate — turbino in generator moči od 1 do 5 kw (agregat 500 W prodaja »Metalka«, Dalmatinova, Ljubljana po 58 000 din). Eden od možnih proizvajalcev je tudi »ELKOM«, POZD Tiba, Vodnikova 84, Ljubljana (tel.: 558 120). Zahtevajte informacije neposredno od njih.

Ne smemo tudi zanemariti izkušenj, ki jih ima »GOSTOL«, Nova Gorica. TIK Kobarid načrtuje HE na Idrijci. Pri BAČI Podbrdo baje že zbirajo dovoljenje za gradnjo. Našli so že tudi obrtnike, ki so zmožni izdelati opremo.

2. Veter — Aerogeneratorji

Igor Makuc, dipl. ing. str., Na Jami 9, Ljubljana (tel. nima!) nam je poslal informacijo o projektu za aerogenerator 750 W. Izvedba: dvokraka vetrnica poganja alternator (ISKRA AAK 1119), ki proizvaja enosmerni tok konstantne napetosti, s katerim polni akumulatorje. Agregat je primeren za oskrbo z energijo manjših porabnikov (plan. kočje, el. pastirji, itd.). Možno ga je uporabiti za prečrpavanje talne vode v zbiralnik (pitna voda) in ogrevanje prostorov.

3. Sonce — sončni generator

Na Vremščici poizkusno uspešno obratuje sončni generator za oskrbo nekaj hiš v vasi pod planino (površina generatorja znaša 1 m², moč 100 W, napetost 24 V). Proizvajalec je IMP Ljubljana. Oglejte si napravo na terenu in vprašajte proizvajalca.

Če bi še kdo od planincev imel kakšno zanimivo izkušnjo s tega področja in če pozna že praktičen primer cenenegega izkoriščanja energetskih virov, naj to sporoči gospodarski komisiji, ki bo to informacijo posredovala možnim interesentom.

HOJA IN PLEZANJE PRED STO LETI

Bivak ali zasluženi počitek po trudapolnem vzpenjanju čez steno?

Polica je kar udobna. Oba moža sta si našla primerna mesta za sedenje, tudi skalna miza je dovolj »prostorna« za kuhalnik, v katerem brbota čaj ...

Takih udobnosti v stenah ni veliko na voljo ...

Arhiv oddaj »Odmevi z gora« v pozabljeni omari na Radiu Ljubljana. Oddaja s planinsko vsebino se je oglašala od leta 1964 pa do 1982, ko se je zvrstilo 800 oddaj s skupno minutažo 16. minut ali 960 ur planinskega programa najrazličnejše vsebine. To oddajo je leta 1982 nasledil petkov »Planinski kotic«, ki je na sporedu na II. programu ljubljanskega radia v okviru oddaje Od enih do sedmih.

Foto Dokumentacija PV

društvene novice

DOLFE KRAMŽAR

(* 3. 3. 1910 † 25. 4. 1984)

Bil je naš Dolfe! Dobrodušen, vedno nasmijan in silen, kot njegove ljubljene gore. Strme gore, planinski pohodi in reševalna služba, to je bil njegov svet, njegova ljubezen in poleg družine, njegovo vse.

Njegova mladost je bila trda, kot knap se je preživljal, pozneje kot kovinar-livar na Jesenicah. Na Jesenicah se je pridružil alpinistom in reševalcem in jim ostal zvest do smrti. Velik, silno močan in vztrajen, je bil reševalcem v veliko pomoč. Skoraj štiri desetletja je aktivno sodeloval v GRS. Bilo je kmalu po osvoboditvi Jugoslavije. Dolfe je pomagal podirati v svojem prostem času staro cementarno in za plačilo mu je bila opeka, s katero si je gradil hišo nasproti bivšega kolodvora v Mojstrani.

Tam mimo so hiteli planinci ob sobotah popoldne v Vrata in ob nedeljah proti ve-

čeru nazaj, ko je Dolfe podiral stene. »Sklonil sem glavo, da niso videli solza v mojih očeh, ko so hodili mimo,« je rad priznal, »ker nisem mogel z njimi.«

Skupina osmih mož se je vila kot kača z nosili s ponesrečenim tovarišem Bučerm po poti čez Prag. Ponesrečil se je v Triglavskem Oknu in Dolfe je bil v skupini reševalcev. Pot je ozka in izpostavljena in takrat še niso poznali marinerjevih nosil. Nosili so na navadnih lesenih nosilih. V dveh skupinah po osem mož. Zaradi ozke poti je visel sedaj ta, sedaj drugi ob nosilih in dostikrat sta samo dva ali trije nosila vse ostale. Stane je zastokal: »Vsa teža je na moji strani!« Takoj je bil Dolfe na mestu: »Zamenjava.« Ko so se zamenjali z drugo osmerico, se Dolfe ni pustil zamenjati. Z lahkoto je zmogel najtežje napore.

Alarm pozimi. Trije alpinisti se niso vmili s Triglava; tja so šli po Bambergovi poti. Mojstranski in jeseniški reševalci so šli v

Dolfe Kramžar
(skrajno desni)
na izletu
z jeseniškimi
gorskimi reševalci
(Tri Cime)
okrog 1. 1976

akcijo. Prenočili so v starem Aljaževem domu v Vratih in ker ni bilo odej, se je znašel Dolfe in predlagal, da so se pokrili s slamaricami. Še v temi so šli na pot. Dolfe je gazil večinoma prvi. Opazil je visoko pod steno črno točko. Zagazil je proti črnini in prinesel na rami gamsa.

»Mlad je, zato se ni znašel, plaz mu je zlomil hrbtnico. Je še topel, ni moglo biti dolgo, kar ga je doletelo. Naj ga nesem s seboj?«

Zedinili so se, naj ga na sedlu Luknja zapoplje v sneg in pride pozneje ponj, če se mu bo dalo.

Spet drugič so prenočili v zapuščeni italijanski karavli Morbegni, nad Plemenicami. Ob istem času je trojica alpinistov preživljala hude ure svojega zadnjega, šestega bivaka na prostem, pri studencu v Kotu. Eden od trojice je povsem omagal, ostala dva sta mu dala vso svojo opremo in odšla zvečer naprej po pomoč v Mojstrano. Nista prišla daleč, morala sta v temi bivakirati v snegu in šele zjutraj sta šla naprej.

Reševalci so bili brez spalnih vreč in Dolfe se je spravil na velikanski vojaški štedilnik, privlekel od nekje drva in zakuril. Na segreto ploščo je dal deske in prenočili so na štedilniku. Zjutraj so po sledi čez vrh Triglava naprej in spodaj v Kotu prišli do zapuščenega alpinista, ki je s slabotnim glasom še zmogel dve besedi: »kruha, vode«. Levji delež nošnje je zopet opravil Dolfe, ko so fanta opiraje spravili v dolino do konjske vprege.

Tako so se vrstile akcije, druga za drugo, od leta 1945 dalje, ko je postal član GRS. Nikoli ni odpovedal, nikoli popustil v svoji vnemi. Sodeloval je v izgradnji bivakov, pri gradnji zavetišča GRS v Črnem vrhu, pri napeljavi elektrovođa na Vršič, v glavnem sam je izkopal cesto od glavne ceste do Erjavčeve kočice na Vršiču, sodeloval je red-

no pri nešteti vajah GRS in tudi na vajah vodnikov plazovnih psov.

S pokojnim Stanetom Koblarjem je sodeloval kot instruktor v Bovcu in Bohinju, v Makedoniji in Bosni. Po vojni je bil stalno instruktor na vojaških tečajih in na tečajih Milice.

Boril se je z boleznijo tako kot je bil navajen v življenju — na borbo s tegobami. Ob obisku svojih prijateljev — reševalcev je pogledal tudi skozi okno na svoje gore in ni tarnal. Poslavljaj se je od spominov, najlepših spominov, ki jih zmore samo neminljiva narava.

Prejel je razna odlikovanja, največje odlikovanje mu je bilo notranje zadovoljstvo, da je bil vedno v pomoč sočloveku, sostrpinu v gorah, v najtežjih okoliščinah.

Čeprav ne bomo več segli v tvojo silno knapovsko dian, dragi Dolfe, boš ostal vedno med nami! Tvoj vedri nasmeh, vsa tista tvoja optimistična preprostost in dobrodružnost. To ne umrje. V svojem dolgoletnem delu v GRS si vtisnil veliko svojega reševalni skupnosti, vedno si bil svetel zgled požrtvovalnosti in nesebičnega tovarištva!

GRS Jesenice

BERNARD KLOBUČAR-OČA — 70 LET

29. maja je praznoval sedemdeseti rojstni dan Bernard Klobučar-Oča, eden pobudnikov planinstva v sozdu IMP. »Oča« je še danes vnet organizator in mentor mladim ljubiteljem gora.

Doma je iz Veštra v Selški dolini. Planine je vzljubil že kot otrok, leta 1936 pa se je včlanil v Matico in odtlej blizu pet desetletij deluje v planinski organizaciji.

Leta 1960 se je zaposlil na Trati, IMP (takratni Toplovod), tam je bilo precej planincev, ne le na Trati, pač pa tudi v drugih organizacijah in skupnih službah. Kmalu

Bernard Klobučar. Oktobar 1982, ko je kot starosta PD IMP razvil društveni prapor.

so predlagali, naj bi ustanovili društvo. To se je zgodilo 23. decembra 1977 in je že v prvem letu po ustanovitvi štel 360 članov. Danes jih šteje 450.

Oča se je medtem poslovil od pločevinarne na Trati, tam, kjer je bil mojster, in leta 1970 je odšel v pokoj, planinam in svojim nekdanjim sodelavcem pa je ostal še naprej zvest, saj je član upravnega odbora PD IMP.

»Oča« mnoge izlete tudi vodi, saj pozna domače in tudi tuje gore. Tako je navdušil kolege v IMP društvu za izlete na alpske vršace v Italiji, Švici in Franciji. Popeljal jih je na Marmolado, Breithorn, letos bodo pa šli na Mt. Blanc.

Njegova glavna odlika je — disciplina. S pretehtano besedo zna prepričati udeležence, da je disciplina v njihovem interesu — zaradi varnosti, pa tudi zaradi užitka v naravi. Biti na izletu z njim pomeni — biti na pravih učnih urah o slovenski deželi, njeni zgodovini in naravnih znamenitostih. In če bo med počitkom nekdo odvrget pomarančni olupek ali prazno konzervno škatlo, bo »oča« malomarneža takoj opozoril, ali pa bi sam pobral smeti in jih spravil v svoj nahrbtnik.

Skratka »Oča« je prav prijatelj in mentor planincev iz IMP. Kdo bi vedel, koliko mladim je vsadil v srce ljubezen do gora in pravi odnos do narave!

Zato mu želimo, da bi še dolgo hodil z nami v hribe, da bi bili lahko deležni njegovih bogatih izkušenj.

Planinci PD IMP

ČETRTI POHOD NA GOLOBAR

V organizaciji PD Bovec, ter ob sodelovanju družbenopolitičnih organizacij iz Boveca, Čezsoče in Kal-Koritnice ter še posebej lovcev LD Čezsoča je v soboto, 28.

aprila potekal letos že četrti tradicionalni spominski pohod na Golobar. Spominski pohod na Golobar obuja spomin na junaški boj borcev Gradnikove brigade 26. aprila leta 1943, ko je v neenakem boju z italijanskimi vojaškimi silami padlo 42 gradnikovcev. Po dolinah pod Golobarjem je boleče odjeknilo okupatorjevo divjanje nad padlimi partizani, najnižkotnejša skrunitev človeškega dostojanstva ter ponižanje, ki je v ljudeh ostalo živo vse do današnjih dni. Družno v koloni so po poti iz Kal-Koritnice proti Golobarju po poti, kjer je okupator po bitki kot drevesno hlode vlačil v dolino padle, stopali tudi letos pripadniki TO, nekdanji borci NOV, planinci, lovci, pripadniki JLA, med katerimi so bili tudi starešine in vojaki ajdovske garnizije, ki nadaljuje tradicije Gradnikove brigade. Blizu dvesto pohodnikov se je zbralo ob spomeniku golobarskim žrtvam na planini Utor, ki jo je prekrivala še debela snežna odeja in ni prav nič spominjala na cvetočo pomladno planino pred enainštiridesetimi leti. Spominska slovesnost s trenutkom tišine za padle partizane je izvenela v spokojni gorski svet nad zasneženo planino, a postala tudi delček življenja udeležencev pohoda.

Za prihodnji peti pohod organizatorji bovški planinci pripravljajo še nekaj sprememb, med katerimi velja omeniti tudi uvedbo posebne knjižice in značk za redne, večkratne udeležence pohoda. Že letos pa so se pohodniki imeli priložnost vpisati v posebno vpisno knjigo spominskega pohoda na Golobar.

Boris Mlekuž

MLADI DOMŽALSKI PLANINCI NA MENINI PLANINI

Smeha, veselja, razvedrila, delavnosti, vztrajnosti, utrujenosti, zabave... Vsega tega udeležencem zimovanja na Menini planini od 27. aprila do 1. maja letos zares ni manjkalo. Zimovanje je organiziral Mladinski odsek PD Domžale za mlade planince domžalskih osnovnih šol. Prijazna kočica pod Vivodnikom, najvišjim vrhom na Menini planini, je sprejela 21 pionirjev, eno cicibanko in 7 vodnikov. V veliki sobi je bila vedno prijetno topla krušna peč in radi smo se stiskali okoli nje, ko smo se mokri in včasih premraženji vračali z naših izletov. Verjetno je kar težko verjeti, da je bilo v teh dneih, ko je v dolini že prava pomlad, ko že cveto tulipani in češnje, na Menini še vedno dovolj snega za smučanje in kepanje. Žal sta nam sneženje in močan veter večkrat preprečila potepanja po vrtačah in vzpetinah Menine. Pripravili smo predavanja planinske šole, učili smo se vozle lin se igrali družabne igre. Posebno prijetno pa je bilo ob večerih, ko je bila zunaj že trda tema, mi pa smo posedeli v sobi in si pripovedovali šale, pisali spise

o preživetem dnevu, nekje v kotu pa so igrale orglice.

V dolino smo se vračali zadovoljni. Na planini smo postali prijatelji.

Marina, MO Domžale

Po noči, ki je bila meglena, hladna in neprijazna, se je rodil nov, sončen dan. Nov sneg se je lesketal v sončnih žarkih. Veseli in dobre volje smo se odpravili proti Vivodniku. Gazili smo sveži sneg in kmalu prišli do razglednega stolpa. Povzpeli smo se nanj in si ogledali okolico. Vračali smo se skozi gozd; smreke so bile svečano ogrnjene v belo, lesketajočo se odejo, kot bi se pravkar odpravljale na ples. Na sprehodu smo odkrivali vedno nove zasnežene dolince Menine planine. Povzpeli smo se še do stolpa radio-amaterjev, kjer smo naredili velikega snežaka, ki je zadovoljno gledal v dolino. Zaplesali smo okoli belega moža in se za spomin še fotografirali z njim.

Na poti proti koči smo se spustili po strminici, kjer smo se vsi kotalili in valili kakor majhne, nebogljene okrogle žogice. Mokri, a vseeno zadovoljni, smo se že v mraku vrnili v kočice. Čar snega in sonca je izginil, ko smo se zavili v toplo odejo, toda nepozabno lep spomin je ostal.

Irena Cerar

PLANINSKI POHOD NA TRAVNIK, 20. MAJ

Bil je združen z odkritjem obeležja slovenski partizanski bolnišnici Celje in je bil posvečen 40-letnici osvoboditve Zgornje Savinjske doline in prihodu XIV. divizije na Štajersko. Pokrovitelj je bil Zdravstveni center, Celje, organizator pa Koordinacijski odbor za obnovitev SVPB Celje, pri ZTB NOV Ljubno ob Savinji in PD Ljubno. Pohod je šel po običajni poti iz Rastk mimo Tratnika do Mrzlih vod. Proslava je bila letos ob novem obeležju pri bolnišnici. Načrt za obeležje je napravil arhitekt Dani Jagrič. Osrednja govornica je bila prva bolničarka tov. Sonja.

Sodelovali so tudi učenci OŠ Ljubno in moški pevski zbor, organizacijo pa je vodil Lojze Mikek. Za spominski žig in žigosanje je poskrbel Jože Narat. Pohodniki so po odkritju obiskali še bivač na Travniku.

Obeležje bolnišnice bo tudi predzadnja točka Poti XIV. divizije, zadnja pa je v Rastkah. To je bil VI. pohod po vrsti in V. z izkaznico za pridobitev značke. Prospekt sta pripravila B. Jordan in F. Glavnik, natisnila ga je DU Mozirje v 1000 izvodih. Pripomniti velja, da je del poti bil letos spremenjen zaradi nadelave gozdne ceste in so jo markacisti lepo označili; po ureditvi nameravajo obdržati staro pot.

NEPOZABNI SREČANJI: REŠKA PLANINA IN BOČ

Šli smo na Reško planino. Do Celja smo se peljali z vlakom, od tam do Prebolda pa z avtobusom. Na postaji v Preboldu so nas že čakali prijatelji.

Začeli smo se vzpenjati. Po nekaj minutah smo že bili lačni. Kmalu smo prišli na ravnino. Mislili smo, da smo že na vrhu, a še zdaleč nismo bili. Bili smo žejni, pa se je Roman spomnil, da imava v nahrbtniku limono. Prerezala sva jo in vzela vsak pol.

Končno smo le prišli na vrh. Oskrbnik nas je zelo lepo sprejel. Ko smo se preoblekli, smo se vrgli na malico. Po veselem večeru smo odšli v sobo z ležišči, kjer sta nas prijatelja zabavala pozno v noč.

Zjutraj smo se najedli, pospravili nahrbtnike in počasi odšli v dolino. Domov smo se vrnili polni lepih vtisov.

Prijatelji iz Prebolda so nas na Reški planini lepo sprejeli, zato smo se odločili, da jih bomo še mi povabili. V petek smo se zbrali na Igrišču pred šolo v Kostrivnici. Počakali smo prijatelje, nato pa smo se odpravili na Boč. Pot do planinskega doma je minila v prijateljskem vzdušju. Namicalni smo se in odšli na košarkarsko igrišče. Smejali smo se, ker žoga ni in ni hotela v koš.

Potem smo odšli na proslavo ob spomeniku padlih borcev. Po proslavi so najbolj zagrizeni odšli na stolp, drugi pa smo ostali pri domu. Igrali smo košarko in nogomet ter lenarili.

Ko so se ostali vrnili z vrha, smo odšli v Gabernik. Tam smo odigrali prijateljsko nogometno tekmo med Kostrivnico in Preboldom. Po podaljških smo izgubili s 5 : 3. Potem so morali prijatelji iz Prebolda na vlak, najbolj vztrajni pa smo odigrali še eno tekmo.

Po tekmi smo odšli po domovih veseli in žalostni hkrati, kajti preživeli smo lep dan.

Primož Jakob — planinski krožek
COŠ Kostrivnica

POHOD PO MEJAH KRAJEVNE SKUPNOSTI (LIBOJE)

Že drugič je planinska skupina KIL, skupaj s KS Liboje, organizirala planinski pohod po mejah krajevne skupnosti. To je bilo 29. 4. 1984, ko so počastili tudi krajevni praznik. Zbor je bil pri mostu čez Savinjo, 252 m. Pohodna kolona je zavila na zahod ob Savinji do spomenika. Ob vseh spominskih obeležjih so obujali spomine na NOB in poslušali recitacije. Šli so po sadovnjakih Mirošana do obeležja v spomin na ustanovitev Savinjske čete, se tam povzpeli

**Pohodniki
pri spomeniku
na sedlu (razpotje
označenih planinskih
poti Šmohor, Gozdnik)**

Foto B. Jordan

na vzhodno pobočje Bukovice do spomenika padlemu borcu, 405 m, čez Podvino, Zabukovško vas do znamenja (odcep markirane poti Zabukovica—Jozl). Po spodnji vozni poti so potem šli do Breclja, kjer je bil krajši postanek in se je kolona razcepila. Spodnja krajša pot gre čez Sončni hrib, mimo smučišča v Brišah, kjer je bilo za letošnji pohod postavljeno rudniško obeležje ob 50-letnici gladovne stavke rudarjev, potem mimo zvonika sv. Neže, 368 m, čez cesto do spomenika padli partizanki in navzdol do libojske šole; nazadnje pa še vzpon na Brnico.

Drugi del kolone je po mejnih gozdnih potem prišel do Jozla (sedaj Beškovnika) in spomenika na sedlu, 590 m, med Kotečnikom, 772 m, in Gozdnikom. Spustili so se v dolino Bistrice in opazovali skalni greben Kotečnika (na starih kartah Kolešnika). Malo nad domačijo Hojnika (Koritnika), ob označeni poti na Šmohor, je spomenik padlemu borcu. Spustili so se do ceste, 339 m, in se dvignili po dobri strmi vozni poti do Cajnarja, na južnem pobočju Kamničča, 525 m, malo pod Šnajcarjem pa so prišli na občinsko tromejo. (Mimo Šnajcarja drži označena planinska pot iz Tremarij na Šmohor.) Obrnili so se na sever po dolini med Kamniččem in Velikim Slomnikom, 611 m, mimo hišice znane partizanske mamice Suzane. Kraljeva domačija, so v Kurji vasi prečili cesto Liboje—Košnica in po južnem pobočju Brnice, 457 m, mimo kraških jam, prišli do kočje. Tu se je pohod končal. Z Brnice je lep razgled na Tovst s Celjsko kočjo, Grmado in na samo mesto Celje. V dolino drži označena in opisana planinska pot. Vsak pohodnik je prejel spominsko nalepko, na vrhu pri koči pa še dober golaž.

B. J.

PD LOČE PRI POLJČANAH: PO DESETIH LETIH DELA...

Poročati o delu neke organizacije je ne-hvaležna naloga. Pa vendar sem danes vesel, da lahko poročam, kako naše društvo po 10-letnem obstoju še vedno napreduje.

Prvo obdobje predstavlja ustanovitev planinske skupine v Ločah pod vodstvom tov. Frančka Malija; le-ta je bil tudi naš dolgoletni predsednik. Kmalu je članstvo preraslo okvire skupine in pred desetimi leti so v Ločah ustanovili planinsko društvo. Začeli so graditi planinski dom, ki ga še niso dogradili. Planinski dom v Klokočevniku, 504 m, so pričeli graditi leta 1977. Opravili so nad 2500 udarniških ur in vložili okoli 25—30 starih milijonov sredstev. Upajo, da bo do 15-letnice dograjen.

Novejše obdobje predstavlja delna kriza. Delo je slonelo na mladih, ki pa se niso mogli takoj znajti.

Prvo področje dela je, popeljati čim več sovaščanov v gore. Prehodili so tako Pohorje, Kamniške, Savinjske Alpe, Julijske Alpe, Primorsko, obiskali so Prekmurje, Zasavje in Dolenjsko. Slovensko planinsko transverzalo je v celoti prehodil njihov član Silvo Strmšek.

Drugo področje delovanja je orientacija. Z orientacijo so pričeli že leta 1970. V teh letih so vzgojili mnogo mladih planincev; vseh je okoli 100. Tekmovali so na vseh koncih naše ožje domovine, bili so tako občinski prvaki, zmagovalci raznih tekmovalj širom po Sloveniji. Najdražji pa jim je pokal, ko so bili leta 1978 Dušan Reš, Silvo Plesnik in Branko Gošnjak republiški prvaki na Taležu na Jelovici.

Skrb posvečajo kadrom. Skozi planinske šole je šlo okoli 200 članov. Imajo gorske stražarje, imajo pa tudi sedem registriranih

mladinskih vodnikov, od tega štiri za vodenje izletov tako v letnih, kot tudi v zimskih razmerah. Veliko skrb posvečajo članstvu, čeprav je število članov v zadnjih letih padlo.

Zahvaljujejo se za pomoč pri delu TKS Slovenske Konjice, društvom v občini Slovenske Konjice, delovnim organizacijam Konus, Unior, Comet, Elekroradio in drugim, naši KS in posameznikom.

Povzeto po poročilu Vilija Kovačiča

PD Loče

PD ŠEMPETER V SAVINJSKI DOLINI

Dolgoletna želja krajanov se je izpolnila in ustanovljeno je 177. PD v Šempetru v Savinjski dolini.

Priprave za ustanovitev so se pričele 8. 9. 1983. Prvi sestanek iniciativnega odbora je bil 10. 2. 1984 v sejni sobi AERA v Dobrteži vasi. Prisostvovali so Miran Cvenk (SZDL), Cvetka Časl, Božo Jordan in Ivan Šuler, ki je sestanek tudi vodil. Drugi tak

sestanek — 17. 2. — je bil že v krepkejši sestavi (navzočih 12, od povabljenih ni prišel niti eden). Tu so določili 10 podpisnikov in predlog sestave Izvršnega ter nadzornega odbora ter častno razsodišče. Predlog delovnega in finančnega načrta sta pripravila B. Jordan in M. Orožim.

Ustanovni občni zbor je bil 28. 2. 1984 v mali dvorani Hmeljarskega doma; vodilo ga je delovno predsedstvo (B. Jordan, Renata Cokan in Miran Orožim). Od PZS je bil prisoten tov. Marjan Oblak, predsednik IO PZS. Za prvega predsednika je bil soglasno izvoljen Ivan Šuler (PLV iz prve generacije Savinjskega MDO), tajnik Ivica Čretnik, blagajnik Cvetka Časl. V IO so trije PLV in dva instruktorja varstva narave. Prvi društveni izlet so izvedli 1. aprila 1984. Šli so po stari planinski poti iz Šoštanja na goro Oljko s sestopom v Šmartno ob Paki. Udeležilo se ga je 86 planincev.

Ob koncu ustanovnega zbora so si navzoči ogledali tudi nekaj barvnih posnetkov, ki jih je predvajal in komentiral Božo Jordan.

Š. J.

varstvo narave

Šilič, Č., 1984: ENDEMIČNE BILJKE. *Priroda Jugoslavije. 4. »Svetlost«.* Sarajevo.

Pred nami je četrta knjiga iz zbirke *Priroda Jugoslavije*. V tej zbirki so doslej izšle: *Atlas drveča i grmlja* (1973) in *Šumske zeljaste biljke* (1977), ki ju je napisal Čedomil Šilič, in *Planinske biljke* (1982), katerih avtor je Radomir Lakušić.

Že samo posvetilo na začetku dela o endemičnih rastlinah Jugoslavije izzveni kot opozorilo in hkrati kot vodilna misel: »Varujmo naravo, to je dolžnost nas vseh in obveznost do naslednjih rodov.«

V predgovoru nam avtor sam razloži namen knjige in pove, kako je nastajala; v uvodu pa na kratko definira pojem *endemit* in še enkrat poudari, kako je rastlinstvo Jugoslavije pestro in bogato.

Število taksonov je omejeno, zaradi tega je seznam endemitov seveda nepopoln. Podrobneje je obdelanih le 160 rastlin, prav toliko pa je omenjenih. Poleg barvnih fotografij, ki morda tudi zaradi tiska niso vedno najboljše (če jih primerjamo s Šiličevima prvima knjigama), je avtor sam narisal 1647 risb posameznih podrobnosti: listov, cvetov, prašnikov, plodov... Že iz prejšnjih del te zbirke nam je znana pred-

stavitev posamezne rastline. Ob barvni fotografiji so risbe posameznih detajlov, latinsko ime z avtorjem, najvažnejši sinonimi, latinsko ime družine, ki ji rastlina pripada, in srbohrvaško, slovensko ter nemško ime. Največ prostora je namenjeno zgoščenemu morfološkemu opisu vrste, sledi čas cvetenja, ki je označen z rimskimi številkami, ponekod navaja tudi diploidno število hromosomov; osnovni podatki o rastišču so dopolnjeni z združbami, v katerih vrsta najpogosteje uspeva. Poleg splošne razširjenosti je navedena tudi razširjenost v Jugoslaviji in pri mnogih vrstah tudi klasično nahajališče z avtorjem in letnico. Ponekod so omenjene sorodne endemične vrste ali rodovi.

Spisek literature ne zajema samo tistih vrst, ki so omenjene v delu, ampak je mnogo širši. Sledi seznam imen avtorjev, ki so posamezne vrste opisali, in najosnovnejši podatki o njih. Z zgoščenimi biografskimi podatki so označeni tudi naravoslovci, po katerih so poimenovali posamezne vrste.

Knjigo zaključuje register latinskih, srbohrvaških, slovenskih in nemških imen.

Že avtor knjige je omenil, da je spisek endemitov nepopoln. Včasih imamo občutek, da je prilagojen tudi izboru barvnih

diapozitivov, ki jih ima sarajevski botanik Šilić. Od 160 predstavljenih endemitov jih le manj kot 20 najdemo tudi v flori Slovenije. Naj jih vsaj naštejemo: velocvetna smiljka (*Cerastium grandiflorum*) liburnijski klinček (*Dianthus liburnicus*), krvavordeči klinček (*Dianthus sanguineus*), Jacquinov bodičnik (*Drypis spinosa* subsp. *jacquiniana*), ščitasta zlatica (*Ranunculus scutatus*), kranjski petoprstnik (*Potentilla carniolica*), ilirski grahovec (*Astragalus illyricus*), svilnata košeničica (*Genista sericea*), Zoisova vijolica (*Viola zoysii*), kranjska selivka (*Grafia golaka*), Malyjeva konjska kumina (*Seseli malyi*), kranjski jeglič (*Primula carniolica*), skalni šetraj (*Micromeria thymifolia*), prtilikavi šetraj (*Satureja subsplcata*), Hoermannov ušivec (*Pedicularis hoermanniana*), lepničastolistni grintavec (*Scabiosa silenifolia*), ozkolistna vrčica (*Edraianthus tenuifolius*) in travniška morska čebulica (*Scilla litardierei*). Če bi si ogledali areale teh vrst, bi pri večini ugotovili, da so to rastline z ilirsko razširjenostjo in imajo pri nas v Sloveniji svojo severozahodno mejo.

Morda gledam malce pristransko, vendar od pravih endemitov Jugovzhodnih Apeniških Alp ni nobeden predstavljen s fotografijo, omenjena sta le Hohenwartov kamnokreč (*Saxifraga hohenwartii*) in kamniška ivanjčica (*Leucanthemum lithopoliticum*). Manjka nam tako ljuba Zoisova zvončnica, Froelichov svišč, Wulfenov jeglič, julijski mak in še bi lahko naštevali. Rebrinčevolistna hladnikovka z roba Trnovskega gozda je le omenjena. Od endemitov, ki rastejo samo v Sloveniji, je opisan le kranjski jeglič.

Kljub pomanjkljivostim, ki se jim avtor pri takem delu ni mogel izogniti, pa nam tudi ta knjiga predstavlja delček mozaika, ki ga sestavlja okrog 7500 rastlin, ki rastejo na ozemlju Jugoslavije.

Nada Praprotnik

NAŠE OKOLJE 1—2/84

Revija varstva dobrin splošnega pomena in vrednot človekovega okolja, ki jo izdaja Republiški komite za varstvo okolja in urejanje prostora, Ljubljana, v sodelovanju z Gospodarsko zbornico Slovenije, Skupnostjo slovenskih občin, SAZU in Zvezo društev za varstvo okolja v Sloveniji (ZVOS), objavlja v tej številki med drugim tudi sestavek, ki zadeva naš gorski svet. To je članek mag. Dušana Faturja o zasedanju CIPRE (mednarodne komisije za zaščito Alp) na Bledu, septembra lani. Pravzaprav je to POZIV odgovornim v politiki in upravi, ki so zadolženi za vprašanja prostorskega planiranja in urejanja, varstvo narave in okolja ter izrabo tal, vode in zraka v Alpskih deželah:

1. Za ohranitev in ponovno oživitve prirodne (naravnega) življenja, naj alpske

dežele — kolikor še niso ukrepale — še razpoložljiva ekološka in kulturno-prirodno bogata območja zaščitijo oz. stopnjo zaščite izpopolnijo.

Ta območja je treba glede na izbrano stopnjo zaščite obvezno zavarovati z ustreznimi pravnimi predpisi.

2. Za tako zavarovana območja je potrebno izdelati plane varovanja, negovanja in oblikovanja, v katerih bodo predvideni posamezni ukrepi, da bi dosegli cilje zavarovanja, kot npr. označbe območij varovanja z njihovimi mejami, stopnje zaščite, razumljiva predstavitev vsebine zavarovanja, načela negovanja, skrbništva in kontrole, predpisi za ustrezne oblike kmetijske, gozdarske in lovske izrabe. Izraba tal mora biti pogojena po ekoloških principih.

3. O stanju in razvoju zavarovanih območij je potrebno stalno obveščati javnost (poročila o varovanju pokrajine). Posamezne posege, ki nasprotujejo načelom zaščite, je potrebno podvrčiti ocenam sprejemljivosti glede na obremenitev okolja. Ugotovitve takih ocen je potrebno javno publicirati.

4. Večkrat ugotovljena pomanjkanja določil o izvajanju določenih režimov naj zamenjajo uporabne (planske) osnove in skrbno pripravljene razvojne osnove (jasna opozorila na cilje zaščite, uveljavitev ukrepov za ohranitev stanja kot tudi ostrejši ukrepi pri prekrških).

Izjemna dovoljenja ne morejo pod nobenim pogojem postati stalna praksa. Ta dovoljenja morajo biti v poročilih o stanju v zavarovanih območjih prisotna. Novi pravni predpisi so potrebni tam, kjer dosedanj ukrepi niso zalegli.

5. Tudi v času povečanega varčevanja morajo biti zagotovljena zadostna finančna in personalna sredstva za kvalificirano in obširno javno informiranje ter izmenjavo mnenj, ki omogočajo praktično izvedbo varovalnih ukrepov, ob razumevaljoči podpori krajevnega prebivalstva. Nobene narave in okolja naj ne bo brez ustrezne vzgoje.

6. Odgovori za planiranje, za pripravo, sprejemanje zaključkov in za izvajanje sklepov o varstvu alpskih območij morajo imeti ustrezno izobrazbo in možnost nadaljnega izpopolnjevanja. Stalni kontroli varstvenih odlokov upravnih organov in društev je treba posvetiti posebno pozornost.

7. Zavarovanih območij ne moremo šteti za konservirana, mrtva območja, medtem ko se druga pokrajina normalno razvija. Poleg določanja zavarovanih območij je treba upoštevati tudi možnost naravne in krajinske zaščite že pri pripravi posameznih strokovnih osnov, ki predvidevajo posege zunaj strogo zaščitenih krajinskih območij. (Zahteva po integralnem planiranju v deklaraciji CIPRE iz Vaduza 1980.)

ALPINISTIČNI RAZGLEDI ŠT. 19/1984

Med prebiranjem 19. številke AR sem segal po svinčniku in si podčrtaval zanimive in nenavadne misli. Je pač tako, da to samosvojo in prav gotovo potrebno publikacijo prebiram z vedno večjo pozornostjo. Marsikaj je bilo doslej v njej zapisanega, s čemer se ne strinjam, prav tako veliko pa je bilo v njej informativnega, vsebinsko dorečenega in kritičnega, z ostjo, uperjeno v pravišnji cilj. Skratka AR so se, kot vse kaže, zasedli v naši alpinistični javnosti in se vgnezdili v zavest slovenskega alpinista. Pa kaj bi, to je le moje, povsem zasebno (in zasebniško) mnenje, ki noče in niti ne more nikogar obvezovati, ker pa ga pripovedujem javno, imam do vseh, ki ta zapis morda prebirajo, moralno odgovornost, pisati z najboljšimi nameni. Zato tudi opozarjam na pomanjkljivosti in nedorečenosti, pa tudi na tehtne dosežke.

Tokrat me je vznemiril že uvodnik, v katerem Franci Malešič piše oziroma se sprašuje o dokončni rešitvi nekega vprašanja. To vprašanje je: kam in kako z bogato Centralno planinsko knjižnico, ki ji, kot vse kaže, razmere na PZS niso več naklonjene. Odstraniti to knjižnico, torej premestiti njen knjižni fond kam drugam, kjer bi ne bil v napoto »tekočemu delu« planinske pisarne in zvezinih organov, bi bilo, milo rečeno, nekulturno dejanje, kratkovidno in povsem neplaninsko. Medtem, ko se kitimo z devet desetletij trajajočo zgodovino, natrpano z uspehi, med katerimi jih ni bilo malo, ki imajo visoko kulturno vrednost, pa neodgovorno in brez smisla za zgodovinski spomin prepuščamo usodo planinske knjižnice kot pomembne kulturne ustanove naključju. Kot bi ne vedeli, da knjiga ni zgolj uporabni predmet, da je v njej človekova misel, človekova zavest o lastnem bivanju, da brez knjige ne bi bilo zgodovine, še najmanj kulturne zgodovine in da brez vseh teh knjig, ki nam danes govore o preteklosti, ki jih danes pišemo in tiskamo, ne bo prihodnosti. Torej naj knjigam velja naša prva in dejavna skrb.

Nasploh je v tej 19. številki AR veliko jezljive tematike, jezljive v tistem zdravem kritičkem smislu, ki brez nepotrebne kozmetike govori o napakah in nesmislih. Tokrat gre zlasti za odnose med planinsko organizacijo in njenimi forumi na eni in alpinisti na drugi strani, za odnose in njihove kratke stike, o čemer v članku, ki je bil že objavljen v letošnji tretji številki PV piše Janez Bizjak. Na to temo je vsaj delno ubrano tudi gradivo za okroglo mizo o problematiki alpinizma (bila je lanskega oktobra). In končno o tej temi spregovori

alpinistični razgledi

ŠTEVILKA 19 1984

tudi Peter Podgornik v svojem zapisu, s katerim odvarja novo rubriko AR z zgovornim nadnaslovom: Kaj me je v zadnjem času najbolj razjezilo?

Ostala vsebina te številke pa ostaja v mejah že znanega, utečenega. Bino Mlač v 19. nadaljevanju svoje serije o velikih pionirjih alpinizma pripoveduje o velikem gorskem vodniku iz Argentiera v chamoński dolini — Armandu Charletu, dvajset strani dalje pa nadaljuje zgodovino lednega plezanja, začeto v prejšnji številki. Obilo zanimivega branja za vse, ki jih v alpinizmu zanima še kaj drugega kot zgolj plezanje. »Le-to znajo tudi opice!« je nekoč dejal eden naših domačih klasikov, zaverovan v planinsko zgodovino in literaturo. V tej številki bodo na svoj račun prišli zbiralci opisov in skic starih ter novih smeri. Pomembna je tudi za statistike in dokumentaliste, saj je v njej objavljen seznam pomembnejših solo ponovitev v Julijskih Alpah, Karavankah, Kamniških in Savinjskih Alpah, Ospu, Kleku in Paklenici. Za vse tiste, ki jim je zaradi depozitnih meja dobrodošla sleherna novica iz sveta, je Janez Bizjak pobrskal po junijski, ju-

lijski, avgustovski, septembrski in oktobrski številki Bergsteigerja-Mountaineerja, Irena Komprej po lanskim oktobrski, novembrski in decembrski številki Alpin Magazina, Iztok Tomazin pa po 93. in 94. številki revije Mountain. S tujega prihaja tudi zanimiva pripoved žal že pokojnega nemškega alpinista Reinharda Karla o plezanju v (tudi Slovencem dobro znanem) pata-gonskem Fitz Royu, ki ga je iz šeste številke Alpin Magazina 1982 in iz 87. številke Mountaina prevedla Irena Komprej.

Ker sem že pri naštevanju, naj omenim še polemična zapisa o alpinistični in alpinistovi varnosti, katerih avtorja sta Bogdan Biščak in Jani Bele. Prav na koncu, a ne zaradi manjše pomembnosti, temveč zato, ker gre resnično za zadnje strani te številke, pa naj omenim poučen članek o medicinskih vidikih reševanja iz snežnih plazov, opremljen z ilustracijami; avtor je dr. Jože Četina, anesteziolog in član zdravniške podkomisije GRS.

Mitja Košir

alpinistične novice

MOUNT EVEREST — PET BOLGAROV NA VRHU

Končno se je 24 Bolgarom pod vodstvom Avramova (46) posrečilo v celoti ponoviti tolikokrat oblegano Jugoslovansko smer 1979 po Zah. grebenu na vrh Mount Everesta. To smer štejejo za ekstremno težko. Bazo je bolgarska odprava uredila v sredini marca, v posebno kratkem času pa so uredili višinske taborne — 6050 m, 6770 m, 7170 m, 7520 m. 19. aprila sta se Kristo Prodanov (41) in Rinji Šerpa prebila do tabora V na višini 8120 m. Naslednjega jutra, v lepem vremenu, sta pot nadaljevala proti vrhu. Šerpa se je kmalu vrnil zavoljo »tehničnih težav«, medtem ko je Prodanov pot nadaljeval, in to brez dodatnega kisika! Z vrha se je oglasil šele ob 18.10 uri, kjer je tedaj besnel vihar. Sestop v temi in po zahtevni poti ga je izčrpal do kraja. Na višini 8400—8500 m se je moral odločiti za bivak, tudi tokrat brez dodatnega kisika, hrane in pitne vode. Njegov glas je bil vedno bolj šibak, stavki so postajali nerazumljivi. Zadnjo zvezo so imeli z njim 21. aprila od 18.00 do 19.45 ure. Slabo vreme ni dovoljevalo, da bi organizirali reševanje, kljub temi so je Ludmil Jankov (26) prebil do višine 8400 m, a pogrešanja ne ni mogel najti.

Kljub tej nesreči je odprava delo nadaljevala. 30. aprila je bilo vreme lepo in je tako tudi držalo. 8. maja sta iz tabora V odšla na vrh, opremljena s kisikovimi bombami, Metodij Savov in Ivan Vilčev (oba 37). Vzpon sta jima oteževala nov sneg in pa nevarnost plazov. Vrh sta dosegla šele ob 17.15. Za sestop sta izbrala južno, normalno smer, ker je bilo vreme izredno neugodno, megleno in nevarno zavoljo novega snega, opasti. Na višini 8765 m sta morala bivakirati. Nista imela s seboj spalnih vreč, pa tudi kisik jima je pošel. Savovu so pomrznili prsti. To je bilo 9. maja. Tega dne, nekako ob 10.10, sta prišla na vrh še dva člana bolgarske odprave — Nikolaj Petkov (25) in Kiril Doskov (26). Pri spustu sta dohitela oba tovariša in sta

jima pomagala do baznega tabora. Od tam je obolelega Savova helikopter odpeljal v bolnišnico v Katmandu.

Tako je doživela Jugoslovanska smer prvo ponovitev. Prodanov je bil sedmi solo pristopnik in to po smeri, ki velja za eno najzahtevnejših v Himalaji! Bil je hkrati tudi prvi, ki je prišel na vrh v aprilu, ker pomladanske prestopne navadno opravljajo v maju. Navezama pa je uspelo prvo prečenje na črti Zahodni greben—Južni greben na Mount Everestu.

Kristo Prodanov je bil izkušen alpinist. Njegova smrt naj bo svarilo tistim, ki bi se radi vzpenjali v te višave brez dodatnega kisika. Taka tveganja so na Everestu in na K₂ možna le po najlažjih smereh. Tehnične težave in sploh kakršnikoli zapleti nujno terjajo uporabo dodatnega kisika, ker pride sicer do telesne oslabelosti in smrti zaradi izčrpanosti, pa tudi do padca (Yašino in Kamuro l. 1983, Janagisava na K₂ l. 1982).

jn (K. m.)

REVIJA S SVETOVNIMI PERSPEKTIVAMI

Japonska revija »Iwa to Yuki« (Skala in sneg) si je na prizorišču planinskih časopisov v kratkem času izbojevala izjemno veljaven položaj. V februarju 1984 je izšla že njena stota številka, ustanovljena pa je bila v letu 1958 po japonskem uspehu na Manasluju. Že po sedmih številkah je revija prenehala izhajati, ker je alpinistično navdušenje počasi zamrlo. Znova so revijo »ITY« priklicali v življenje leta 1966, zdaj pa že velja za enega najboljših in najbolj kompetentnih virov informacij o vsem, kar je kakorkoli povezano s planinstvom. V širnem svetu je postala domala nepogrešljiva za vsakogar, ki ceni priložnost eksaktne dokumentacije.

Na straneh revije »Iwa to Yuki« je najti vse: od novic o lokalnih športnih plezalcih do obsežnih razprav o velikih odpravah v najrazličnejša gorstva, pri čemer zlasti strogo presojuje njihov pomen. Vse pisa-

nje je predvsem aktualno, pri odpravah pa tako popolno, da glede tega uredniki te revije nimajo tekmeča. Največjo skrb posvečajo seveda dogajanjem na Himalaji in v Karakorumu, in to v obliki preglednih tabel. Od leta 1979 sem izhajajo poleg šestih rednih števil poseben obsežni zvezki kot nekakšni letni almanahi. Revija je seveda bogato opremljena, v njej je najti izbrane fotografije, risbe in zemljevide. Zaradi angleških povzetkov in dvojezičnih podpisov k vsem slikam, je japonska revija »Skala in sneg« mikavna tudi za številne tuje bralce.

in (M. A.)

NOV ALPINISTIČNI VODNIK PO TATRAH

V nemškem prevodu je nedavno tega izšel alpinistični vodnik po Visokih Tatrah, ki ga je bil v letih 1975 do 1977 spisal in izdal češki strokovnjak za to pogorje dr. F. Kroutil, v nemščino pa ga je zdaj prevedel vzhodnonemški planinski organizator Leberecht Thiele. V tem obsežnem vodniku, ki obsega kar tri zajetne zvezke, je opisanih 2300 vzponov, opisi so deloma posodobljeni, deloma pa sploh popolnoma novi. Zanimivo je tudi, da so se v tem nemškem prevodu odločili za dosledno rabo slovaških oziroma poljskih krajevnih imen za posamezne vrhove, dostope in

smeri. Vse plezalske smeri so v vodniku kategorizirane in posebej oštevilčene, tako da je nameravani vzpon v planinski koči mogoče na primer vpisati preprosto »K 87 a«.

Med prevajanjem vodnika po Tatrah, kar je trajalo več let, si je prevajalec precej pomagal z Vodnikom po Tatrah, ki ga je v slovaščini napisal Arno Puškaš, uporabljal pa je tudi vse razpoložljive madžarske viře.

Visoke Tatre so razmeroma majhno gorovje, v zadnjih letih pa jih obiskujejo vse večje množice domačih planincev in gostov, predvsem iz sosednjih držav. V vodniku so seveda uoštevana razmeroma stroga naravovarstvena določila, ki jih je bil svoj čas pripravil in izdal TANAP, to je uprava tatranskega narodnega parka. Vendar to ne velja za časovne omejitve glede posameznih plezalnih smeri, zato se je treba o tem že med pripravljanjem vzpona posebej poučiti na pristojnih mestih.

Naposled velja omeniti, da je v vodniku opisana tudi zgodovina planinstva v tem delu Karpatov, se pravi, naštetih so skoraj vsi prvenstveni vzponi slovaških, čeških, nemških, madžarskih in poljskih alpinistov v tem gorovju.

(Povzetek iz predstavitve te knjige v vzhodnonemški reviji »Der Tourist«, 4/1984.)

M. A.

razgled po svetu

AKTUALNO VARSTVO OKOLJA IN PERVERZNA DRUŽBA

V svetu velja Avstrija za razmeroma urejeno deželno, vendar je v njej kljub temu tudi marsikaj narobe (kar posebno dobro vedo naši rojaki na Koroškem). Iz uvodnika v obvestilih avstrijskega turističnega združenja »Der Tourist«, ki ga je za majsko in junijsko številko 1984 napisal FJK, povzemamo naslednja razmišljanja in spoznanja:

Perverzno je, če v zadevah varstva okolja prepuščamo besedo in ukrepanje zgolj svobodnemu tržnemu gospodarstvu, če se zavzemamo za zmanjševanje državnih posogov, v isti sapi pa zahtevamo od te iste države, naj bi vlada kar brž pospravila to svinjarijo, s katero nas tako ljubeznivo osrečuje naše svobodno podjetništvo. Da ne bi bilo nesporazuma, s tem nikakor ne začnemo gonje proti podjetništvu, saj bi nas to pripeljalo le do tega, da bi netili človeške strasti, namesto da bi se z vso resnostjo lotili vzrokov in posledic.

Med iskanjem vzrokov sem si ogledoval naše vrtove. Ali so to sploh še vrtovi? Travnate površine z negovanim in poeno-

tenim zelenilom in betonske ploskve sredi njihovih dreves, med ljudmi pa kot zadnji pozdrav živalstva zamaščen, histeričen in degeneriran ščep — pes. In iskal sem v gorah. Našel sem prenapolnjene gondole in čudovite razgledne ploščadi iz domačega betona. Iskal sem po lokah in dobrih vajah, našel pa asfaltirane poti.

Iskal sem tudi v knjigah. Tako je Dieter Nestle zapisal: »Zamenjujemo smrt in življenje. Komur so se enkrat odprle oči, ta vidi, kamorkoli pogleda, enako početje: vse živo nadomeščajo z mrtvim. Travnike z betonom, živali s stroji, ljudi s komputerji, imena s številkami, raznovrstnost z enoličnostjo, živo rast s tovarniškim izdelkom. Vse živeče razlike poravnavamo, iz noči smo napravili dan, iz dneva noč...« V nas vseh so vzroki, mi vsi sodelujemo, izkoriščamo in do brezumnosti razmetavamo dobrine vseh vrst. Smo del družbe, ki brez zadržkov iztreblja živali, mori gozdove in uničuje Alpe. Smo družba, ki vsakomur dovoljuje, da lahko nemoteno spušča svoje strupene odpadke v zrak, vodo in tla — kaj nas briga! Zato smo mi vsi perverzni! Vsakomur dovoljujemo, da

počenja, kar se mu zljubi, pri tem pa niti ne pomislimo, da nismo lastniki te zemlje. Tega našega ljubega sveta nismo podedovali, smo te upravljavci lastnine prihodnjih generacij.

Kisel dež, umirajoči gozdovi, vse bolj razširjene alergije so naš menetekel. Prešteta, stehtana in za prelahko spoznana je naša družba, naš vroče ljubljene kapitalizem. V krizi našega celotnega okolja ne uničujemo samo gozdov, voda in kmetijskih površin, ampak tudi življenje nešteti ljudi sedanje in prihodnjih generacij. Vzroke za vse to je iskati v lahkomyšelnosti našega družbenega sistema, ki zamenjuje smrt in življenje. Vzroki za vse pa so tudi v nas samih, ki podlegamo prepričanju, da lahko nadomestimo tudi naravo. Živimo v avtomobilih, nekoč pa naj bi počivali v plastičnih vrečah in v senci plastičnih rož, ki jih je mogoče zlahka negovati.

M. A.

Z BREZOVO METLO PO HIMALAJI

Urad za tujski promet v Katmanduju je nedavno tega izdelal načrt, kako bi najučinkoviteje čistili poti, ki vodijo do vrhovišča Mount Everesta. Povsod naj bi postavili smetnjake, predvidevajo pa tudi večje število delavcev, ki bi zažigali in zakopavali odpadke in smeti, z nujnostjo takih ukrepov pa bodo seznanili tudi domače prebivalstvo. Če bodo ta načrt uresničili, se nameravajo na podoben način lotiti tudi številnih trekinških poti. Nerešljivo težavo pa slej ko prej pomenijo veliki kupi odpadkov in opreme (vrvi, šotorov, steklenic za kisik in podobnega), ki jih vse številnejše odprave lahkomyšelnost puščajo v večnem snegu in ledu himalajskih gora.

jn (M. A.)

URA RESNICE ZA VARSTVO OKOLJA UMIRANJE GOZDOV

Še pred nekaj meseci je tlelo upanje, da bo osrednjemu in južnemu delu Alp prizaneseno glede umiranja gozdov, ker pač leži jo daleč od najhujših onesnaževalcev okolja. Že zdaj pa se je pokazalo, da je bilo takšno upanje varljivo. Med tem so namreč ugotovili znatno škodo na Tirolskem, v Salzburgu, Švici in celo na južnem Tirolskem. Če bo šlo tako naprej, je treba najprej računati s hudimi posledicami za vodno gospodarstvo, vse hujšo erozijo z obsežnimi zemeljskimi plazovi, vse to pa bi ogrozilo tudi prebivalstvo.

Kljub takšnim nespornim ugotovitvam priznanih strokovnjakov se zadnje čase objavljajo v nemškem tisku mnenja, ki skušajo omalovaževati sedanje umiranje gozdov, češ da je že tudi v preteklosti prihajalo do podobnih pojavov. V tisočletjih je v resnici prišlo do hudih gozdnih katastrof, vendar se je to vsakokrat dogajalo

na zelo omejenem prostoru. In tudi vzroki so z vidika današnje znanosti docela pojasnjeni.

GOZDOVOM V GORAH GROZILJO KATASTROFALNE POSLEDICE

Po podatkih bavarskega ministrstva za prehrano, kmetijstvo in gozdove, objavljeni so bili 10. oktobra 1983, je prizadetih že 45% vseh gozdov na Bavarskem. Kakšne katastrofalne posledice bo tak razvoj imel za Alpe, so v tistih dneh nazorno prikazali udeležencem dvodnevnega informativnega ogleda najbolj prizadetih področij. Na sporedu je bil ogled neposredne okolice Münchna in Garmisch-Partenkirchna.

Splošna ugotovitev: izgubi gozdov sledi izguba plodne zemlje, saj ves proces spremljajo vse hujše poplave in plazovi. Preostajajo le kraška gorovja s skromnim rastlinstvom in reke, ki imajo dovolj vode le po izdatnih deževjih. Doslje varne nasebine, prometne naprave in kmetijske površine so vse bolj ogrožene, če jih plazovi že niso razdeljali ali zasipali. Pri odmiranju gozdov gre za kompleksno bolezen, ki bi jo lahko primerjali z rakom. Treba je torej do zadnje ločke raziskati vzroke, hkrati pa takoj zmanjšati posledice, predvsem pa najprej izdatno zmanjšati strupene in škodljive snovi v ozračju, saj bo to koristilo vsej živi naravi. Pri tem seveda ne gre pozabiti na vsestransko varčevanje z energijo. Toda tudi v gorah samih bo treba gozdovom olajšati preživetje. Stalež divjadi (jelenov, srnjadi in gamsov) bo treba tako močno zmanjšati, da bodo lahko zrasla tudi mlada drevesa. Brez varstva gorskih gozdov bo ostalo brez varstva tudi celotno področje Alp.

(Povzetek po objavah društva za varstvo gorske narave v reviji »Deutscher Alpenverein«, december 1983.)

M. A.

VARSTVO VISOKOGORSKEGA SVETA — KURJAVA IN GORIVO V HIMALAJI

Dolgoletni aktivist himalajskega kluba in glavni urednik »Himalayan Journal« Harish Kapadia je v zadnjem času raziskoval in proučeval težave, ki jih imajo odprave v himalajskih višavah z kurjavo in gorivom. Izsledke tega proučevanja je povzel A. D. Moddio v zadnji številki »H. C. Newsletter« (37).

Avtor ugotavlja, da himalajske gozdove v višinah nad 3000 metri na posameznih področjih hudo redčijo pastirji in vojaške enote. V dolini Darma (Kumaon), kjer je bila dalj časa nastanjena večja vojaška enota, zdaj praktično ni več gozda. V zadnjih letih se je k takemu početju pridružila zaskrbljujoča škoda, ki jo povzročajo trekinški pohodi in odprave. Poraba lesa za kurjavo je odvisna od številčnosti moštva in

trajanja taborov. Tako je neka odprava, ki je štela 53 moških, porabila na dan 220 kg lesa za kurjavo. Več kot polovico vse kurjave porabijo odprave v baznih in višinskih taborih, od tega 67% za kuho. Strokovnjaki ocenjujejo, da na leto porabijo za trekinge in odprave v indijskem delu Himalaje 16 000 ton lesa. Najhuje pri tem je to, da se z njim praviloma oskrbujejo na področjih zgornje gozdne meje.

V zvezi s tem predlaga Harish Kapadia nekaj zanimivih varstvenih ukrepov. Količnik manjše moštvo, toliko manjša poraba kurjave, zato — zelena luč za majhne odprave. Nadalje je mogoče les za kurjavo zlahka zamenjati s plinom, bencinom ali petrolejem. Zato naj bi v prihodnje v baznih taborih in drugih taboriščih smeli uporabljati le tekoča goriva ali plin. Seveda

bo treba še pred tem zagotoviti preskrbo s takšnimi gorivi v vseh visokogorskih naseljih. Varčevati pa bi bilo mogoče tudi pri kuhanju: na primer s pripravljenimi juhami in jedmi, ki jih je treba le raztopiti v vreli vodi.

Drevesa na območju zgornje gozdne meje se obnavljajo silno počasi, pokrajinsko škodo po pretiranem sekanju pa je zaradi silovite erozije sploh komaj mogoče popraviti. Vsi ljubitelji Himalaje bodo morali v prihodnje kar največ prispevati k temu, da bodo pomagali obvarovati tamkajšnje gozdove pred dokončnim uničenjem. Dоследni ukrepi so več kot nujni — kajti že čez deset let ne bo v bližini baznih taborišč nobenega drevesa več.

jn (M. A.)

na kratko...

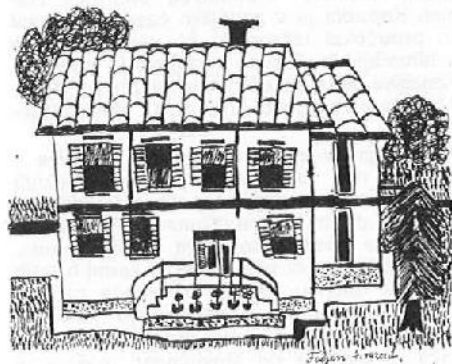
DROBTINA IZ PLANINSKEGA NAHRBTNIKA FERRALITA — ŽALEC

Planinsko društvo Polzela je marca pripravilo orientacijsko tekmovanje. Udeležila se ga je tudi pionirska ekipa planinske sekcije osnovne šole Petrovče in članska ekipa, sestavljena iz članov petrovške in planinske sekcije »Ferralita«. Sodelovalo je 27 ekip. Pionirska vrsta je bila enaindvajseta, članska ekipa pa prva.

S. M.

ŠOLA V PEVMI — J. ABRAM

V nedeljo, dne 3. junija 1984 je bilo v Pevmi pri Gorici na italijanski strani živahno in praznično. Domačini te vasi so svojo slovensko osnovno šolo poimenovali po slovenskem planinskem pisatelju, župniku v Trenti, Josipu Abramcu. O tem dogodku bo Planinski vestnik še poročal.

ZBOR PTT PLANINCEV NA KUREŠČKU

V nedeljo 10. junija je bil na Kureščku 17. zbor ptt planincev Slovenije. Letošnji zbor je organiziralo Planinsko društvo PTT Ljubljana.

S. M.

ZASAVSKO PLANINSKO POT SO RAZŠIRILI

V meddruštvenem odboru Zasavskih planinskih društev je 14 planinskih društev od Litije do Brežic in Laškega. Trasa Zasavske planinske poti poteka od Kumrovca do Kuma. Ustanovili so jo pred 25. leti. V vseh teh letih jo je prehodilo že nad 4400 planincev. Ta planinska pot je imela doslej 15 kontrolnih točk. Zdaj pa so v Zasavsko planinsko pot vključili še Šmohor. Prav tako je zdaj vključena v to pot geometrična oziroma središčna točka Slovenije — GEOSS na Slivnem nad Vačami.

S. M.

MLADI V PLANINSTVU

»Čim več mladih v planinske vrste« — je ena izmed osrednjih nalog planincev v Pomurju. To so med drugim ugotovili na seji MDO v Radencih 19. aprila.

Nalogo bodo izpeljali tako, da bodo organizirali prireditve, ki bi bile zanimive za mladino. Tako je PD Matica iz Murske Sobotice organizirala orientacijsko tekmovanje za starejše pionirje OŠ v Pomurju in mladince srednjih šol.

PD Radgona bo med počitnicami organiziralo in izvedlo »Prvi planinski tabor« planincev iz Pomurja v Logarski dolini.

Z. A.

PLANINSKA ZALOŽBA SLOVENIJE

61000 LJUBLJANA, DVORŽAKOVA 9

Vam nudi

Zemljevide:	1. Julijske Alpe – Bohinj – 1:20 000 (1984)	200,00
	2. Julijske Alpe – Triglav 1:20 000 (1984)	200,00
	3. Julijske Alpe – vzhodni del 1:50 000 (1983)	120,00
	4. Julijske Alpe – zahodni del	
	5. Triglavski narodni park 1:50 000 (1983)	250,00
	6. Karavanke 1:50 000 (1980)	120,00
	7. Karavanke 1:50 000 (1984)	250,00
	8. Kamniške in Savinjske Alpe 1:50 000 (1979)	100,00
	9. Kamniške in Savinjske Alpe z Obirjem in Peco 1:50 000 (1982)	130,00
	10. Polhograjsko hribovje 1:50 000 (1977)	100,00
	11. Pohorje	
	12. Kozjak 1:50 000 (1976)	30,00
	13. Škofjeloško hribovje 1:40 000 (1981)	100,00
	14. Okolica Ljubljane 1:50 000 (1983)	150,00
	15. E6 – zemljevid 1:50 000	250,00
	16. Pregledna karta občine Lillija (1982)	140,00
	17. Pregledna karta občine Sevnica (1981)	100,00
	18. Velebit – severni in osrednji del 1:50 000	200,00
	19. Velebit – južni del 1:50 000	200,00
	20. Panoramska karta Gorenjske (1984)	40,00

Planinske vodnike:	1. Julijske Alpe	v tisku
	2. Karavanke (1983)	420,00
	3. Vodnik po Zasavskem hribovju (1978)	200,00
	4. Po gorah severovzhodne Slovenije (1980)	240,00
	5. Kamniške in Savinjske Alpe (1982)	350,00
	6. Vodnik po planinski poti SPD Trst (1975)	75,00
	7. Blegoš (1980)	70,00
	8. Lubnik (1977)	70,00
	9. Ratitovec (1978)	70,00
	10. Šmarna gora (1981)	50,00
	11. Bil sem na Triglavu (1983)	150,00
	12. Solčava (1982)	200,00
	13. Planine Hrvatske	500,00
	14. Dražgoše	100,00

Vodnike in dnevnike po veznih poteh:	1. Vodnik po slovenski planinski poti , 5. izdaja (1984)	350,00
	Dnevnik	140,00
	2. Ciglarjeva pot od Drave do Jadrana – E6 YU. 2. izdaja (1984)	200,00
	– Zemljevid	320,00
	3. Vodnik po transverzali kurirjev in vezistov NOB Slovenije (1980)	150,00
	Dnevnik	25,00
	4. Notranjska planinska pot (1977)	40,00
	5. Loška planinska pot (1983)	40,00
	6. Ljubljanska mladinska pot, 2. izdaja (1984)	150,00
	7. Bohinjska planinska pot	40,00
	8. Jezerska planinska pot (1980)	80,00
	9. Vodnik po Badjurovi krožni poti (1974)	40,00
	Dnevnik	20,00
	10. Vodnik po poti spominov NOB občine Domžale, 3. izdaja (1983)	80,00
	11. Vodič po gorenjski planinski partizanski poti (1974)	40,00
	Dnevnik	60,00
	12. Vodnik Šaleške planinske poti (1974)	60,00
	Dnevnik	20,00
	13. Savinjska planinska pot (1980)	20,00
	14. Bratska planinska pot Ljubljana–Zagreb (1983)	50,00
	15. Pomurske poti	30,00
	16. Dnevnik transverzale PDŽ Jugoslavija (1980)	70,00
	17. Kranjski vrhovi (1981)	80,00
	18. Koroška mladinska pot	65,00
	19. Idrijsko-cerkljanska planinska pot	50,00
	20. Bratska planinska pot Ljubljana–Rijeka (1983)	150,00
	21. Haloška planinska pot (1983)	80,00
	22. Dnevnik po poti NOB Hrastnik	30,00
	23. Čez Kozjak	40,00
	24. Štajerska Zagorska planinska pot	40,00
	25. Vrhniška kurirska planinska pot	30,00
	26. Snežnik – Snježnik	50,00
	27. Pot prijateljstva treh dežel	125,00
	28. Planine Jugoslavije	100,00
	29. Kamniške planinske poti (1983)	150,00
	30. Vodnik po planinski poti XIV. divizije (1984)	150,00
	Dnevnik	30,00

Alpinistične in druge vodnike:	1. Naš alpinizem (1982)	590,00
	2. Ravenska Kočna (1977)	125,00
	3. Logarska dolina, Matkov kot, Peči (1983)	200,00
	4. Turnosmučarski vodnik treh dežel (1979) – trijezičen	90,00
	5. Mangrška dolina, plezalski vodniček (1984)	180,00
	6. Sella, plezalski vodniček (1984)	200,00
	7. Stone Jugoslavije, II. del	225,00
Vodnike v tujih jezikih:	1. Die Slowenische Berg – Transverzale, (1979)	150,00
	2. Triglav – ein kurzer Führer	150,00
	3. How To Climb Triglav (1979)	150,00
	4. Havenska Kočna – Kletterführer (1978)	190,00
	5. Escursioni nella Alpi Giulie Orientali (1973)	105,00
	6. Zaščitena območja – Naturschutzgebiete-Zone Protette	300,00
Vzgojno literaturo:	1. Alpinistična šola	v tisku
	2. Planinska šola (1983)	200,00
	3. Igre – taborniški priročnik	80,00
	4. Oris zgodovine planinstva (1978)	50,00
	5. Pesmi z gora	v tisku
	6. Nevarnosti v gorah (1976)	120,00
	7. Prehrana v gorah (1978)	60,00
	8. Vremenslovje za planince (1976)	30,00
	9. Dnevnik ciciban-planinec (1984)	60,00
	10. Dnevnik pionir-planinec (1983)	60,00
	11. Planinski dnevnik (s častnim kodeksom)	85,00
	12. Zaščitena območja (1981)	300,00
	13. Navodila za oskrbo in označevanje planinskih poti (1982)	70,00
	14. Hoja in plezanje (1984)	v tisku
	15. Narava v gorskem svetu (1982)	200,00
	16. Orientacija – taborniški priročnik (1983)	250,00
	17. Planinski vodnik (1983)	300,00
	18. Topografski priročnik (1983)	335,00
	19. Zavarovane rastline (1984)	120,00
in druge edicije:	1. Plakat Triglav	12,00
	2. Grafika Everest 79	15,00
	3. Razgled s Triglava (1978)	40,00
	4. Razglednice s Triglava (1978)	20,00
	5. Življenje v naravi (1981)	800,00
	6. Trije Tomiški planinci (1981)	100,00
	7. Gorska reševalna služba pri PZS (1912–1982)	200,00
	8. Slovenske gore (1982)	1900,00
	9. Pot – Nejc Zaplotnik (1983)	850,00
	10. Brošura Triglavski narodni park (1983)	180,00
	11. Planinarske kuče i domovi u BiH	130,00
Znake, našitke:	1. Planinska zveza Slovenije, našitek	60,00
	2. Planinska zveza Slovenije, samolepilni	15,00
	3. Pionir-planinec, našitek	15,00
	4. Everest 79, samolepilni	10,00
Značke:	1. Planinska zveza Slovenije	20,00
	2. Planinska zveza Jugoslavije	20,00
	3. Triglav, ena iz serije treh	30,00
	4. PZS 90 let SPD	50,00
	5. Everest 79	60,00
	6. GRS – 70 let	50,00
	7. Dan planincev 1983	50,00
	8. LHOTSE	20,00
	9. Planinski tabor – Polževo	30,00
ter drugo blago:	1. Zastava Planinske zveze Slovenije – velika	950,00
	2. Zastavice Planinske zveze Slovenije – male	100,00
	3. Vpisna knjiga za planinske postojanke	740,00
	4. Članske izkaznice	30,00
	5. Izkaznice GS	15,00
	6. Članska kartoteka	3,00
	7. Obrazec »Priznanje PD«	80,00
	8. Obrazec »Cenik za planinske postojanke«	25,00
	9. Pravilnik Gospodarske komisije o upravljanju planinskih postojank	15,00
	10. Blok »Nakaznice za prenočišče«	40,00

Popust ob nakupu najmanj petih izvodov ene edicije (oziroma značk) je 15 %, od 50 do 100 izvodov 20 %, pri nakupu sto in več izvodov ene edicije pa 30 %.

Naročila sprejemamo pismeno z naročilnico, za pošiljke po povzetju (priračunamo PTT stroške) pa po telefonu (061) 312 553.

Vse navedeno lahko kupite v ekonomatu PZS, Ljubljana, Dvorčakova 9, ob ponedeljkih med 14. in 18. uro, ob torkih, sredah, četrkih in petkih pa med 8. in 12. uro.